

VITRALII

LUMINI ȘI UMBRE

Publicație editată de Asociația Cadrelor Militare în Rezervă și în
Retragere din Serviciul Român de Informații

DIRECTOR: Col. (r) Filip Teodorescu

Contact:

București, str. Toamnei nr. 37, sector 2

Tel.: (0040)-21-2119957

acmrr.bucuresti@acmrr-sri.ro

www.acmrr-sri.ro

©ACMRR-SRI

București 2021-2022

ISSN 2067-2896

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE”

Consultanți științifici

Prof. univ. dr. Ioan Scurtu
Prof. univ. dr. Mihail M. Andreescu
Dr. ist. Alex Mihai Stoenescu
Conf. univ. dr. Aurel V. David

Colegiul de redacție

Redactor șef:

Col. (r) Hagop Hairabetian

Secretar de redacție:

Gl. bg. (r) Maria Ilie

Membri:

Col. (r) Sorin Aparaschivei
Gl. mr. (r) Dumitru Bădescu
Gl. mr. (r) Marin Ioniță
Gl. bg. (r) Nechifor Ignat
Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu
Col. (r) dr. Tiberiu Tănase
Col. (r) Gheorghe Trifu

Publicația poate fi achiziționată la sediile sucursalelor ACMRR – SRI, prin librăria on-line www.semneartemis.ro, iar în format electronic la www.virgoebooks.com

Responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor acestora. Opiniile și punctele de vedere exprimate de autori în cuprinsul revistei pot să nu corespundă integral cu cele ale ACMRR-SRI. Reproducerea sub orice formă a conținutului acestei publicații este permisă cu menționarea sursei și a autorului. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

C U P R I N S

<i>Mesajul Directorului SRI cu ocazia Zilei Naționale a României</i>	9
<u>Editorial</u>	
• Gânduri la sfârșit și început de an	11
<u>File de istorie</u>	
• O lecție de <i>Maskirovka</i> : decembrie 1989	13
<i>Col. (r) Tudor Păcuraru</i>	
• „Am fost ofițer în Direcția a IV-a – contrainformații militare” – Interviu cu col. (r) dr. Gheorghe „Geo” Stroe	22
<i>Col. (r) dr. Aurel V. David</i>	
• 1941: Serviciul Special de Informații avertizează: spionaj sub cupola bisericii	35
<i>Dr. ist. Alin Spânu</i>	
• Mărturii importante despre Eugen Cristescu la 23 august 1944	50
<i>Col. (r) dr. Tiberiu Tănase</i>	
<u>Memorie profesională</u>	
• Apărarea ordinii constituționale – obiectiv constant al serviciilor române de informații. 6. Subminarea puterii de stat (II)	55
<i>Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu</i>	
• Blagoveștenie 1991 (5): procesul celor 24-1-2. Secvențe necenzurate	79
<i>Col. (r) Gheorghe Ciobotaru</i>	
<u>Atitudini</u>	
• O datorie neonorată	92
<i>Col. (r) Alexandru Bochiș Borșanu</i>	
<u>Colțul mizantropului</u>	
• De Ziua Națională, un gând despre Transilvania	94
<i>Col. (r) Hagop Hairabetian</i>	

În sprijinul culturii de securitate

- „Programul ilegalilor” – mândria spionajului rus 97
Sorin Aparaschivei
- Trei scenarii privind dinamica geopolitică regională după
 retalibanizarea Afganistanului 114
Conf. univ. dr. Alba Popescu
- A doua cădere a Kandaharului – reflecții din teren 131
Mario Balint, redactor, Radio România Actualități
- **Note de lectură și evenimente** 139
 - Sorin Aparaschivei: Serviciul britanic de informații în România (1916-1950) – Maria Ilie
 - Ammar el Benni: Impactul acțiunilor Daesh asupra securității naționale – perceperea terorii ca variabilă a deciziei – col. (r) dr. Tiberiu Tănase
 - Studii și Comunicări/DIS, Vol. XIV / 2021
 - Sucursala Argeș: activități de promovare a culturii de securitate

Pagini literare 145

- Ioan Florian, Constantin Vărășcanu, Mircea Dorin Istrate, Constantin Gh. Matei, Ioan Grigoraș, Corin Bianu, Alexandru Ene, George Vlaicu, Gheorghe Trifu

Din viața și activitatea ACMRR-SRI 151

- Cronologie: august - octombrie 2021
- Un documentar necesar: Eroii antiterorismului românesc
- Eveniment aniversar
- Întru cinstirea memoriei eroilor
- Prezenți în viața și cultura cetății
- „Vitralii – Lumini și umbre”: prezență și ecouri
- Mariana David: „Pictura în ac”

MESAJUL DIRECTORULUI SRI CU OCAZIA ZILEI NAȚIONALE A ROMÂNIEI

***Doamnelor și domnilor generali, ofițeri, subofițeri și maiștri militari
în rezervă și retragere,***

Ne regăsim astăzi pentru al doilea an consecutiv într-o formulă festivă prea puțin personală, prea puțin potrivită pentru celebrarea Zilei Naționale a României.

Totuși, bucuria lui 1 Decembrie este un sentiment pe care fiecare îl resimțim după coordonate personale, iar acest amănunt este suficient pentru a întâmpina așa cum se cuvine sărbătoarea. Sunt convins de faptul că membrii Asociației Cadrelor Militare în Rezervă și în Retragere vor ști să cinstească așa cum se cuvine momentul.

Este important ca de fiecare dată să identificăm părțile pozitive ale oricărei stări de fapt, iar dumneavoastră aveți ca de obicei atitudinea potrivită. Aș îndrăzni să afirm că, inclusiv în această idee, unii colegi mai tineri ar avea de învățat de la dumneavoastră.

Mă bucur să vă găsesc sănătoși și optimiști, semn că vremurile complicate nu au reușit nicidecum să vă doboare. Ați dat încă o dată dovadă de maturitate, înțelepciune și raționament pragmatic în fața unei probleme noi.

Știu că în cadrul Asociației avem un procent de peste 70% dintre membri vaccinați cu schema completă, lucru care ne bucură. Este un semn că eforturile serviciului nu au rămas fără ecou, Direcția Medicală oferind întregul sprijin în cadrul unei campanii de vaccinare organizate în condiții foarte bune.

Formația de militari, precum și înțelegerea dobândită în anii de activitate în SRI v-au oferit instrumentele corecte pentru a rămâne imuni la dezinformări, propagandă și falși profeți. În cele din urmă, a alege calea sănătății și prevenției reprezintă un gest frumos de empatie și generozitate față de apropiați, în spiritul unui bine comun.

Doamnelor și domnilor,

De fiecare dată, atunci când mă adresez membrilor Asociației, îmi doresc să subliniez gratitudinea pe care v-o purtăm pentru instituția solidă la a cărei edificare ați contribuit de-a lungul anilor. Oamenii tineri pe care astăzi ne bazăm în cadrul misiunilor de securitate națională sunt, în egală măsură, și rodul transferului de cunoaștere din partea celor cu mai multă experiență. Ați reușit un lucru remarcabil care nu este pe deplin conștientizat de societatea românească. Prin eforturile dumneavoastră, SRI a putut să fie la înălțime în ritm constant, printr-un flux neîntrerupt de generații care și-au predat ștafeta excelenței în domeniul informațiilor. Faptul că România nu a avut sincope semnificative în activitatea de securitate națională vi se datorează negreșit.

Generația actuală a SRI are, la rândul ei, misiunea de a pregăti Serviciul pentru provocările globale de mâine. După cum bine cunoașteți, criza sanitară este însoțită de o criză socială, una migraționistă, de reșezări militare și strategice. Nu trebuie să minimalizăm criza economică ce afectează lanțurile de aprovizionare la nivel global, precum și o spirală inflaționistă care afectează fără doar și poate inclusiv țara noastră. În fața acestor provocări, procesul de transformare a SRI are un răspuns programatic asumat și în spiritul căruia trebuie să lucrăm împreună – *Informațiile pe primul loc*. Toate deciziile pe care le adoptăm în această perioadă sunt subsumate acestei idei și, în măsura în care veți dori, puteți contribui cu puncte de vedere izvorâte din propria experiență de muncă și de viață.

Membrii Asociației vor rămâne și în continuare pentru cadrele active un adevărat tezaur de cunoaștere, de care ne vom preocupa prin toate mijloacele care ne stau la dispoziție.

Cu ocazia Zilei Naționale vă doresc sănătate, împlinirea tuturor dorințelor, fericire alături de familie, prieteni și colegi. Să ne vedem încrezători, față în față, la următoarea aniversare.

La mulți ani, România! Patria a Priori!

Eduard Hellvig

GÂNDURI LA SFÂRȘIT ȘI ÎNCEPUT DE AN

Suntem din nou la capătul unui an, la moment de bilanț și de planuri de viitor. Am mai îndurat un an de pandemie, care a supus la grele încercări nu doar trupurile noastre, ci și însăși ființa societății românești. Ne bucurăm să împărtășim cititorilor faptul că în cursul acestui an, cu toate dificultățile, dar beneficiind de sprijinul structurilor medicale ale Serviciului, toți colegii noștri (și nu au fost puțini) care au dorit, au trecut prin procesul de vaccinare anti-Covid 19, ceea ce a contribuit – suntem convinși – la un număr relativ mic de cazuri dificile ale bolii în rândul rezerviștilor.

Ne face plăcere, de asemenea, să împărtășim cu colegii și cititorii noștri un alt aspect de natură să ne mai diminueze pesimismul. Vă informăm, în acest sens, că unele din propunerile formulate de ACMRR-SRI, împreună cu organizațiile partenere din sistemul apărării, ordinii publice și securității naționale, în scopul rezolvării discrepanțelor identificate în domeniul legislației privind pensiile au fost preluate în textul proiectului actului normativ „Legea privind statutul cadrelor militare”, care s-a aflat recent în procedura de transparență decizională.

Cele de mai sus ne îndreptățesc – credem – ca la început de an să nutrim speranța că acțiunile noastre, și mai ales solidaritatea și spiritul de camaraderie care-i caracterizează pe toți veteranii militari vor da, în anul ce vine, roade pe măsura eforturilor întreprinse.

Ediția de sfârșit și început de an a „*Vitraliilor*” propune cititorilor noi dezvăluiri și reflecții asupra momentului „Decembrie 1989”, moment al istoriei noastre despre care suntem convinși că mai sunt foarte multe de aflat, nu în ultimul rând de la colegii noștri care – întâmplător sau nu – au fost martori și/sau actori în aceste evenimente. Stau mărturie, în chiar acest număr, două articole memorialistice, precum și continuarea evocării unor momente ce au marcat evoluția justiției române după decembrie 1989.

Sunt, de asemenea, readuse în atenție unele din activitățile Serviciului Special de Informații care relevă forța și eficiența informativă a unor structuri ce exploatează una din fibrele esențiale ale omului și societății, și anume credința, iar din memorialistica profesională menționăm continuarea prezentării din perspectivă informativă a modalităților de subminare a ordinii de stat consemnate în perioada 1928-1944.

Problemele actuale ale securității naționale și internaționale se regăsesc reflectate și în acest număr, prin analize dar și mărturii „din teren” ale problematicii generate de retragerea forțelor americane și aliate din Afganistan, cărora li se adaugă date de actualitate despre o activitate pe care mulți o asociau vremii Războiului Rece, și anume folosirea „ilegalilor” de către structurile informative rusești.

Nu lipsesc „notele de lectură” – tot atâtea invitații pentru cititori – cărora ne face plăcere să le adăugăm evenimente și activități de promovare a culturii de securitate realizate de colegii noștri, fapt cu atât mai meritoriu date fiind condițiile dificile în care astfel de acțiuni pot fi derulate.

În final, dar nu în cele din urmă, la început de an, ne face plăcere să vă informăm că recent s-a alăturat colegiului redacțional col. (r) Sorin Aparaschivei, cunoscut cercetător și istoric, autor al unor interesante lucrări privind istoria serviciilor speciale românești și străine. Îi urăm bun venit și suntem convinși că prezența și contribuțiile sale vor constitui un aport consistent la conținutul de informații și implicit la valoarea de lectură a „*Vitrاليilor*”.

Nu putem încheia aceste scurte reflecții editoriale decât cu gândurile noastre bune îndreptate către toți cititorii noștri, cărora le urăm un an nou mai bun, cu sănătate și bucurii!

La mulți ani, români!

La mulți ani, România!

Redacția

FILE DE ISTORIE

O LECȚIE DE MASKIROVKA¹: ANUL 1989

Mediatizarea obsesivă a întâlnirii la nivel înalt sovieto-americane de la Malta (2-3 decembrie 1989) a creat impresia că aceasta ar fi „cheia de boltă” a evenimentelor din 1989. Timp de peste 30 de ani privirile istoricilor au fost ațintite asupra momentului Malta care, în perspectiva timpului, se vedește a fi un reper fals: acolo nu s-a discutat mare lucru. Soarta a 110 milioane de europeni nu avea cum să fie decisă în cele cinci-zece minute de conversație privată dintre cei doi președinți. Ea fusese negociată și decisă mult înainte: evoluțiile din Polonia, Ungaria și Republica Democrată Germană (RDG) erau în curs. Numărătoarea inversă începuse încă din 1985, printr-o serie de evenimente foarte, foarte discrete și bine disimulate, a căror înlănțuire ne propunem să v-o dezvăluim.

I. „Graficul de schimbare”

La indicația președintelui Ronald Reagan, în septembrie 1985, directorul CIA, William J. Casey, s-a deplasat la Riad, unde a discutat cu șeful Ahmed Zaki Yamani – ministrul saudit al Petrolului. La 13 septembrie 1985, șeful a declarat că Arabia Saudită nu își va mai limita producția de petrol. În aprecierea economiștilor americani, a fost „o conspirație între CIA și liderii Arabiei Saudite pentru a pedepsi Uniunea Sovietică urmare invaziei din Afganistan. Arabia Saudită și-a sporit drastic producția și, în consecință, prețul petrolului a căzut”² de la 50,11 dolari la doar 7 dolari barilul. Cu greu s-a stabilizat în jurul valorii de 25 dolari. Așa cum arăta fostul prim-ministru rus Igor Gaidar, „producția de petrol a Arabiei Saudite a crescut de patru ori, în timp ce prețul petrolului s-a prăbușit în aceeași măsură, în termeni reali. Ca urmare, URSS pierdea aproximativ 20 de miliarde \$

¹ *Maskirovka* (în traducere liberă: deghizare, camuflaj) este o doctrină militară rusă care acoperă o gamă largă de măsuri în domeniul militar, politic sau informațional ce au drept scop camuflarea sau negarea unor acțiuni sau intenții, respectiv dezinformarea, măsuri ce sunt executate atât în război, cât și pe timp de pace. *Maskirovka* există în doctrina militară rusă de la începutul secolului XX, armata țaristă având încă din 1904 o școală pentru pregătirea în arta diversivității. În timp, *Maskirovka* a evoluat pentru a include obiective strategice, politice și diplomatice, operând la „toate nivelele”, nu numai la cel militar (cf. Wikipedia).

² San Jose State University, Dept. of Economics, v. <https://www.sjsu.edu/faculty/watkins/sovietcollapse.htm>

pe an. Fără acești bani, țara nu putea supraviețui”.³ În același timp, prețul grâului pe piața internațională a crescut – cine știe de ce? – de la 80 la 170 dolari tona. În anul următor, URSS a avut bani să importe doar 16 milioane de tone de grâu – 30% din cât importase în anii anteriori. Asta a costat rezerva de valută a Băncii de Stat 15 miliarde dolari. Totuși, rafturile magazinelor s-au golit peste noapte.

La nivelul anului 1987, în plină criză alimentară și valutară, devenise clar chiar și pentru economiștii marxiști că sistemul sovietic avea nevoie de o revizie majoră.⁴ Dar, așa cum știe până și proprietarul unei mașini *second-hand*, o revizie majoră costă. În timp ce Gorbaciov lansa la TV conceptul de „perestroika”, alți tovarăși, mai discreți, se străduiau să facă rost de banii necesari. Până una-alta, URSS vindea rezerva de aur: în 1988-1991, sovieticii au vândut mai bine de 1.700 din cele 2.000 tone aur fin pe care le aveau. Kremlinul a încercat formarea unui consorțiu de 300 de bănci internaționale, pentru a obține un credit sindicalizat de 100 miliarde dolari (231 miliarde în echivalentul de azi). Numai cinci bănci au acceptat să participe și au oferit doar 5 miliarde dolari. În 1988, Kremlinul a fost avertizat de *Deutsche Bank*: nu aveți cum să obțineți creditul din surse comerciale, trebuie să începeți negocieri cu guvernele occidentale pentru un așa-numit „credit motivat politic”.⁵

În acest context tensionat, în decembrie 1988, „discursul lui Gorbaciov de la tribuna Adunării Generale a ONU avea să anunțe sfârșitul oficial al patronajului sovietic asupra Europei Orientale”.⁶ Mai precis, „lagărul socialist” devenise subiect de tranzacționare. Reacția Occidentului a fost rapidă. La 17 ianuarie 1989, Mihail Gorbaciov a primit vizita unei delegații a Comisiei Trilaterale: fostul secretar de stat american Henry Kissinger, fostul președinte francez Valéry Giscard d’Estaing și fostul premier nipon Yasuhiro Nakasone. Ulterior, Gorbaciov a informat Biroul Politic al CC al Partidului Comunist al URSS despre întâlnire. Stenograma aceasta s-a păstrat⁷ și din ea reiese că Henry Kissinger i-a înmânat lui Gorbaciov un mesaj personal al noului președinte ales al SUA, George Bush, prin care-i propunea o înțelegere ruso-americană pentru

³ Yegor Gaidar, *The Soviet collapse: grain and oil*, conferință din 13 noiembrie 2006 la American Enterprise Institute for Public Policy Research, apud www.aei.org, aprilie 2007.

⁴ Unele analize recente arată că se avea în vedere o reformă politico-economică de tip chinez (vezi Chris Miller, *The Struggle to Save the Soviet Economy*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2016).

⁵ Y. Gaidar – op. cit.

⁶ Cosmin Popa, *Elena Ceaușescu*, Ed. Litera, București, 2021 p. 267.

⁷ Vladimir Bukovski în „*The Brussels Journal*”, 27.02.2006.

„rezolvarea problemei”. A problemei creditului. La 21 ianuarie 1989, Biroul Politic a aprobat obiectul târgului: operaționalizarea unui „*mecanism care să asigure înțelegerea mutuală și interacțiunile reciproce*”, între URSS și statele „lagărului socialist”. Regimurile comuniste din Europa de Est vor fi date jos, iar partidele comuniste vor deveni peste noapte „social-democrate”. Planificatorii moscoviți apreciau că, în urma unor alegeri libere, partidele comuniste „revopsite” vor câștiga puterea, procedând ulterior la ample reforme. În schimb, SUA ofereau un credit rambursabil de 100 miliarde dolari (URSS a primit efectiv 92 de miliarde).⁸ Deci nu e adevărat că Gorbaciov ar fi vândut „lagărul socialist”: Biroul Politic al CC al PC sovietic a dat lagărul socialist drept *bonus* Occidentului pentru a-și netezi drumul spre credite.

Până la începutul verii lui 1989, planurile erau aproape finalizate, fuseseră punctați și noii lideri „social-democrați” cu care Gorbaciov desfășura periodic analize secrete. Unul dintre aceștia era est-germanul Egon Krentz. Constantin Boștină, fostul secretar personal al lui Ceaușescu, istorisește: „*Ne-am retras într-un separeu, eu, Egon Krentz și traducătorul... i-am spus, în mod direct, că am venit cu o misiune de la Ceaușescu, respectiv să îl rog, dacă ne poate spune, să ne dea detalii despre întâlnirea din 25 august 1989 de la Moscova. Mi-a confirmat că a fost pe 25 august 1989 la Gorbaciov și că s-a discutat graficul de schimbare a conducerilor partidelor comuniste și muncitorești până la sfârșitul anului. Erich Honecker, care era atunci prim-secretar al PSUG, ar urma să se îmbolnăvească „programat” și să se ducă la tratament la Moscova, urmând ca el, Krentz, să devină prim-secretar al Partidului Socialist din RDG. În Bulgaria, Jivkov va face un pas înapoi, se va retrage și în locul lui va veni secretarul organizatoric. În Polonia nu se puneau probleme deoarece exista Solidarnosc. În Ungaria, de asemenea, nu existau probleme. Cu Cehoslovacia s-au clarificat lucrurile, în sensul că se vor separa Cehia și Slovacia. Singura problemă era România pentru că Ceaușescu nu vrea să facă un pas înapoi. Mi-a spus să încerc, împreună cu Traian Ștefănescu și Nicu Ceaușescu, să îl sfătuim ca până la sfârșitul anului să cedeze puterea. Să facă această declarație, eventual, într-o plenară. Să facă ceva. În caz contrar, nu*

⁸ Tony Judt, *Epoca postbelică*, Ed. Litera, București 2019, p.908.

va apuca Anul Nou...”⁹ Observăm că prietenii sovietici „uitaseră” să-i spună lui Egon Krentz că „*graficul de schimbare*” prevedea și desființarea RDG.

Din memoriile lui Constantin Boștină rezultă că N. Ceaușescu primise anterior același avertisment și pe două alte filiere, dar a reacționat strângând legăturile cu ceilalți lideri vizați spre înlocuire. Asta i-a îngrijorat pe sovietici, fiindcă pentru 6 – 8 iulie 1989 era prevăzută la București reuniunea la nivel înalt a Comitetului Politic Executiv al Organizației Tratatului de la Varșovia. La întâlnire urmau să fie prezenți principalii adversari ai planurilor sovietice: Ceaușescu, Honecker și Jivkov. Există riscul ca aceștia să se coalizeze împotriva liniei gorbacioviste, denunțând-o public – ceea ce ar fi dat curaj opoziției conservatoare din toate statele socialiste vizate. Ar fi apărut mari probleme în derularea „*graficului de schimbare a conducerilor partidelor comuniste și muncitorești*”.

Gorbaciov avea deci în vedere să exercite noi presiuni asupra lui Ceaușescu, pentru ca acesta „să stea cuminte”. Ușor de zis, greu de făcut: Ceaușescu nu era intimidat de încruntările liderului sovietic, iar nelivrarea cantităților convenite de gaz, electricitate și petrol nu dădea rezultate. Soluția i-a fost oferită de comuniștii reformiști unguri Szürös Mátyás (președinte interimar al Ungariei) și Horn Gyula (ministru de Externe), veniți la Moscova pentru „consultări” privind deschiderea frontierei austro-ungare (prima piesă a dominoului care avea să provoace căderea RDG). Comuniștii unguri s-au plâns că Ceaușescu, pasă-mi-te, ar avea lângă Cluj „7 rachete atomice îndreptate spre uzina nucleară ungară de la Paks”, de lângă Budapesta. „Dovezile” în acest sens fuseseră măsluite de ministrul comunist al Apărării, gl. Kárpáti Ferenc, care coordona agentura de spionaj/subversiune împotriva României (BM III./I., *Hírszerző Csoportfőnökség*).¹⁰ Gorbaciov n-a crezut o iotă: nu degeaba șeful programului nuclear românesc, acad. prof. Ioan Ursu, a fost primit în 1990 în Academia de Științe a URSS. Putem presupune că sovieticii știau, pe această filieră, mai totul. Și au înțeles imediat care era subtextul: așa cum confia ulterior (26 aprilie 2005) fostul secretar general al Tratatului de la Varșovia, Ivan P. Aboimov, „*Ungaria voia ca noi să intervenim în România, fiindcă spera să soluționeze altfel problema Transilvaniei*”. Gorbaciov „uitase” să le

⁹ Constantin Boștină, *În ochiul Ciclonului – Dialog cu Alice Barbu, S.R. Stănescu*, Editura Evenimentul și Capital, București, 2021, pp. 19-20.

¹⁰ Árpád Szöcz in <https://euronair.wordpress.com/2015/01/30/protecting-laszlo-tokes-hungarian-military-secret-service-agents/>

spună tovarășilor unguri că nici nu se punea problema să mai intervină în România, în contextul cedării lagărului socialist.

Ideea unei diversiuni naționaliste i s-a părut interesantă lui Gorbaciov, așa că a încurajat partea ungară să exercite presiuni asupra României: o campanie de presă în Occident pe tema „rachetelor nucleare românești” și, în paralel, ample demonstrații cu accente revizioniste în Ungaria. Prin această diversiune, Kremlinul îl pune pe Ceaușescu în situația de a avea drept principal punct pe agendă soluționarea diferendului cu comuniștii unguri în loc de constituirea unui front comun anti-gorbaciovist. Iar contextul reuniunii organizației Tratatului de la Varșovia urma să-i permită lui Gorbaciov să pozeze în mediator. Cu încurajarea tacită a sovieticilor, ampla manifestație de la Budapesta din 16 iunie 1989 (reînhumarea liderilor răscoalei anticomuniste din 1956) a prilejuit repetate discursuri antiromânești, cu substrat revizionist și revanșard, asumate inclusiv de oficiali comuniști unguri. Chiar a doua zi, partea ungară a difuzat, inclusiv pe canale oficiale, așa-numita „Declarație de la Budapesta”.¹¹

Reacția lui Ceaușescu nu a fost cea scontată, fiindcă nu era la curent cu creditul de 100 de miliarde care unise conducerea sovietică în jurul lui Gorbaciov. La 16 iunie, în cadrul reuniunii lărgite a Comitetului Politic Executiv (CPEx) al PCR, Ceaușescu declara: „*Văd că situația actuală din Ungaria îi îngrijorează pe sovietici, care spun că este o situație grea*”.¹² Convins că e privit cu simpatie de cel puțin o parte din conducerea sovietică, Ceaușescu a declarat că „*am publicat Tezele unei grupări care se pronunță pentru apărarea partidului și socialismului în Ungaria*”. Adică Ceaușescu oferea sprijin fostului secretar general al comuniștilor unguri, prim-ministrul îndepărtat în toamna precedentă, comunistul conservator Károly Grósz – deși avusese cu acesta o discuție în contradictoriu la reuniunea Tratatului de la Varșovia din iulie 1988. Urma oare ralierea celorlalți conservatori comuniști, în frunte cu Jivkov și Honecker? A doua zi, Ceaușescu a plusat, vizându-i direct pe gorbacioviștii unguri. Într-o reuniune restrânsă a CPEx a declarat că „*luând această poziție este și în sprijinul elementelor cinstite din Ungaria, pentru forțele comuniste reale, revoluționare*”.¹³ Aceste aluzii, atent cântărite la Kremlin, l-au determinat pe Gorbaciov să „lase frâu liber” comuniștilor reformiști unguri – care, având avizul Kremlinului, s-au adresat Republicii Federale Germane.

¹¹ Sorin Șerb, *op. cit.* pp. 118 – 119.

¹² *Ibidem*, p. 115.

¹³ *Ibidem*, p. 120.

II. Virtuțile „uitării”

În iunie-iulie 1989 tocmai se negocia confidențial problema frontierelor de est ale Germaniei, în perspectiva reunificării. Studii recente arată că *„Republica Federală nu renunțase niciodată oficial la scopul redobândirii granițelor din 1937 (ceea ce ar fi însemnat recâștigarea unor teritorii care aparțineau Poloniei). Reprezentanții etnicilor germani care fuseseră forțați să părăsească acele teritorii sau care fuseseră expulzați din respectivele provincii înainte sau imediat după terminarea războiului au exercitat presiuni substanțiale, în special în cadrul partidelor din Uniunea Creștină, iar aceste presiuni nu puteau fi ignorate. În plus, nu existase niciun tratat internațional care să fi pus oficial capăt războiului, așa cum se întâmplase în 1919 – neexistând, prin urmare, o confirmare oficială a granițelor vestice ale Poloniei. În iulie 1989, ministrul vest-german de Finanțe, Theo Waigel, a declarat în fața unei adunări a foștilor locuitori ai Sileziei faptul că, în perspectiva sa, provinciile estice pierdute, aflate dincolo de linia Oder–Neisse, constituiau încă o parte a «chestiunii germane»»*.¹⁴ Încurajată de Moscova (care urmărea „punerea sub presiune” a recalcitrantului Ceaușescu), conducerea gorbaciovistă de la Budapesta a considerat că poate ralia RFG la cauza revizionistă, în dauna României. Dar la Kremlin, ideea tolerării unui „front revizionist” germano-ungar nu a trezit entuziasm: Gorbaciov nu era dispus să facă gratis servicii Germaniei, fiindcă tocmai negocia în secret un alt credit, de 71 miliarde dolari¹⁵, în schimbul reunificării germane. „Uitase” să le zică de asta comuniștilor unguri. Așa că s-a spălat pe mâini și i-a trimis să discute direct cu nemții.

Reformiștii comuniști de la Budapesta au apelat atunci la marele lor atu: președintele Franței, François Mitterrand, a cărui atitudine antiromânească era binecunoscută. Așa cum arăta istoricul ungar Raffay Ernő, *„François Mitterrand le promisesse maghiarilor o modalitate de schimbare a situației”*. Iar la 5 iulie 1989, cu prilejul vizitei liderului sovietic la Paris, Mitterrand a evocat „cazul României”. Aceasta a fost o greșală politică de anvergură. Atitudinea lui Mitterrand față de România se datora unui incident din februarie 1981: era în plină campanie electorală, se prefigura deja victoria sa contra lui Giscard d’Estaing și a solicitat un ajutor financiar de la Ceaușescu. Acesta a oferit o

¹⁴ Ian Kershaw, *Un continent fracturat. Europa, 1950–2017*. Ed. Litera, București 2019, p. 511.

¹⁵ Primit în anii 1990 – 1994, vezi Tony Judt – op. cit., p. 908.

sumă infimă: 62.000 dolari.¹⁶ Ungurii au oferit înzecit. Dar Ceaușescu nu a acționat astfel din zgârcenie, ci fiindcă Giscard d'Estaing îi solicitase să nu-l sprijine pe Mitterrand!¹⁷ Giscard d'Estaing era cel care acum reprezenta, ca emisar al Trilateralei, interesele Europei în relația cu Gorbaciov – aspect despre care sovieticii „uitaseră” să-i informeze pe francezi și pe unguri. Evident, Gorbaciov nu voia să contrarieze Trilaterală sprijinind inițiativele lui Mitterrand, care nu-i oferea credite.

Trei zile mai târziu (8 iulie 1989), în cadrul reuniunii de la București a Tratatului de la Varșovia, a avut loc o întâlnire a delegațiilor conducătorilor de partid române și ungare (conduse de Ceaușescu, respectiv Rezső Nyers), mediată de liderul sovietic. Ceaușescu a reproșat părții ungare că a tolerat luările publice de poziție antiromânești, cu substrat revizionist și revanșard, ca și difuzarea așa-numitei „Declarații de la Budapesta”.¹⁸ „Tovarășii” unguri i-au spus de la obraz că „*Transilvania nu aparține României*”¹⁹ și au amenințat că „*vor internaționaliza problema*”. Gorbaciov – care intermediase întâlnirea – nu a reacționat. Din acel moment relațiile dintre Ceaușescu și Gorbaciov s-au deteriorat definitiv. Ceaușescu, deși se afla sub presiune ungară, nu a cedat nici măcar un milimetru pe linia sugestiei sovietice de a preda altcuiva puterea. Ca urmare, Kremlinul a început să pregătească o soluție militară hibridă a „problemei românești”: Planul Nistru.²⁰

Comuniștii-reformiști de la Budapesta au obținut însă sprijin german. În aplicarea „graficului de schimbare”, la 27 iunie 1989, Horn Miklos, ministru ungar de Externe și vechi agent KGB²¹, a tăiat, alături de omologul său austriac, Alois Mock, sârma ghimpată de la frontiera dintre Austria și Ungaria. Era actul de deces al RDG. O lună mai târziu (24 august 1989) și-a primit răsplata: cancelarul vest-german Helmut Kohl s-a deplasat la Budapesta și a încheiat un

¹⁶ Mircea Mitran, Însemnări de ambasador – *Mitterrand îi cere bani lui Ceaușescu* în „*Historia*”, nr. 47/2005, p. 37; faptele sunt confirmate de fostul ministru de Externe, Ștefan Andrei (vezi Lavinia Betea, *I se spunea Machiavelli*, Editura Adevărul, București 2011, p. 239).

¹⁷ C. Boștină, *op. cit.* p. 43.

¹⁸ Sorin Șerb, *op. cit.* pp. 118 – 119.

¹⁹ Prof. univ. dr. Corvin Lupu, *Preliminarii la evenimentele de la Târgu Mureș*, în *Vitralii – Lumini și umbre*, an III, nr.10, martie-mai 2012, p. 28.

²⁰ Vezi Tudor Păcuraru, *Planul Nistru – 1989*, Editura Evenimentul și Capital, București, 2020.

²¹ La 12 decembrie 1956, Gyula Horn s-a înrolat voluntar și a depus jurământ de credință în așa-zisele *Echipe R* (de la Represiune), poreclite „Brigăzi în pufoaice”, formațiuni teroriste organizate de generalul sovietic Ivan Serov (la acea data președintele KGB), aspect recunoscut de dl. Horn într-un interviu publicat în ziarul *Die Welt* (https://en.wikipedia.org/wiki/Gyula_Horn#cite_ref-11), motiv explicit pentru care președintele Ungariei, Laszlo Solyom, a refuzat la 5 iulie 2007 să-i acorde Ordinul pentru Merit.

Acord care, în schimbul promisiunii ungare de a menține deschisă frontiera cu Austria, se angaja „*să sprijine Ungaria în eforturile ei de a recupera Transilvania*”. Dl. Kohl a „uitat” să precizeze în ce consta acest sprijin: o intervenție militară germană pentru modificarea frontierelor era practic imposibilă în condițiile negocierii graniței cu Polonia. Iar dacă era să pună un „cuvânt bun” pe lângă sovietici, dl. Kohl știa bine că asta l-ar costa – și nu vedea de ce, pe lângă cele 71 miliarde dolari plătite pentru reunificarea Germaniei, ar da Moscovei alte miliarde pentru realizarea ifoselor comuniștilor unguri. Și astfel, conducătorii Republicii Populare Ungare au fost păcăliți să participe la destabilizarea RDG și „*să se implice din plin în acțiunile din România din decembrie 1989*”.²² Iar în martie 1990, când au încercat „recuperarea Transilvaniei”, Uniunea Sovietică și Germania i-au lăsat de izbeliște. Nu i-a ajutat nici marele lor prieten, Mitterrand, pe care „uitaseră” să-l informeze că stabiliseră cu RFG participarea Ungariei la reunificarea germană – o evoluție privită cu mare reticență de liderul francez.

La Congresul al XIV-lea al PCR (20 – 24 noiembrie 1989), Ceaușescu nu numai că nu a făcut pasul înapoi cerut de Moscova, ci a și contra-atacat: „*el redeschide discuția despre Pactul Ribbentrop – Molotov și despre necesitatea contestării acestuia*”²³, inclusiv a clauzelor sale secrete.²⁴ Ideea a fost reluată ulterior de liderul român în întâlnirile cu numeroșii lideri comuniști de peste hotare, prezenți la Congres. Adică Ceaușescu a adoptat tactica ungarilor de internaționalizare a problemei frontierelor, dar nu a îndreptat-o împotriva Ungariei, ci a sponsorului acesteia, Uniunea Sovietică, știind că la Moscova acesta e un subiect deosebit de sensibil, pe fondul intensificării agitației naționaliste în republicile unionale. Răspunsul a venit printr-o scrisoare a lui Mihail Gorbaciov, pe care ambasadorul URSS la București, E. M. Tiajelnikov, i-a înmănat-o la 23.11.1989. În scrisoare, liderul sovietic îi prezenta tematica generală a discuțiilor pe care urma să le aibă cu președintele SUA la Malta, și-i cerea explicit lui Nicolae Ceaușescu să nu ridice probleme teritoriale mai vechi sau mai noi²⁵, întrucât pentru Europa ar fi „*nesănătos să se deschidă cutia Pandorei a pretențiilor teritoriale*”. De remarcat că Gorbaciov „uitase” să-și prevină susținătorii din lagărul socialist că se pregătea să deschidă el însuși

²² Corvin Lupu, *op. cit.*, p. 29.

²³ Sorin Șerb, *op. cit.* p. 255.

²⁴ Vezi *Scînteia* din 24.11.1989, p. 3.

²⁵ Cf. Simion Gheorghiu, „*Agonia regimului comunist din România. Schimbul de mesaje dintre N. Ceaușescu și M. Gorbaciov, noiembrie 1989*” în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 3-4/2008.

cutia Pandorei: din 1990, livrările de petrol, gaze, electricitate, materii prime din URSS urmau să se facă la prețul pieței internaționale și numai pe dolari. Ceea ce urma să falimenteze economiile „socialiste”, energofage – dar URSS realiza o economie de circa 15 miliarde dolari pe an.

A urmat *summit*-ul de la Malta și întâlnirea Ceaușescu – Gorbaciov din 4 decembrie 1989, cu faimoasa replică „*să trăim noi până după Anul Nou!*”²⁶ Aceste cuvinte au fost întoarse pe toate fețele, dar abia după revelațiile lui Constantin Boștină știm că, astfel, Gorbaciov confirma implicit că el transmisese, prin Egon Krentz, mesajul din septembrie 1989: „*până la sfârșitul anului, să cedeze puterea ... în caz contrar, nu va apuca Anul Nou la putere*”²⁷. Evident nu putea spune așa ceva în public, dar aluzia era suficient de transparentă pentru Ceaușescu, care primise mesajul de la Krentz.

A doua zi, marți 5 decembrie 1989, Ceaușescu convoacă CPEx, dar nici vorbă să se discute „cedarea puterii”. Miercuri, 6 decembrie, Mihail Gorbaciov transmite Centrului Înaintat de la Cernăuți ordinul codificat de declanșare a „*Planului Nistru*” în vederea destabilizării regimului comunist din România. Rezidenturile GRU și KGB de la București încep distrugerea documentelor secrete neesențiale. Vineri, 8 decembrie, ambasadorul URSS la București, Evgheni Mihailovici Tiajelnikov, se retrage în URSS, la Cernăuți, însoțind arhivele „de importanță deosebită” ale ambasadei. Sâmbătă, 9 decembrie, elementele înaintate (30-40 de militari) ale Brigăzii Independente 8 a GRU-Spețnaz, cu baza la Izyaslav, (Districtul Militar Zakarpattia), sub comanda gl. col. Viktor V. Skokov, pătrund în România, cu direcția Timișoara... Restul e în manualele de istorie.

Camuflajul este arta de a masca forma, culoarea și umbra. Maskirovka este arta sovietică de a camufla „graficul”, faptașii și mizele. Modul în care evenimentele din 1985-1990 au fost camuflate prin incantația înșelătoare „Malta – Ialta” constituie un bun exemplu de maskirovka.

Col. (r) Tudor Păcuraru

²⁶ Sorin Șerb, *op. cit.*, p. 264.

²⁷ C. Boștină, *op. cit.*, p. 20.

„AM FOST OFIȚER ÎN DIRECȚIA A IV-A DE CONTRAINFORMAȚII MILITARE”

- Interviu cu col. (r.) dr. Gheorghe (Geo) Stroe -

După mai bine de 30 de ani de la evenimentele din decembrie 1989, mulți foști ofițeri de Securitate au ajuns la concluzia că ceea ce-au văzut și auzit în perioada când au fost „cadre active” trebuie redat opiniei publice și, mai ales, generației tinere, pentru a cunoaște luminile și umbrele acelor vremuri. Printre aceștia se numără și domnul col. (r) Gheorghe Stroe, fost ofițer în Direcția a IV-a, care a acceptat să împărtășească cititorilor câteva „episoade” din bogata sa experiență de viață și profesională.

Col. (r.) conf. univ. dr. Aurel V. David (AD): Domnule Geo Stroe, vă apropiați de vârsta de 70 de ani și duceți cu dumneavoastră farmecul, dar și povara unor întâmplări care v-au marcat viața. Ca fost militar, ați văzut „pe viu”, în decembrie 1989, cum unii români s-au luptat împotriva altor români, într-o vâltoare sângeroasă. Vă rog să ne spuneți cine sunteți și de ce credeți că experiența dumneavoastră de viață poate constitui sursă de cunoaștere și pildă de urmat pentru generația care vine după noi.

Col. (r.) dr. Gheorghe (Geo) Stroe - (GS): Cine sunt eu? Un dac liber – ca să mă exprim în trei cuvinte, îl adaug și pe al patrulea – neastâmpărat. În detaliu, un fiu de țărani ialomițeni din comuna Traian, județul Ialomița, descendenți din munteni, ciobani se pare, veniți din Săcele-Brașov pe Siriu și Călnău de Buzău, din neamurile Diaconilor și Stroeștilor, împrăștiate de Al. I. Cuza în Bărăgan.

După evenimentele din Cehoslovacia din vara anului 1968 am dorit să devin ofițer și am urmat cursurile liceului militar „Dimitrie Cantemir” de la Breaza, apoi ale Școlii militare de ofițeri activi „Nicolae Bălcescu” din Sibiu, arma infanterie.

După absolvire, am fost repartizat la Regimentul 30 Gardă, aparținând Marelui Stat Major (azi Brigada 30 Gardă și Protocol „Mihai Viteazul”). Visul meu era însă să devin atașat militar la Beijing. Drept pentru care, de îndată ce am ajuns în regiment, am și înaintat raport scris pentru a mi se permite să susțin examenul de admitere la Facultatea de Drept. Mi s-a cerut să am trei calitative

F.B. la comanda unei companii, cel puțin trei ani, apoi să susțin examenele la Academia Militară și să o absolv.

Eu aspiram și la instrucția minții, așa că, mereu curios din fire, am urmat pasiunea pentru limbi străine din școală, ulterior obținând certificat de traducător în engleză, franceză, rusă, spaniolă, urmând câte 5 ani cursuri de arabă și chineză, în paralel, la seral.

AD: Ați funcționat câțiva ani în acel regiment faimos. Puțini știu că în asemenea misiuni speciale Regimentul de Gardă coopera cu Direcția a V-a (Direcția de Securitate și Gardă) din D.S.S. Când și cum ați trecut de la „gardă și protocol” la contrainformații militare?

GS: Intrarea mea în lumea necunoscută a Contrainformațiilor Militare s-a făcut după patru ani de activitate în Regimentul de Gardă, într-o zi, pe când aveam compania în gardă la sediul Ministerului Apărării Naționale din Drumul Taberei. Am fost informat de un caporal de schimb că un „domn în civil” de la Pavilionul X mă cheamă la el în birou. Înfuriat, întrebându-mă ce trăsnaî or fi mai făcut soldații mei (bănuind că au rupt sau au deranjat vreun sigiliu de la vreun birou cu gratii masive, la camere secreteoase – se mai întâmpla uneori să se usuce, pe căldurile verii, plastilina, sau să crape – și era un eveniment deosebit în M.St.M.), m-am prezentat regulamentar cu centură și pistol la brâu, echipat în misiune de luptă.

Din biroul masiv, un civil, dintr-o cameră întunecată, alături de un militar în ținută de marinar, m-a întrebat după ce m-am prezentat militărește, privindu-mă drept în ochi: „Măi, tu ești oltean?”. Pe acel civil, așezat la un birou masiv de stejar și cu ochelari cu ramă groasă, fumurii ca în filme, l-am întrebat prudent: „Dar dumneavoastră cine sunteți?”. Atunci mi-a spus calm că este colonelul Pătrulete, șeful Serviciului 1 de Contrainformații Militare al Marelui Stat Major al Armatei Române. Am răspuns militărește: „Nu, tovarășe colonel, sunt ialomițean!”. Un căpitan de rangul I de marină care îl seconda, vertical ca o statuie, lângă biroul cu perdelele negre trase la geamuri, de camuflaj, mi s-a adresat în limba chineză, cu o frază banală, ușoară, iar eu i-am răspuns în chineză. Colonelul Pătrulete, oarecum mirat de întâmplare, a zâmbit, dând de înțeles că ei știau că urmasem niște cursuri. Atunci mi s-a spus solemn că eram în sediul Serviciului 1 de Contrainformații Militare al Marelui Stat Major, din cadrul Direcției a IV de Contrainformații Militare a Departamentului Securității Statului, fiind invitat, ca să mă cunoască, iar domnia sa, colonelul

Pătrulete (Dumnezeu să-l odihnească!) ca șef al acestui serviciu mă întreba ce știu eu despre Contrainformațiile Militare. Ulterior, după reorganizare, s-a structurat altfel Direcția a IV-a, cu altă conducere și cu noi responsabilități majore la nivel național.

Eu continuam să visez că voi ajunge atașat militar la Beijing. În timpul scurtei discuții purtate cu cei doi „CI”-ști, Pătrulete și Ștefănescu, am înțeles scopul „cunoașterii” mele de către colonelul Pătrulete. În acel moment, dată fiind situația mea familială și materială, aș fi răspuns că accept propunerea de a lucra în Contrainformații Militare dacă m-ar fi ajutat să mă înscriu la concurs pentru intrarea în Facultatea de Drept și să obțin un apartament cu două camere, în locul garsonierei repartizate, unde să locuiesc în condiții omenești împreună cu soția și copilul nostru. Dar, întrucât n-am sesizat o asemenea perspectivă, nu am spus nici da, nici nu în legătură cu propunerea voalată a acestora. Astfel, întâlnirea inițială cu cei doi „CI”-ști s-a terminat în termeni nedefiniți... Am lăsat la aprecierea celor în drept calitatea mea și mi-am văzut de viața de ofițer de armată.

În particular, am început să activez pe lângă Uniunea Juriștilor la Colectivul de cercetare interdisciplinară „Știința conducerii” în calitate de secretar științific. Prin anii 80-85 am intenționat să mă înscriu la doctorat în „Contrainformații Militare”, dar intenția mea a fost primită cu zâmbete și ironii întrucât tinerețea și graba mea erau nejustificate... spre uimirea unor foști generali. Începusem să scriu și la viitoarea teză de doctorat într-un caiet înregistrat cu „000”.

Am intrat la Facultatea de Drept din București primul dintre cei din „Contrainformații Militare”, spre mirarea „cadriștilor de la centru” și a colonelului Pătrulete însuși, care tot oltean mă credea.

AD: Dumneavoastră când și cum ați fost transferat de la Regimentul 30 Gardă la Direcția a IV-a de Contrainformații Militare? Aceasta era o unitate specială, cu sediul în București, care aparținea Departamentului Securității Statului. În sarcina ei, precum arăta și denumirea, era prevenirea producerii oricăror evenimente nedorite provocate de militari, atât individual, dar mai ales prin asocieri în grupuri ostile sistemului militar al statului român. Răspunderea acestei unități era uriașă. Ce misiuni concrete avea acea unitate și cum se realizau? Cum au fost recepționate în rândul ofițerilor ultimele evenimente externe și interne care au condus la căderea regimului?

GS: Atunci n-am știut care a fost explicația transferului meu atât de rapid, vreo 6 luni, dintr-o instituție în alta. Cu totul întâmplător, mult mai târziu am fost căutat de un ofițer de informații externe care a vrut să mă cunoască. De la el am aflat că fusesem, probabil, planificat pentru exterior. Dar comandantul regimentului, la sosirea ordinului de trecere de la M.Ap.N. la M.I.-D.S.S., a adunat efectivul și a comunicat în fața regimentului conținutul ordinului scris, prezentându-mă ca fiind pus la dispoziția D.S.S. Ulterior am aflat că prin acest gest eram deconspirat și aceasta anula orice misiune a mea în străinătate. Dar atunci nu am înțeles, eram tânăr și optimist, nu prea știam ce mă așteaptă. Așa că am rămas încă mulți ani în același regiment, unde îmi făcusem ucenicia la comandă. Azi îi mulțumesc și pe această cale... și am și mulțumit, ulterior. Aveam un mare avantaj, pentru că eram „din interior”, cunoșteam regimentul, oamenii, misiunile, provocările, evenimentele.

După anul 1989, la o reuniune a veteranilor din Brigada 30 Gardă, între patru ochi, l-am întrebat pe fostul comandant, acum generalul (r) Gheorghe Ambrozie Onișor, cine l-a sfătuit să citească în fața regimentului ordinul de punere a mea la dispoziția M.I.-D.S.S. Mirat, acesta mi-a spus că așa l-a sfătuit să procedeze „regretatul general Nuță”, pe atunci șef al Direcției a IV-a. Acesta, ca fost ofițer de armată, arma artilerie, i-a argumentat că, dacă procedează astfel, nu vor mai pleca ofițerii buni din Armată direct la Securitate, în exterior, ci vor rămâne la Contrainformații Militare în Armată, în interior. A fost bine, a fost rău?...

Astfel a fost transferul meu din M.Ap.N, la cererea M.I., în D.S.S., la Direcția a IV-a – Contrainformații Militare. Simțeam că mă aruncam în necunoscut, curios, decis, atent și bucurat de noile misiuni care îmi fuseseră comunicate după ce, credeam eu, cei care m-au verificat, au încheiat verificările pe care nu le-am simțit și nici nu aveam să le cunosc vreodată. Direcția a IV-a, de Contrainformații Militare, aparținea Departamentului Securității Statului, și asigura contrainformativ tot sistemul militar al României: Armata, Marele Stat Major (de care aparținea Regimentul 30 Gardă), Ministerul de Interne, inspectoratele, Miliția propriu-zisă, alte unități, Trupele de securitate, forțele polițienești, de pompieri militari, penitenciare, adică toți cei care aveau statut de militari și purtau arme de luptă. Este bine de știut că Regimentul 30 Gardă avea misiuni speciale în situații de război, legate de Marele Stat Major și Comandamentul Marelui Cartier General, precum și altele, pe care nu le pot descrie.

Direcția a IV-a de Contrainformații Militare era prezentă, prin ofițerii ei (supranumiți „ceiști”), la toate activitățile desfășurate de trupă sau de cadrele militare. De regulă, aceștia erau invidiați de camarazii lor din Armată pentru faptul că-i vedeau mereu bine dispuși, când îmbrăcați în civil, când în uniformă militară, „plimbând” o mapă sau o geantă diplomat, crezând că ei huzureau fără program prin unități militare și că nu prea aveau ce face pe acolo, cu funcții mari și răspunderi mici față de D.S.S. și nu de M.Ap.N. Unii credeau, și mai cred poate, că se ocupă de mărunțișuri de genul cine cu cine, cine pe cine..., confundându-ne deseori cu secretarii de partid, uneori chiar și cu comandanții de unități. Unii nici nu bănuiau cu ce se ocupau ei. Pe alții nici nu-i interesa ce făceau aceștia cât era ziulica de lungă. Deseori dezinformarea folosea, doar șefii din Direcția a IV-a știau ce problematică avea fiecare obiectiv și ce planuri aveau de apărare a secretelor militare la pace și la război, de protecție a cadrelor, care era planul de căutare a informațiilor de interes operativ în domeniul militar și de securitate și apărare.

După ce am făcut ucenicia „la trupe” am fost avansat și am lucrat „în centrală” la un compartiment special al Serviciului 1 pentru M.St.M., asigurând contrainformativ cazuri din unități speciale și rezerviști militari din M.Ap.N, M.I.-D.S.S. chiar și din unități acoperite etc. Nu după mult timp am fost luat în Serviciul 1 A pentru D.S.S. - unități speciale, pe care unii îl numeau pe atunci „bau-bau”, adică, mai literar, „contrainformații la contrainformații”, dar tot în cadrul Direcției de Contrainformații Militare ca profil, tot la „oamenii cu arma” cum spunea generalul Vasile Gheorghe, ultimul ei comandant până în nopțile lui decembrie 1989.

Un timp s-a pus problema mutării mele pentru a asigura contrainformativ Direcția a V-a Securitate și Gardă, întrucât col. Enăchescu urma, la cerere, să se pensioneze după o îndelungată activitate pe acea funcție. Însă, pe mine, după atâtea misiuni gardă și de protocol executate, nu mă ademenea deloc, mai ales că simțeam oarece rezistență în mediul informativ-operativ. Am făcut tot ce era omenește posibil să nu ajung în această situație: funcție mare, experiență nouă, probleme foarte delicate. Colonelul Enăchescu (Dumnezeu să-l odihnească!) dorea să se pensioneze rapid. Mă tot presa, voia mult să mă convingă să vin în locul lui, însă după o viață petrecută în Regimentul 30 Gardă nu îmi mai doream atâtea sacrificii și mai ales, începusem să simt corect mediul de securitate, aveam deja un *feedback* despre ce urma să se întâmple. Așa este când ești în miezul contrainformațiilor, mai ales din

mediul rezerviștilor care au trecut prin viața militară și sunt mai înțelepți, mai prevăzători... Eram la „contactul cu inamicul din umbră” în linia I pe front și, prin informațiile obținute, apreciam pericolul, forța lui de atac și starea națiunii în situația informativ-operativă fierbinte.

Prevăzusem, mai bine spus întrevăzusem ce urmează să se întâmple. Pentru mine a fost un moment interesant, vital, de cumpănă, pentru că am avut o perioadă mai grea de acomodare cu mediul și mentalitatea celor „școliți la Băneasa”, care făcuseră pregătire specială, de informații și contrainformații. Eram îngrijorat, îmi făceam probleme, pentru că ofițerul de contrainformații pentru Direcția a V-a cu care mă întâlneam în misiunile speciale nu renunțase la intenția de a mă convinge să accept, să primesc funcția lui, iar eu intuiam graba acestuia. Și obligația/condiția să găsească un înlocuitor cât mai repede.

Ulterior am aflat că se făcuse ceva în acte, formal se forțase un transfer. Dar eu, cunoscător al misiunilor de gardă și protocol de la Regimentul 30 Gardă, devenisem ceva mai prudent, făcând în așa fel încât să nu fiu acceptat. Am mers până acolo încât am permis ca de pe telefonul instalat în locuința mea să sune o doamnă, artist plastic, vecină, cam boemă, la prietenul ei, parcă fost coleg de facultate, „rămas” la Paris. Incidentul a creat o oarecare suspiciune privind persoana mea, iar șefii mei erau în pronunțare, probabil, dacă să mai fie sau nu finalizat un transfer al meu ca ofițer de contrainformații militare la Direcția a V-a. În final, am rămas să asigur Unitatea Specială „T”, despre care se spunea, în folclorul militar intern, că „îl asculta și pe Ceaușescu”, nu doar că ar asculta pentru Ceaușescu.

Cu puțin timp înainte de acel decembrie sângeros, unii ofițeri mai în vârstă, care îndeplineau condițiile legale, s-au pensionat. De la aceștia eu am învățat meserie, lucrând împreună cazuri mai deosebite. Atunci mi s-a părut că unii au plecat cam în grabă, având grijă să ne spună: „Căpitane, ai de grijă, noi plecăm. Vedeți cum vă descurcați... Rușii au activat tot, de la bătrânii din vechea gardă, pe care noi am lucrat-o, până la noi recrutări foarte curajoase pe sus”. Prin urmare, ei ne-au transmis, puțin codificat: „Noi am plecat, am scăpat, până aici, de acum faceți cum credeți voi..., dar atenție, sună alarma de război informativ-operativ”. Discret, elegant, natural. Lor le ieșiseră peri albi cu cazurile pe care le pasau de colo până colo. Și astfel îmi intrau în fișet cazuri și cazuri, din ce în ce mai interesante, unele plasate de la nivel mare, altele de la unități foarte speciale, chiar pe marile probleme ale „sezonului”...

Dacă citeai numai copertile dosarelor care se întindeau pe un timp de o viață de om, înțelegeai care e situația operativ-informativă... deosebit de gravă. Mulți au murit, unii mai trăiesc, atât obiectivele, cât și rețeaua care era, la acea vreme mai vivace, eficientă... mai „productivă”. Sentimentul de camaraderie, de luptă, creștea. Cei aflați la contact direct cu inamicul din umbră presimțeau că s-a început ofensiva asupra noastră. Persoane mai experimentate, mai expuse în mediu informativ în gura dușmanului simțeau pericolul care se întindea ca pecinginea. Unele cazuri au fost clasate, altele au umblat din fișet în fișet și, probabil, că au ajuns clasate ori conexe la alte dosare. Simțeam că „lumea umbrelor” se mișca în ritm alert. Creștea numărul celor lucrați în dosare de urmărire informativă cu manifestări destul de îndrăznețe încât nu puteai să nu întrezezi, să nu înțelegi că amenințările începeau să depășească forța noastră de reacție, că se acționa în haită organizată de către foști aliați / dușmani care se aliau contra noastră, că echilibrul se va rupe la orizont... Sentimentul că vom fi copleșiți de faptul că s-au unit cei mari împotriva noastră devenea din ce în ce mai clar și mai amenințător, mai aproape de fiecare dintre noi.

AD: Decembrie 1989 v-a surprins pe funcție de execuție, și nu de conducere, spre norocul dumneavoastră. Însă, v-ați aflat pe frontul invizibil în linia întâia, nu prin birouri sau în adăposturi camuflate. Erați ofițer operativ, lucrați cu informațiile militare, aveți misiuni concrete, punctuale, de îndeplinit, iar discernământul vă era verificat. Încercați să înțelegeți evenimentele, așa cum se prezentau la vedere, dar și în ascuns, fără distorsiuni ideologice, lunecări sentimentale, iluzii și teamă. Când ați aflat despre clătinarea regimului politic? De la ce surse vă informați? Unde v-au prins evenimentele din decembrie 1989?

G.S.: Zilele și orele se scurgeau în tensiune crescândă, iar noi simțeam că suntem înlăturați de la cunoașterea situației operative, apoi ne-am simțit supravegheați de forțe pe care nu le cunoșteam. Știam că în cadrul Comandamentului de Tehnică Operativă și Transmisiuni (C.T.O.T.), Unitatea Specială „T” primea unele dintre cele mai grele acțiuni specifice de Securitate. De siguranța comunicărilor radio și telefonice depindea acțiunea unitară și eficientă a forțelor armate ale țării.

În nopțile premergătoare celei din 21/22 decembrie 1989, lucrând la două servicii, Serviciul 1 pentru Marele Stat Major și Serviciul 1 A pentru D.S.S., am ajuns să înțeleg sistemul și că era „ceva putred în Danemarca”. Deja, în creierul meu se sedimentase certitudinea că existau trădători. Dată fiind

atmosfera de incertitudine, cei din serviciile secrete puteau primi ordine să trădeze, la ordin, ca la biliard... în jocuri operative etc. Cine era regizorul?

Cu vreo două săptămâni înainte de 22 decembrie 1989, am participat la ultima ședință de pregătire la Direcția a IV-a. A fost prezentă, în prezidiu, conducerea D.S.S., semn că acordau mare atenție momentului. Apoi a urmat o suită de filme documentare privind evenimentele din Polonia, Ungaria, R.D.G., China, Bulgaria, Cehia etc., cu unele comentarii în diverse limbi străine traduse parțial, selectate și comentarii de la diverse agenții de presă despre unele evenimente pe care le cunoșteam în cheie de contrainformații militare. La final, ofițerul care coordona activitatea a spus: „Ați văzut ce se întâmplă în lume? Acum fiecare la muncă. Aveți grijă la ceea ce aveți de făcut. Baza de lucru, rețeaua, informații de profil contrainformativ militar... La revedere!”. Concluziile le-am tras fiecare în funcție de misiuni și de pricepere a specificului unității asigurate informativ-operativ, de la finalul acțiunii de instruire până am ajuns la fișetele noastre cu documente secrete, strict secrete și strict secrete de importanță deosebită din unitățile pe care le asiguram fiecare. Apoi au fost chemate, pe grupuri, cadrele pe servicii și departamente de asigurat, fiecare cu misiunile sale legale privind problemele actualizate la zi, la acea vreme.

Mare mâhnire am simțit noi, ofițerii Direcției a IV-a, când am fost scoși pe străzi, la misiuni de „securitate și gardă”. Din acel moment ne-am dat seama că munca informativă specifică a Direcției a IV-a, ca și aceea a celorlalte profile, era discriminată și subapreciată, poate voit desconsiderată. Ordinul respectiv a fost considerat de către „ceiști” ca o pedeapsă la adresa ofițerilor din Direcția a IV-a, o declasare de la munca informativ-operativă, ca vânători de trădători din umbră, la cea de prezență în stradă, la vedere. Nivelul de reacție era brusc deteriorat, aproape anulat. Cineva ne împiedica să mai dăm randament, să luptăm contra trădătorilor, contra celor neloiali. Unii dintre noi au interpretat acel ordin ca un afront. Cei proveniți din M.Ap.N. am considerat că am fost probabil cei mai discriminați, ori verificați ca fiind corpuri externe, sau infiltrați de către Direcția de Informații a Armatei. Din câte știu, în locul pe care elegant îl ocolisem eu de la Direcția a V-a a venit tot un militar de carieră, din M.Ap.N., despre care nu mai știu nimic. Ulterior, modul cum au decurs lucrurile la Direcția a V-a mi-a tulburat și mai mult ipotezele de lucru.

AD: În acel context aveți informații despre ce se pregătea României? Voiți să vă întoarceți din nou la sabie, cizmă, centură cu diagonală și porthart. Ați înțeles că nu aveți nici o șansă să ieșiți din acea unitate specială, din Serviciul 1 A, din Armată, în general. Erați obligat de conjunctura politico-militară să rămâneți omul care a depus un jurământ militar și care judeca rațional. Interesează cum ați trăit momentele acelea incandescente în timpul acelor zile și nopți sângeroase. Care a fost destinul unității și a cadrelor sale?

GS: Aveam 37 de ani, suficientă experiență profesională, pregătire militară bună, pregătire juridică, fizică, la zi. Am fost în generația de mijloc, la mijlocul schimbărilor, cu capacitatea de a mă adapta și la schimbări în viitor, dar și la reîntoarceri în trecut. Mai aveam un avantaj: informații despre complotul politico-militar organizat, cu desfășurător detaliat, culese personal de la ofițeri de informații și contrainformații interni și externi care erau aduși acasă spre a fi pensionați, trecuți direct în retragere. Mai mult decât atât, am acționat ofensiv și, prudent mi-am testat șefii de jos până sus ca să aflui dacă ei sunt sau nu parte din complot, să văd până unde ajunsese trădarea, chiar cu riscul ca eu însumi să fiu anchetat, notat necorespunzător, fără a mai lua prime, ori alte recompense conform vremurilor de atunci. Mulți dintre ei trăiesc și le doresc și pe această cale multă sănătate. Celorlalți, să le fie țărâna ușoară, pentru că de la ei am învățat meserie, din modele, cazuri și din necazuri, mai ales.

Nu pot spune mai mult, deocamdată.

Din surse personale imposibil de invocat chiar și azi, aflasem că în unele unități militare ale D.S.S. și M.Ap.N., se țineau întruniri și se complota fără teamă. Rețin doar un comentariu pe care l-am făcut la o reprezentare în culoarea foarte neagră, de genul „miroase a praf de pușcă”. Cu textul simplu de priceput, „Eu nu sunt mai catolic decât Papa!” aflam și atitudinea unor oameni de decizie. Unii și-au recunoscut-o chiar la interviuri după anul 1989, alții au scris, „după război”, fără nici o remușcare, cât de bravi, cât de curajoși au fost. În curiozitatea mea firească (îmi place să repet, dacă voi muri, de curiozitate am să mor, mai mult ca sigur), am cerut și am obținut permis de studiu, după insistențe, la fondul secret al Bibliotecii Militare Naționale, care cuprindea unele repere interesante pentru cazuistica comună, parțial istorică, parțial fantastică, parțial de război și de *intelligence*, deseori pentru cultura de securitate necesară celor care lucrează pe frontul din umbră.

În noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989 am urmărit calculul timpului, ca la aplicații, privind marșul și lupta de întâlnire, în câte ore ajung tancurile de

luptă dinspre Focșani – Buzău, zvonindu-se că un general s-a dus la Buzău pentru a aduce tancurile în București ca să fie prezente la C.C. înainte de orele 4 dimineața. Dar, am aflat că, de fapt, se dusesse ca să le oprească și să le întoarcă în unitățile de bază. Și când am calculat orele și kilometrii de marș pe șenile am înțeles că totul era limpede. S-a rupt filmul.

După atâtea nopți de zbucium și de nesomn am decis să desfac patul pliant din dotarea biroului de „ceist” și să îmi limpezesc mințile, să mă calmez în acele momente istorice, dramatice. Înțelesesem pe îndelete că trebuie să stau în banca mea, lucrurile erau făcute și prefăcute de cei aflați la butoanele de comandă. Am dormit buștean câteva ore pe fondul zgomotos de focuri „cuib de mitraliere”, bubuituri și alte sunete specifice filmelor de război. Chiar un „spectacol” pentru nemilitari făcut de militari profesioniști.

Citisem *Tehnica loviturii de stat* a lui Curzio Malaparte, ziaristul pe care Mussolini l-a condamnat la ani grei de închisoare pentru că dezvăluise tocmai cum se dă o lovitură de stat. Așa am înțeles din câteva secvențe televizate și „cuvântări” la Radio și Televiziune ce se întâmplă cu noi, la noi, pentru noi, și am devenit și mai curios, reinterpretând evenimentele așa cum au fost, nu cum păreau să fie percepute. Momentele au fost devastatoare. Fiecare le-a trăit într-un fel sau altul, de neuitat. De fapt, ele au schimbat viața tuturor. Astfel am petrecut nopțile acelea însângerate: cu armamentul depus la ordin și sigilat, într-o unitate dezarmată la ordin, cu ordin să nu scoatem armamentul și muniția sub nici un motiv, tocmai când ne aflam în plin război cu agresori necunoscuți, cu legăturile telefonice tăiate de cei care știau de unde să taie legăturile telefonice, fie și speciale, inclusiv ale unor unități speciale, știind ce se întâmplă, pricepând și trăgând concluzii crude, dar reale.

În unitatea asigurată contrainformativ nu au fost evenimente sângeroase. Un sediu a fost asediat intens. Asupra lui s-a tras cu mitralierele de pe TAB. Eu nu eram acolo, ci în celălalt sediu, mai departe de focul la gura țevii. Unii dintre cei „vărsați” de la alte unități speciale din exterior au fugit în Piața Universității și „protestau” alături de „revoluționari”. Poate erau la ordin. Chiar unele „obiective” de-ale mele se aflau acolo, dar nu mai aveam informații despre urmările și dezvoltările rezultate din cazurile instrumentate. Unii dintre șefii mei ierarhici preluaseră în lucru unele cazuri importante, considerând că, probabil, erau peste puterile mele, și le-au luat practic în lucru, probabil în legătură, tot la ordin. Folosesc mai des „probabil”, pentru că multe lucruri despre evenimentele din decembrie 1989 sunt încă fluide și astăzi.

Mai sunt șanse să aflăm multe lucruri demne de știut după evenimentele din decembrie 1989 chiar și după mai bine de 30 de ani. Dar știu că se cunoștea desfășurătorul care avea să fie urmat în decembrie 1989. Eram conștient că informațiile mele sunt minime, dar eram convins că erau sigure. Ca ofițer informativ-operativ, până în noaptea de 21/22 decembrie 1989, am cunoscut problemele specifice din obiectivele date în competență și luate în lucru. Dar munca era strict compartimentată și nu oferea concluzii generale la acest nivel executiv. De aceea, n-aveam dreptul să iau decizii de unul singur, fiind obligat de situația creată să las lucrurile să curgă natural, în ordine, în deplină disciplină și rațiune. Însă, mi-am luat măsuri de precauție, întrucât am conștientizat că mă aflam în „stare de război”.

După evenimentele din decembrie 1989, unii dintre foștii mei colaboratori m-au întrebat ce am făcut cu „materialele”. I-am asigurat că nu există nici o problemă, că acestea au fost distruse conform ordinelor primite și legislației în vigoare. Dar n-am reușit să salvez caietul de conspecte înregistrat cu „000” în care țineam jurnalul cu activitățile zilnice și adunasem date pentru mult dorita mea teză de doctorat în contrainformații.

În acele momente incandescente a trebuit să mă gândesc și la familie, întrucât locuiam în zona „Favorit” din cartierul Drumul Taberei. Aveam doi copii minori (acum sunt medici amândoi), care nu realizau ce se petrecea în București și în țară, fii de „securiști-teroriști”. Când au început ostilitățile în jurul Ministerului Apărării Naționale, i-am spus soției să se mute la o prietenă de familie, rudă din partea ei, și să rămână acolo, până va primi noi „instrucțiuni” printr-un sistem de legătură dinainte stabilit.

În locul în care mă aflam am avut posibilitatea să ascult posturile de radio străine. Mi-am dat seama de manipularea grosolană, inclusiv cea mediatică de tip terorist, josnică, de o ură și cu impact dușmănos la care se dedau posturile de radio occidentale în acele zile negre. Singurii care mi s-au părut obiectivi au fost chinezii, care cunoșteau de aproape, probabil, din interior, starea de fapt. Ei susțineau că în România avea loc în acele zile și nopți o lovitură militară de stat sângeroasă și că „speră ca poporul român să facă față cu succes situației”. Au repetat la ore fixe mesajul, rezumat în câteva fraze, apoi au încetat să mai emită în limba română, constatând că lucrurile nu mai aveau decât finalul așteptat. China a rămas chiar în acele condiții dramatice, prietena sinceră a României.

În acele momente am simțit că între noi, ofițerii de contrainformații militare apăruseră „caii troieni” ai celor care luaseră prin violență puterea politică. Un ofițer din unitate, cu grad înalt și poziție superioară (al cărui nume nu-l pomenesc aici!) a fost surprins comentând și avertizându-i pe alți ofițeri din unitate despre evenimentele care urmau să se deruleze. Cazul respectiv m-a tulburat, pentru că șefii mei au ripostat ciudat când am raportat incidentul, acuzându-mă că „nu știu să culeg informații de contrainformații”, pentru că „nu chestii de-astea ne interesează, culege informații de profil, nu despre partid etc., deci fără informații politice”.

Pe acest fond de reacții, am avut la dispoziție o informație venită tot de la un ofițer de Securitate. După ce am „testat” ierarhia, am înțeles că totul se prăbușește, că Nicolae Ceaușescu va fi părăsit de apropiații lui, inclusiv din Securitate, chiar din vârfurile ei. Pentru ofițerii de contrainformații militare, singura soluție era de a rămâne la datorie și de a preveni producerea stării de degradingoladă a Armatei.

În acele momente, am mai primit semnal pe telefon din partea generalului Emil Mihuleac, omul cu patru doctorate, fost jandarm, fost șef de Stat Major la Trupele de Securitate. L-am cunoscut și apreciat pe acel om, singurul care în acele vremuri scrisese despre știința conducerii și se dedicase acesteia. M-a sunat în timpul evenimentelor din București pentru a mă liniști și a-mi spune să am grijă de viața mea, dar și de a celor pe care-i comand.

Mare durere, dar și mânie, am simțit în momentul în care am aflat despre uciderea grupului de ofițeri și subofițeri de la U.S.L.A. Printre aceștia s-a aflat un ofițer de contrainformații, maiorul Cotună, cu care am fost coleg în Liceul militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza. Imaginile cu „uslașii” măcelăriți mă mai urmăresc și astăzi și vor rămâne ca o pată pe obrazul armatei române. Trec zilnic spre casă pe lângă monumentul antiterorist de la Orizont din cartierul Drumul Taberei...

În acele nopți devastatoare am hotărât să demisionez și să devin cercetător științific la Institutul de cercetări juridice al Academiei Române cu doctorat în drept. Deși după hotărârea mea unii camarazi din Armată și din serviciile secrete nou create au venit să mă îmbie cu funcții mari, foarte onorante de general etc. etc., am fost ferm în decizia mea. Primul examen, singurul din viața mea pe care l-am pierdut, a avut motivație politică.

O „cercetătoare”, fiică de ofițer de armată (Dumnezeu să o ierte!), a susținut că nu poate ieși cu un „securist-terorist” la congresele mondiale de drept

constituțional și de filosofia dreptului. Astfel, am susținut un al doilea examen, la penal, pentru un compartiment de management juridic (știința conducerii în drept). Acel compartiment nu a mai fost înființat în Institutul de cercetări juridice. Anterior publicasem câte ceva la revistele „*Studii și cercetări juridice*” (a institutului) și *Dreptul* (a Asociației juriștilor din România).

AD: Precum astăzi se știe, odată cu „scânteia Timișoarei” mulți ofițeri de Securitate au înțeles că războiul împotriva României era în plină desfășurare. În scurt timp, conducerea D.S.S.-ului, înțelegând ce se întâmplă a ordonat retragerea ofițerilor de informații în unități și depunerea armamentului și muniției în rastel, sub sigiliu, rămânând doar cu atitudinea de „non combat”. Ce s-a întâmplat cu cadrele și cu sediul unității dumneavoastră?

GS: Ordinul de depunere a armamentului în rastel și de a nu-l folosi sub nici un motiv, a ajuns, firește, și la mine. Acest fapt m-a lămurit definitiv despre ce se va petrece și s-a petrecut în țară. Pentru mine, ca infanterist, nopțile lui decembrie 1989 în cazarma unității acoperite pe care o asiguram contrainformativ au fost culminante, schimbându-mi destinul. Infanteristul din mine a ripostat, pe măsură ce asupra unității și cadrelor militare acoperite s-a tras cu muniție, se pare, de proveniență străină, iar nopțile, se pare, erau tulburate de elicoptere neidentificate, poate străine (așa credeam atunci). În blocurile în construcție vecine se aciuase o grupă de trăgători în civil. Fără urmări deosebite. Spectacolul de lumini și de trageri demonstrative cu cartușe trasoare și alte efecte sonore, imitații de focuri de mitraliere (sonorizate și televizate) mi-au adâncit convingerea că trebuie să analizez cu foarte mare băgare de seamă informațiile și să trag concluziile cele mai rapide, mai eficace și mai drepte, să iau decizii înțelepte și valabile pe termen cât mai lung.

Înainte de a ni se întrerupe legăturile telefonice de către complotiștii care au acționat în decembrie 1989, am primit ultimul ordin pe linie de comandă: „Arde tot ce ai în fișet, invazie KGB!”. Ultima discuție anterioară, profesională, pe telefonul care mai funcționa încă, a fost cu regretatul Pavel Coruț, pe atunci șef de birou din serviciul 1 Contrainformații militare (C.I.M.) pentru Marele Stat Major, biroul CIM pentru Direcția de Informații a Armatei, care a spus că i s-au confiscat documentele secrete din fișet de către DIA. Atât a mai putut face...

Însă documentele mele (probabil și ale lui) din fișet fuseseră fotocopyate anterior, apoi puse deoparte și departe. Am întocmit proces-verbal, conform

legilor în vigoare și, în prezența și cu semnăturile unor martori din obiectivul asigurat, arsesem mai devreme tot conținutul fișetului care mai rămăsese. Cei care știu ce conținea un fișet de ofițer de contrainformații militare înțeleg mult mai bine. Din nefericire, așa cum am spus mai sus, acolo era și un caiet personal în care îmi redactasem un proiect de teză de doctorat în materie de contrainformații militare cu cazuistica istorică și cu cea concretă, critica constructivă a ordinelor de linie etc., un fel de teorie, de filozofie a dreptului contrainformațiilor militare. Caietul era înregistrat ca strict secret și, prin urmare, trebuia să fie ars, eu nemaiaivând altă variantă de valorificare, nici atunci și, poate, nici acum.

Apoi, împreună cu ceilalți colegi de unitate asigurată, în acord cu ofițeri din comanda unității, am luat măsuri de protecție a documentelor strict secrete de importanță deosebită din unitatea specială. Astfel, unele documente au fost distruse legal cu procese verbale, iar altele au fost ascunse, pentru a fi ferite chiar și de Armată. Unele nu trebuiau să cadă în mâna altora, oricare ar fi fost și nu au căzut, cel puțin până am plecat eu, prin demisie, din obiectiv.

Am înțeles din cuvântul înregistrat (probabil în studio sau în poligonul de tragere, pregătit din vreme) redat la radio în prima noapte, al generalului Vlad Iulian și m-am adaptat, știam ce urmează, iar pe termen lung, am devenit mai înțelept. Formația mea de militar de front, de gardă, m-a îndemnat ca, pe proprie răspundere și cu de la mine putere să iau măsuri specifice de apărare, cu care comandantul unității speciale a fost de acord. Astfel, am reînarmat cu calm, discret, pe cele mai echilibrate și mai bine pregătite cadre militare din unitate, reorganizând și consolidând sistemul de pază și apărare al unității. Aveam în vedere că vecinii din mediul unității aveau armament, și muniție, fiind posibil ca să sesizeze că în spațiul vecin era ceva „nenormal”. Anterior, strânsesem legăturile cu unele persoane cu funcții de conducere din acele întreprinderi vecine - din „mediu unității speciale”, pentru a evita nenorociri ce puteau surveni în acea situație-limită, pe timp de panică și dezordine socială.

În acele nopți nu s-a tras nici un foc de armă de vreun militar al unității speciale asupra cuiva. De asemenea, „inamicul” (care o fi fost acela?) n-a acționat probabil și pentru că vedea că eram gata de ripostă. Într-adevăr, în acea stare de spirit creată eram dispuși să nu cedăm și să ne apărăm pe viață și pe moarte. N-a fost ușor pentru mine, un infanterist, să renunț la armă în astfel de situații tensionate. Astfel, am scris părinților că sunt viu și că „nu am tras” – am scris și pe plic, cu majuscule, să citească poștașul și prin el toți consătenii mei.

Unii dintre aceștia, știind că sunt ofițer de gardă la armată confundau „garda”, adică Regimentul 30 Gardă, cu Garda personală din Direcția a V-a, adică garda personală a Comandantului Suprem. Acei curioși, citind mesajul așteptat de părinții mei, au transmis un mesaj optimist și serios celor din comună și fiilor și fiicelor lor.

Momentul în care am înțeles că eram doar carne de tun a fost acela al întreruperii legăturilor telefonice. Anterior, sunasem la șefii mei, iar aceștia mi-au ordonat să rămân în obiectiv și să aștept ordine. Astfel, fără legături, fără informațiile necesare din teritoriu și de pe linie de comandă, doar prezent în obiectiv alături de oameni, după miezul nopții, după atâta zbucium și înfrigurare, mi-am spus că trebuie să mă odihnesc, ca să judec limpede în acea noapte lungă, cea mai lungă din viața mea. Cum am mai relatat, m-am acoperit cu o pătură militară, în următoarea noapte, încercând să mă odihnesc, dar n-am putut din cauza ecourilor și răpăitului de mitraliere de pe T.A.B.-uri sau din cuiburile de mitraliere simulate, care răsunau în București ca în filmele de război bine regizate.

După liniștirea evenimentelor, toate armele, inclusiv muniția aferentă, neatinse, au fost reintroduse în fișet și sigilate, cu proces-verbal corespunzător. Menționez și subscriu: nici un cartuș lipsă, nici o armă nu a tras nici un foc. Punct.

AD: La sfârșitul lunii decembrie 1989, Iulian Vlad, șeful D.S.S., și generalii din conducerea acestui departament au fost arestați de către noua putere politică la Ministerul Apărării Naționale în prezența ambadorului U.R.S.S. O perioadă de timp, viitorul ofițerilor de Securitate a fost incert. S-au făcut în grabă unele restructurări, precum și liste cu ofițeri loiali noii puteri politice, care au fost recuperați și aruncați din nou în războiul informativ. Care a fost destinul Direcției a IV-a și al ofițerilor „ceiști” și ce s-a întâmplat cu Serviciul 1A al Direcției a IV-a? Interesează în mod deosebit care a fost rolul generalului Militaru în destinul acestei unități?

G.S.: Direcția a IV-a a fost desființată urgent, inclusiv Serviciul 1A, cadrele au intrat tot urgent în subordinea Armatei, continuând să execute misiunile ordonate de noua putere politică. După câteva zile, specialistul Serviciului mi-a comunicat telefonic ordinul de avansare la gradul de maior. De drept, trebuia să fiu avansat la 23 august 1989, dar nu se făcuse nici o avansare în segmentul militar. Probabil, acest aspect făcea parte din complot, ca o garanție care să ducă la nemulțumirea cadrele militare. M-am întrebat în sinea

mea: pentru care faptă, oare, de către cine, de către cei dinainte sau de către cei de acum, și de ce nu am fost avansat regulamentar, la termen, în 23 august 1989? Conform planului, desigur, trebuiau inflamate Armata și Securitatea, ca să se răzvrătească, să se încaiere până la anihilare reciprocă, apoi să intre trupele străine să dezmembreze țara.

Securitatea sau ce a mai rămas din ea a trecut sub comanda generalului Logofătu, despre care se spunea că fusese rezident K.G.B.-G.R.U. Toată primăvara într-o incertitudine revoltătoare, eram chemați pentru niște sume simbolice, probabil ca să verifice dacă mai suntem vii, la fostul sediu al unității. Au venit la mine încă din ianuarie 1990 foști colegi să-mi propună o reactivare la alte unități care s-au format după decembrie 1989. Am fost contactat de un fost coleg pentru a mă încadra într-o nouă unitate militară, „215” sau „doi ș'un sfert”, apoi am avut propuneri și pentru alte unități ale armatei. Un cunoscut general din M.Ap.N. mi-a propus să preiau contrainformațiile Armatei și am refuzat.

Eram decis să nu mă mai întorc nici în Armată, nici în Serviciile Secrete și să mă angajez prin examen la Institutul de cercetări juridice al Academiei Române. Mă obseda ideea unui doctorat în Drept. A durat mult, vreo 13 ani, pregătirea pentru doctorat, iar odată înscris a durat vreo opt pentru că îndrumătorul de doctorat îl obținuse tot în opt ani și, prin urmare, m-a avertizat că va fi tot așa cum V. Dongoroz l-a pus cu burta pe carte pe G. Antoniu. Așa a fost.

Destinul cadrelor aceluși Serviciu de Contrainformații Militare a fost diferit, dar aproape de un tragism fără seamăn. Unii foști colegi nu s-au mai întors în armată, alții au trecut la alte arme, îndeosebi la trupele de jandarmi. Unii s-au întors la diferite profesii, iar alții au acceptat să fie trecuți pe linie moartă și să lucreze la „personal”. Unii au devenit gropari la cimitire prin Dobrogea, iar alții, puțini la număr, au ajuns să lucreze sub acoperire ca șefi în alte unități, alte domenii. Au fost și cazuri de foști ofițeri de Contrainformații Militare care au ajuns atașați militari, avansați la gradul de general, alții au trecut pur și simplu la altă muncă, s-au retras la țară..., alții au devenit consilieri juridici în bănci. Foarte mulți au îmbătrânit brusc și au murit repede, fără explicații.

AD: Despre momentul „Decembrie 1989” s-a scris mult și încă se va scrie, căci încă sunt destule lumini și umbre referitoare la adevărul pe care-l caută fiecare semen de-al nostru. Cum definiți ceea ce s-a întâmplat atunci? Din perspectiva trecerii timpului, a ștergerii rănilor și a revenirii la pacea socială,

cum apreciați efectele acelor zile și nopți sângeroase? Ce urmează și ce credeți că ar trebui făcut?

GS: Despre momentele incandescente ale lunii decembrie 1989 mi-am exprimat opinia în cartea mea intitulată: *„După 30 de ani. Unele concluzii și învățăminte privind evenimentele din decembrie 1989 cuprinse în Constituția DacoRomâniei, Proiectul „Dacia-2050”*.

În urmă cu peste 30 de ani, România a primit o lecție de istorie sângeroasă. Rănile sunt încă deschise, nu se vor cicatriza așa repede, nici după o jumătate de viață. Poate se vor liniști când România va fi pusă din nou pe orbita ei, conform cu destinul unei națiuni mândre, libere, curajoase, harnice, inteligente și ambițioase...Timpul vindecă totul, pe măsură ce trece și îngroapă umbrele violențelor.

Armata română, prin toate componentele sale, constituie coloana vertebrală a națiunii, dar și ultima carte pe care o joacă o națiune atunci când este agresată de forțe. De aceea, consider că asociațiile/organizațiile de veterani militari, de toate armele și de toate gradele trebuie să constituie adevărata rezervă a oștirii și să coopereze pentru a înzestra țara cu cele mai bune legi în domeniul securității și apărării naționale.

Avem la îndemână două soluții:

- prima – să scriem numai adevărul adevărat, cu curaj și cu prudență, despre tot ce am făcut și, uneori, cum am făcut, să dovedim scopurile și rezultatele noastre ca apărători ai națiunii, ai interesului național;

- a doua – să participăm activ la viața socială a țării și să contribuim la renașterea națiunii române.

A consemnat **col. (r) dr. Aurel V. David**

1941: SERVICIUL SPECIAL DE INFORMAȚII ATENȚIONEAZĂ: REVIZIONISM SUB CUPOLA BISERICII¹

Anul 1940 a adus României ample mutilări teritoriale, consecințele pactului Ribbentrop-Molotov (semnat la 23 august 1939), dar și scadența unei politici externe greșite, care s-a încrezut prea mult în tratate și n-a perceput corect și la timp noile realități geopolitice din Europa. După pierderea Basarabiei, nordului Bucovinei și Herței la 28 iunie 1940, prin acceptarea ultimatumului sovietic, a venit rândul Transilvaniei. Leagănul istoriei naționale, ținutul cel mai sensibil pentru toți românii, a fost ciuntit (cca. 43.000 km²) și oferit Ungariei prin Dictatul de la Viena, la 30 august 1940, de către Germania și Italia. Pentru a demonstra nedreptatea „arbitrată” de Berlin și Roma, primul ministru, generalul Ion Antonescu, a ordonat Serviciului de Studii și Documentare (SSD) din cadrul Președinției Consiliului de Miniștri (PCM) să alcătuiască un material comparativ despre situația românilor din Ungaria și a maghiarilor din România în perioada 1920-1940.

Citându-l pe scriitorul german Renner – „*maghiarul voiește să trăiască numai ca stăpân, iar pe lângă dânsul nu poate tolera pe nimeni în aceeași calitate*” – documentul a evidențiat mijloacele de maghiarizare a minorităților din Ungaria: recensămintele, maghiarizarea numelor, școala obligatorie în limba maghiară și prin bisericile ungare, considerate „*un factor puternic de maghiarizare a minorităților etnice*”. Minorităților din Ungaria – germani, slovaci, români și sârbi – li s-a impus folosirea obligatorie a limbii maghiare în serviciul religios al parohiilor. Mai mult, pentru a fisura credința ortodocșilor a fost înființată Biserica greco-orientală maghiară de la Szenteș, sub conducerea preotului excomunicat I. Nemeth, iar Biserica greco-catolică română din Ungaria a fost supusă jurisdicției episcopiei maghiare de la Hajdudorog.

În antiteză, studiul alcătuit de Petre Petrinca, subdirectorul SSD, în noiembrie 1940, a reliefat situația de egalitate a cultelor maghiare din România cu Biserica ortodoxă, precum și libertatea de a-și înființa propriile instituții de învățământ, societăți culturale, asociații sportive și feminine etc. Societățile

¹ O variantă a acestui studiu a fost publicată în „*Angustia*”, nr. 10, Editura Angustia, Sf. Gheorghe, 2006, p. 163-170

feminine maghiare, organizate pe baze confesionale, au fost invitate să participe la Congresul general al femeilor din România deschis pe 25 octombrie 1925 la București. Au participat reprezentantele a 75 de societăți feminine maghiare din Transilvania, iar contesa Bethlen a pus bazele unei organizații centrale a femeilor minoritare maghiare din România, cu sediul la Cluj, care a grupat 107 asociații feminine locale. În cadrul acestei organizații centrale, societățile feminine erau structurate pe confesiuni. Astfel, femeile romano-catolice au înființat *Uniunea femeilor catolice* (1926), care avea afiliate 600 de asociații și *Societatea surorilor catolice* (1921), cu sediul central la Arad, ulterior Cluj. Femeile reformate au pus bazele *Uniunii femeilor de confesiune reformată* (1927) la Cluj, iar reprezentantele unitariene au reorganizat *Uniunea femeilor unitariene*, constituită în 1910, dar care n-a funcționat între 1917-1922, și au încadrat-o în societatea culturală „*David Ferenc*”.

Culte maghiare și-au înființat și diverse societăți cultural-educative, în scopul menținerii enoriașilor existenți, dar și atragerii de noi adherenți. Catolicii au înființat, în anul 1922, *Uniunea populară catolică*, care a ajuns la 20.000 de membri și 200 de organizații locale, iar în 1928 *Academia catolică* cu 3 secții: literară, științifică și sociologică. Reformații din Cluj au constituit *Institutul de diaconese* (1924) și *Serviciul pentru răspândirea scrierilor religioase* (1926). În anii 1931-1932, eparhiile reformate de Cluj și Oradea au pus bazele *Uniunii bărbaților de confesiune reformată*, *Uniunii tineretului creștin-reformat* și *Academiei reformate „Gaspar Karoly”*. La rândul ei, Biserica luterană maghiară a înființat, în perioada 1920-1940, un număr de 10 societăți culturale feminine, 3 cercuri biblice, 13 asociații culturale de tineri, 6 școli duminicale și societatea culturală „*David Ferenc*”, cea mai importantă și reprezentativă instituție a confesiunii.

După Dictatul de la Viena, conform statisticilor maghiare prezentate autorităților, în România trăiau aproape 500.000 de credincioși. Cei mai mulți aparțineau Bisericii reformate (233.165), urmați de romano-catolici (175.000), unitarieni (34.000) și luterani (30.000).

Biserica reformată avea în frunte Consiliul episcopiei reformate maghiare, compus din episcopul I. Vaserhely, contele N. Banffy, contele G. Bethlen și profesorul Al. Tavaszy. Organizația centrală era la Aiud, mutată de la Cluj, iar structura episcopiei cuprindea 16 dioceze. Cultul unitarian era împărțit în 7 „cerani” bisericești, iar cel luteran în 19 „elejii”, condus de protopopul Gh. Agrey din Timișoara și protopopul Al. Sipoș din Săcele.

Biserica romano-catolică din România era condusă de episcopul de Alba-Iulia, Aron Marton și de dr. Elemer Gyárfas, președinte laic cu sediul la Timișoara, având în subordine un număr de 83 de parohii. Pe lângă Biserica romano-catolică mai funcționau în România și 3 ordine călugărești: al franciscanilor (în 11 localități), al minoriților (dispuneau de 3 imobile) și al piariștilor (dispuneau de un imobil și un liceu în Timișoara). Conform studiului întocmit de SSD, întreg *„personalul administrațiilor centrale ale cultelor minoritare maghiare și tot clerul, sunt salarizați din bugetul Ministerului Cultelor”*, adică erau plătiți de statul român.

Pe lângă activitățile specifice – botezuri, cununii, înmormântări, sărbători naționale și religioase – preoții maghiari din România au intrat în atenția Serviciului Special de Informații (SSI) datorită propagandei revizioniste, naționaliste și acțiunilor antistatale pe care unii dintre ei le desfășurau. În linii mari, preoții maghiari din România, indiferent de confesiune, trebuiau să mențină speranța enoriașilor că și restul Ardealului va intra cât de curând în componența Ungariei. Directivele privind această acțiune concertată veneau de la Budapesta către Legația ungară din București, care le difuza prin Comunitatea Națională a Maghiarilor din România (CNMR), în fruntea căreia se afla dr. Elemer Gyárfas. Încă de la începutul anului, mai exact pe 16 ianuarie 1941, reprezentanța Ungariei în România a ordonat bisericilor maghiare *„să dea dispozițiuni membrilor clerului de a se supune, chiar în chestiuni de ordin bisericesc, ordinelor legației și ale Comunității Naționale a Maghiarilor din România”*. Două luni mai târziu, la 13 martie 1941, organele SSI au informat despre noi metode de informare a guvernului ungar referitor la ce se întâmplă în România. Una din acestea consta în traducerea legilor și decretelor-legi, publicate în Monitorul Oficial, de către preoții maghiari. Centrele unde se traduceau documentele oficiale au fost identificate la Episcopia romano-catolică din Alba-Iulia, la Teiuș sub îndrumarea protopopului reformat Francisc Nagy și la Turda, unde își avea sediul preotul unitarian Francisc Deneș.

Peste mai puțin de o săptămână, la 19 martie 1941, o notă a SSI semnala că, în data de 12 martie 1941, la sediul Episcopiei romano-catolice din Alba-Iulia a avut loc o consfătuire. La ea au luat parte reprezentanții celor trei culte maghiare din România: episcopul romano-catolic Aron Marton, protopopul reformat Francisc Nagy, protopopul unitarian dr. Toma Arkosy și dr. Elemer Gyárfas, președintele CNMR. Discuțiile au cuprins două laturi – una publică, iar cealaltă confidențială – în prima discutându-se drepturile pe care

școlile ungare din România ar trebui să le aibă, similare cu cele de care se bucură instituțiile românești din Ardealul cedat. Partea confidențială a cuprins aceeași idee a ocupării întregului Ardeal („*la momentul oportun*”), cel puțin până la linia Mureșului și Târnavei, acționarea „*intensă*” pentru a împiedica emigrarea ungarilor din România (depopularea fiind dăunătoare intereselor maghiare) și atenta supraveghere ca numele cetățenilor ungari să nu fie „*denaturate*” de organele administrative românești.

Activitatea revizionistă a bisericilor maghiare din România a primit un nou impuls la sfârșitul lunii mai „*prin noile directive date de Budapesta*”. Concret, se dorea lărgirea ariei de difuzare a ideilor CNMR și menținerea unui spirit revanșard la minoritarii maghiari. Biserica reformată maghiară, cu sediul la Cluj, sub conducerea episcopului Laszlo Ravasz, a dispus ca în asociațiile confesionale să activeze toate femeile și fetele, în fruntea acestora fiind numită baroana Bornemisza. Biserica unitariană și-a organizat propaganda prin *Cercul Unitarian Religios*, în timp ce catolicii au înființat *Asociația Populară Catolică*, condusă de contesa Bethlen. Sărbătoarea Rusaliilor fiind aproape, conducătorii CNMR și ai cultelor maghiare au fixat un program comun de acțiune propagandistică, completat cu o serie de predici în toată Transilvania, susținute de „*cei mai buni predicatori*”. Un alt material al SSI, datat 20 iunie 1941, a pus în evidență curente existente în cadrul CNMR. Linia cea mai dură – „*protagoniștii agresivismului*” – era compusă în cea mai mare parte de preoții maghiari. Ei erau „*în majoritatea lor, partizanii unei lichidări pe calea armelor a problemei româno-maghiare*” și, prin predicile pe care le susțineau, inoculasera acest punct de vedere mai ales conaționalilor din mediul rural.

Spre sfârșitul verii lui 1941, CNMR a cerut tuturor parohiilor, indiferent de confesiune, să întocmească tabele cu tineri maghiari care ar putea primi „*misiuni de încredere*”. În Arad tabelul cuprindea 22 de fețe bisericești, împărțiți în 11 minoriți, 7 romano-catolici (inclusiv un franciscan), 3 reformați și un preot evanghelic. Preotul Iosif Fodor a întocmit tabelul cu tinerii din Timișoara în care se putea avea „*încredere desăvârșită*” și, printre aceștia, se numărau 9 călugări (5 piariști, 3 salvatorieni și unul misericordian) și 4 preoți (3 romano-catolici și unul reformat).

CATOLICI

Cei mai mulți dintre preoții care desfășurau o propagandă străină de cele bisericești aparțineau Bisericii romano-catolice. Rapoartele SSI atestă, încă din

17 ianuarie 1941, preocupările unor preoți din județul Rădăuți (Laszlo Untu din Dornești, Malik și Boganovski din Maneuți, Elekeș Deneș din Tebeni) de a exercita propagandă în rândul conaționalilor maghiari pentru a-i convinge să se repatrieze în Ungaria. În luna februarie, călugărița Elisabeta Fall din Aiud a fost semnalată că a trimis o circulară către toate organizațiile feminine romano-catolice din Ardealul necedat, în care le îndemna *„să mențină în rândurile populației ungare credința în timpuri mai bune pentru cauza maghiară”*.

Preotul Iosif Fodor din Timișoara era considerat *„sufletul și conducătorul asociațiilor tinerilor maghiari”* din capitala Banatului. Profesor de religie, secretar general al *Uniunii Populare Catolice*, conducătorul *Asociației Tineretului Catolic*, filiala Timișoara și om de încredere al președintelui CNMR, preotul Fodor a înființat și organizat mișcarea ilegală *„Rongyes Garda”* (Garda zdrențăroșilor) din județul Timiș. Aceasta era formată din nuclee conduse de un șef care, el singur, ținea contactul cu conducătorul. Conform aprecierilor SSI, Fodor era *„un organizator și agitator excelent și extrem de activ”*, care își propusese să cultive tineretul din Banat în scopul de a fi *„gata de orice sacrificiu pentru ideea națională ungară”*. Din cauza radicalismului său – dorea introducerea limbii maghiare în toate bisericile din Banat, acționând în acest sens prin congregația *„Maria”* și asociația *„Altarul”* – a intrat în conflict cu minoritatea germană din zonă. La 5 octombrie 1941 a organizat o manifestație în Piața Unirii din Timișoara, al cărei scop real a constat în exprimarea solidarității cu marea adunare catolică de la Budapesta, unde s-a manifestat pentru refacerea imperiului Sfântului Ștefan și pentru *„misiunea istorică pe care catolicismul ungar ar avea-o în viitorul apropiat în Bazinul Dunărean”*. Un alt purtător de sutană, protopopul Paul Hauler din Beiuș, șvab de origine, *„manifestă un fanatic șovinism maghiar”* și se afirma despre el că era implicat în afaceri ilicite cu devize.

O notă SSI din 26 mai 1941 a semnalat un număr de persoane *„bănuite că fac parte din serviciul secret ungar din România”*. Printre acestea se numărau și 8 fete bisericești: protopopul Daniel Olah din Teiuș și preoții Erno Bicfald din Vințu de Jos, Aladar Vasvary din Brașov, Bela Kovacs din Bran, Janos Badila din Sibiu, Trifan Timot din Mediaș și Jakob Bernady Gyurgy din Deva. Un alt preot, Mihail Kurt, etnic german dar care *„acum se dă drept maghiar”*, executa o puternică propagandă în zona județului Timiș-Torontal locuită de bulgarii de religie catolică, cunoscuți mai ales sub denumirea de *„paulceni”*.

Călugărul dr. Adalbert Casian din Sibiu se afla în evidențele SSI încă de când conducea organizația franciscană din Gherla „*unde activa iredentist și șovinist ungur înfocat*”. Deși a încheiat un contract cu protopopul greco-catolic Pompei Onofrei, expulzat din Cluj de autoritățile maghiare, în scopul folosirii bisericii franciscane zilnic, un anumit timp, Casian îl stingherea prin toate mijloacele. Contractul inițial a fost semnat pentru 5.500 lei/an, dar Casian a cerut ulterior 2.500 lei/lună, adică 30.000 lei/an, ceea ce reprezenta o sumă exorbitantă pentru enoriașii greco-catolici. Mai mult, Onofrei trebuia să-și țină predicile între orele 17:30-18:00 în timpul săptămânii și după ora 10:30 duminica și de sărbători, dar nici acest orar nu era respectat, mai ales duminica, atunci când călugării „*intenționat nu termină până la orele 10:30*”, enoriașii fiind obligați să aștepte „*până la amiază*” începerea slujbei.

Eugen Pongracz, fost preot romano-catolic provenit din ordinul călugărilor minoriți, a fost semnalat că, în ultima zi a lunii iulie 1941, a fost angajat la Consulatul maghiar din Arad. El era cunoscut din 1936, când Tribunalul Militar Arad l-a condamnat la 3 luni închisoare pentru „*crimă de instigațiune contra Siguranței Statului*”, deoarece în timpul slujbelor vorbea despre „*pământul arădean care va deveni pe veci unguresc*”. Aceeași idee – „*acest pământ a fost și va rămâne pe veci unguresc*” – o reitiera și în 1941, ultima manifestare de acest gen având loc la înmormântarea unui fruntaș maghiar din zonă, Ioan Szabloczky.

La mijlocul lunii august, SSI l-a prezentat pe preotul Iosif Kleitsch din Orșova ca fiind conducătorul propagandei revizioniste maghiare din zonă. Instrucțiunile și schimbul de informații cu centrele maghiare din Arad și Timișoara le efectua printr-un curier, croitorul Mihail Dudaș, fost comunist, devenit fruntaș al CNMR. Două săptămâni mai târziu, la 3 septembrie 1941, o altă notă adăuga despre Kleitsch că se află în fruntea organizației *Oastea lui Christos* („*cunoscut cuib de iredentiști unguri*”), dar intenționa să preia și conducerea asociației corale *Cacilien Verein*, ce avea un caracter eminent german. A refuzat să se supună circularei emise de episcopul dr. Augustin Pacha privind dizolvarea asociațiilor religioase și bisericesti, fapt care producea tensiuni între conducerea Bisericii și Grupul Etnic German din România.

Protopopul dr. Alajos Kaszony din Alba-Iulia era catalogat, la 25 august 1941, ca fiind „*unul din cei mai înfocați iredentiști unguri*”. El conducea Tribunalul Deceran de pe lângă Decera romano-catolică Alba-Iulia, era președinte al asociațiilor *Reuniunea Altarului*, *Corul Bisericesc romano-catolic*

și *Congregația Mariana*, toate încadrate în *Reuniunea Poporală a Romano-Catolicilor din România*, dar considerate de SSI „instrumente camuflate de propagandă maghiară”.

În luna septembrie 1941, preotul Albert Heia din Ernău-Târnava Mică – „*unul dintre cei mai înfocați iredentiști din țara noastră*” – a primit din partea Episcopiei propunerea de a se muta la Brașov deoarece acolo „*se simte mult lipsa elementelor de încredere și capabile*”, după cum au aflat agenții SSI. Un alt protopop, Alexandru Sipoș din Turda, se afla în vizorul agenților SSI după ce s-a evidențiat ca „*un cunoscut șovinist ungar*”, care conducea *Reuniunea Poporală a Romano-Catolicilor din România*, filiala Turda, organizație care desfășura o „*activitate iredentistă însemnată*”. În localitatea Cugir-Hunedoara se afla preotul Ioan Tokos, care a intrat în atenția agenților SSI după ce a început să facă investigații printre conaționalii săi pentru a stabili ce atitudini vor adopta „*când ungurii vor veni în Ardealul de Sud*”.

Iosif Dani, preot în comuna Gheorghieni-Cluj, a fost trimis în judecata Curții Marțiale a Corpului 7 Armată deoarece a fost prins de grăniceri pe când se întorcea fraudulos din Ungaria (18/19 decembrie 1941). În timpul anchetei s-a stabilit că a trecut de mai multe ori granița ilegal, ultima oară în noaptea de 10/11 decembrie 1941, el ocupându-se cu traficul între ungurii din Ardealul cedat cu cei din zona rămasă României.

Antonie Laszlo, fost preot în Dornești-Rădăuți, a fost numit la 15 iulie 1941 ajutor de preot în Văleni-Bacău, cu angajamentul că nu va face propagandă ostilă României. Călcându-și cuvântul, el a desfășurat acțiuni subversive prin care a îndemnat ceangăii din zonă să treacă în Ungaria. Devenind suspect și intrând în atenția organelor de siguranță, preotul Laszlo a trecut clandestin în Ungaria la sfârșitul lunii septembrie 1941, lăsând în locul lui, spre a conduce acțiunile revizioniste, pe Mihai Spătaru din Parincea-Bacău.

REFORMAȚII

În ultima zi a lunii ianuarie 1941, o notă a SSI semnală că guvernul ungar și-a însărcinat agenții să strângă material documentar pentru a-l folosi la discreditarea României. Unul dintre acești agenți a fost identificat în persoana preotului reformat Iosif Keresztes din Reșița, care a fost arestat la Alba-Iulia, unde venise în scop de propagandă și colectare de materiale. El a fost trimis în judecata Parchetului Militar Sibiu sub acuzația de „*propagandă dăunătoare siguranței și interesul Statului Român*”. Superiorul său, protopopul reformat

din Teiuș, dr. Francisc Nagy, unul din conducătorii Bisericii reformate din România, a fost dovedit că a trimis preoților din circumscripția sa o pastorală în care îi sfătuia să lupte și să propage enoriașilor credința că „*ceasul biruinței depline se apropie*”.

Un număr de cinci preoți – Al. Buti din Remetea, Gh. Makay din Uleacul de Beș, B. Kocsmar din Suncuius, An. Juhasz din Finiș și K. Szablyan din Tărbăcia – erau considerați, la 13 mai 1941, conducătorii propagandei iredentiste maghiare din județul Bihor. Despre Szablyan, o altă notă l-a calificat „*înfocat iredentist*”, motivul fiind acela că a menținut un spirit de revanșă și sentimentul de ură contra României. Nu s-a sfiit să afirme public că la Trianon a fost o „*nedreptate*”, dar că, într-o zi, „*va învia și dreptatea poporului maghiar*”. Propagandă defetistă a exercitat și preotul Daniel Nagy din Rădești-Alba, el îndemnând populația să nu se supună autorităților, să nu plătească impozitele și să nu-și lucreze pământul, deoarece armata va rechiziționa surplusul de recoltă. Credința că întreg Ardealul va fi alipit Ungariei o propovăduia și preotul reformat V. Iakob din Beiuș, care colabora în această acțiune cu vicarul romano-catolic Paul Hauler aflat, la rândul său, în strânse legături cu episcopul Aron Marton.

Comitetul Executiv al Eparhiei Reformate Maghiare din Ardealul necedat a luat în discuție, în luna mai 1941, situația cultului în România. Pe de altă parte „*modalitatea unei strânse colaborări între cele trei confesiuni maghiare din România*”, idee lansată de episcopul romano-catolic Aron Marton, era luată foarte serios în discuție și a fost, în principiu, acceptată. Oricum, la data respectivă reformații dispuneau în România de 198 de parohii (cu un total de 177.448 suflete), 163 de preoți, 60 de profesori, 145 de învățători, două școli medii (cu 470 de elevi) și 96 de școli primare în care învățau 6079 de cursanți.

Un personaj interesant, cu dese apariții în notele SSI, este și protopopul dr. Eugen Arkosy din comuna Turda Nouă, județul Turda. Prin activitatea depusă, el a fost inclus printre „*protagoniștii agresivismului*”, adică în susținerea unei lichidări pe calea armelor a diferendului teritorial româno-ungar. În ziua de 10 mai 1941, acesta a ținut un discurs la Turda, de față fiind și oficialitățile locale, care a fost considerat jignitor la adresa României, fapt pentru care a fost trimis în judecată pentru delictul de „*les-națiune*”. La 17 august 1941, Arkosy a fost interogată și acuzat oficial pentru „*ofensa Națiunii*” dar, dovedind că nu are vocația martiriului, în noaptea de 25/26 august 1941 a

trecut clandestin frontiera româno-ungară stabilindu-se la Cluj. Mai târziu, a motivat că nu a dorit să apară în fața Tribunalului Militar deoarece era „*convins că va fi condamnat, deși nu se simte vinovat*”. La Cluj a început o intensă campanie de defăimare a autorităților române, subiectul principal fiind acela că „*elementul maghiar nu mai poate suporta nedreptățile zilnice ce i se fac*” de către reprezentanții guvernului de la București. Fix peste o lună, la 22 octombrie 1941, informațiile SSI au atestat că Arkosy a fost însărcinat de guvernul maghiar cu controlul și activitatea preoților și învățătorilor reformați din România, precum și cu întocmirea unui program de propagandă pentru Ardealul necedat.

Un ordin al locțiitorului de episcop, protopopul Francisc Nagy, către protopopul Carol Farkas din Sibiu a scos în evidență și o altă modalitate de propagandă. Ordinul îi cerea lui Farkas să aibă grijă de deținuții reformați din închisoarea Aiud, pentru care s-a trimis de Episcopie suma de 40.000 lei, colectați de la enoriași, împreună cu obiecte utile. Strângerea acestor fonduri a fost încredințată surorilor Deneș din Turda, cunoscute de SSI deoarece au ispășit la Sibiu 4, respectiv 6 luni de închisoare pentru propagandă iredentistă maghiară și acțiune dăunătoare ordinei și siguranței statului român.

Dezinformarea era o altă formă de acțiune subversivă, aceasta fiind practică de preotul Martin Iaray din Făgăraș care a lansat zvonuri despre intenția guvernului român de a reține drepturile cetățenești minoritarilor maghiari, a luat declarații de la locuitorii nemulțumiți pentru a le înainta Consulatului ungar din Brașov și a întocmit un memoriu adresat Tribunalului Făgăraș, semnat de 100 de persoane, în care a arătat că drepturile cetățenești ale maghiarilor din județ nu au fost respectate.

Ultimii trei preoți reformați vizați de SSI au fost Gabor Ajtai, Bela Kanyady și Iosif Soos. Ajtai, din Senteșul Nou-Timiș, exercita o „*intensă propagandă revizionistă*” dar, în același timp, era apreciat ca „*unul dintre cei mai culți membri ai tineretului ungar din Banat*”, cu o mare ascendență asupra enoriașilor din regiune. Kanyady a funcționat ca preot la București, iar în martie 1941 a înaintat Legației ungare predici prin care credincioșii erau chemați la lupta „*de dezrobire a fraților și de întregire a neamului*”, pentru care a fost premiat cu suma de 10.000 lei. De asemenea, în urma supravegheților efectuate, a rezultat că locuința lui era un punct de întâlnire al agenților maghiari din afara Bucureștiului care se ocupau cu spionajul și propaganda în România. Iosif Soos, preot în comuna Budila-Brașov, a fost dovedit ca fiind unul din

principalii agenți de legătură dintre Ardealul cedat și oficiul de informații ungar aflat la Brașov. La locuința lui existau arme aduse clandestin, costume naționale maghiare și se făceau pregătiri pentru ziua încorporării la Ungaria, considerată „foarte aproape”.

UNITARIENII

Deși cel mai slab reprezentată – doar câteva nume – Biserica unitariană a avut, totuși, membri care au desfășurat o activitate revizionistă, alăturându-se fără rezerve celorlalte confesiuni maghiare din România.

Un raport SSI din 4 iunie 1941 l-a definit drept „șovinist” pe preotul unitarian Adalbert Vereș din Petroșani, conducătorul CNMR din localitate. Se specifica despre el faptul că s-a sustras vizitei Î.P.S. Mitropolitul Bălan în zonă, plecând la Arad ca să nu-l întâmpine și a trimis ca reprezentant pe curatorul bisericii. A organizat *Uniunea Carpatică de Turism*, prin care a urmărit efectuarea de excursii pentru a cunoaște cât mai bine topografia zonei, fapt pentru care a fost arestat de Poliția Petroșani și trimis la Curtea Marțială din Sibiu, care, în urma anchetei, l-a acuzat de „*activitate interzisă și dăunătoare Statului*”.

Protopopul Toma Arkosy din Moldovinești-Turda se afla în evidențele SSI drept unul dintre conducătorii iredentei maghiare din țară, el activând și în serviciul de informații al Legației ungare de la București. Pe lângă propaganda privind iminența ocupării Ardealului rămas României de către Ungaria, Arkosy a declarat la o consfătuire a cultului, ținută la Turda, că „*rolul și misiunea preoților unitarieni se dublează, ei trebuind să lupte neîncetat pentru că numai așa vor putea dirija masele țărănești și vor putea menține tineretul în spiritul bisericii și al naționalismului maghiar*”.

Un alt prelat, cu ocupații mult mai lumești, era Domokos Nagy din Roșia Montană, județul Alba, care conducea filiala locală a asociației „*David Ferenc*” și a înființat gărzile de autoapărare maghiare din regiune. Pe lângă asta, Domokos Nagy, prin precupeții de zarzavaturi, s-a implicat atât în traficul de aur, cât și în transmiterea instrucțiunilor privind propaganda revizionistă către satele maghiare din regiune.

În comuna Pipea din județul Târnava Mică își desfășura activitatea preotul Bela Kosma. La 9 octombrie 1941 i s-au întocmit acte de dare în judecată la Parchetul de pe lângă Tribunalul Târnava Mică pentru că în locuința lui s-au găsit 10 scrisori adresate unor magnați din România și Ungaria, 2000 pengo primiți pentru activitatea desfășurată în România și, în timpul slujbelor

de sărbători, nu amintea pe „Rege, Conducătorul Statului și Membrii Guvernului deși are această obligație”, ceea ce contravenea legilor în vigoare.

ÎNCHEIERE

La sfârșitul anului 1941, propaganda revizionistă maghiară s-a menținut la cote înalte, însă puterea de convingere a populației minoritare își pierduse din intensitate. Cu toate acestea, biserica reformată a tipărit la Colegiul Bethlen din Aiud instrucțiuni pentru educarea tineretului maghiar în spirit iredentist, în timp ce *Uniunea Muncitorilor romano-catolici din Banat* a inițiat un program de educare a muncitorilor „în credința că, în curând, și restul Ardealului va fi alipit la Ungaria”. Educația era destinată muncitorilor maghiari romano-catolici, indiferent de opțiunea lor politică, fiind acceptați și socialiști, dar și comuniști.

Sintezele SSI au reliefat propaganda depusă „cu mult zel” de-a-lungul întregului an 1941 de reprezentanții celor trei culte maghiare din România. Preoții romano-catolici au primit instrucțiunile „direct de la episcopul Marton Aron din Alba-Iulia”, cei reformați „de la locțiitorul episcopal dr. Nagy Francisc, protopop de Teiuș”, iar cei unitarieni „de la episcopul delegat dr. Arkosy Toma din Turda”. Conform materialelor analitice, purtătorii de sutană „au încercat să convingă enoriașii că nimic nu va putea împiedica Ungaria să reia întreg Ardealul”, însă rezultatele nu se ridicau la nivelul propagandei desfășurate. Motivele acestor eșecuri propagandistice și revizioniste erau, în esență, două și puteau fi rezumate astfel: 1) acțiunile promovate și preconizate de agenții revizionști au rămas doar la stadiul de vorbe și 2) populația maghiară nu mai dorea atât de mult instaurarea regimului de la Budapesta în Transilvania „din considerentul că posibilitățile de viață sunt mult mai bune în România” (subl. ns.).

Dr. ist. Alin Spânu

MĂRTURII IMPORTANTE DESPRE EUGEN CRISTESCU LA 23 AUGUST 1944

Prezentăm pe scurt unele mărturii importante despre Eugen Cristescu la 23 August 1944, rezultate din Memoriul de activitate al lt. col. Traian Borcescu, șeful Secției a II Contrainformații din cadrul Serviciului Special de Informații (S.S.I.)¹ document aflat în Arhivele Naționale ale României - Fondul „Manuscrise”.

Documentul demonstrează, încă o dată, că îndrăzneța acțiune de alăturare a României la coaliția Națiunilor Unite nu s-a făcut ad-hoc, ci a necesitat un plan minuțios elaborat la care S.S.I. a contribuit prin reprezentanții săi care și-au făcut pe deplin datoria față de țară ca și în alte momente sau evenimente de mare importanță pentru România.

Eugen Cristescu, șeful Serviciului Special de Informații, îl informase din timp pe Conducătorul Statului despre intențiile unui grup de generali în combinație cu Palatul Regal și câțiva fruntași politici ai „opozității democratice” de a prelua puterea, dar mareșalul Antonescu, prea încrezător în prestigiul său și în onoarea de ofițer al Armatei Române n-a vrut să creadă că „e ceva serios”. Îi considera pe toți niște „pisicuțe cu clopoței care nu sunt în stare să prindă șoareci”. Chiar și Hitler, cu ocazia ultimei întrevederi cu Antonescu, i-a atras atenția „să nu se ducă singur la Palat”. Dar mareșalul Antonescu rămăsese convins că „poate dormi cu capul pe genunchii generalilor săi”. Totuși, încă din aprilie 1943, mareșalul Antonescu își dăduse seama că Germania va pierde războiul și i-a spus lui Cristescu că „important e ca noi să nu-l pierdem pe al nostru”, referindu-se la negocierie posibile pentru ieșirea din alianța cu

¹ Borcescu Traian (n. 22 noiembrie 1899, comuna Cireșani, județul Buzău - ?). Militar de carieră, șef al Secției de Contrainformații al S.S.I., avansat până în funcția de director general-interimar al S.S.I. În preajma izbucnirii războiului împotriva Uniunii Sovietice, Eugen Cristescu l-a numit șef al Secretariatului, funcție în care s-a aflat până la 1 decembrie 1941. Devine apoi șef al Secției Contrainformații, activând în această postură până la 10 octombrie 1944. Aflat în funcția de director general-interimar al S.S.I. (23-26 august 1944), Borcescu a fost ultimul oficial român care, din dispoziția lui Constantin Sănătescu și a lui Grigore Niculescu-Buzești, la 28 august 1944 a purtat o scurtă discuție cu mareșalul Ion Antonescu, ținut atunci sub sechestru, cf. Pavel Moraru, *Serviciile secrete și Basarabia*, Editura Militară, București, 2008, p.43-45.

Germania și alăturarea la coaliția Națiunilor Unite. „[...] Când Eugen Cristescu² a auzit de trecerea Mareșalului spre Palat (se ducea la întrevvedere cu regele Mihai I, unde va fi arestat n.n.), fără să-i poată vorbi, a venit la serviciul său din strada Ionescu Gion. Mi-a dat telefon ca imediat să convoc în biroul său pe toți șefii de serviciu și subdirectori, întrucât își dă demisia. Era ora 16.30-17.00. Serviciul fiind dispersat la Joița și Măgurele, alții pe front, iar restul la Geoagiu (Transilvania) au fost prezenți un număr mic de funcționari. Erau prezenți în afară de mine următorii: Nic. Stănescu, Agronomu, Gh. Mihai, Becescu Florin, Micandru și Proca”.³

Eugen Cristescu, luând cuvântul: *„V-am convocat pentru ultima dată a colaborării noastre. Situația războiului este tragică și trebuie să ieșim din război. Probabil că alte echipe vor lua locul – mai ales în locul acelora ce ați lucrat cu nemții. Eu îmi asum toată răspunderea pentru tot ce s-a făcut de acest serviciu. D-voastră ați fost simpli executanți – fără să știți cauzele care au generat anumite măsuri. Îmi dau demisia pe care o las pentru a fi înmănată celor ce vor lua conducerea țării. Rog pe dl. col. Borcescu să-mi țină locul, pînă la venirea col. Siminel Victor din comuna Joița unde este dispersat, spre a lua provizoriu șefia Serviciului pînă la numirea unui nou titular, de către noul guvern...”*. Ofițerul de informații redă, în continuare, ultimul dialog purtat cu Cristescu în calitate de director al S.S.I., acesta relatându-i că avea cunoștință de activitățile sale clandestine: *„D-ta ai poziția cea mai bună. Știam că lucrezi cu Marele Stat Major și te-ai ascuns de mine. Nu uita însă că te-am ajutat atît la desinformarea nemților și chiar a mareșalului, că ți-am dat bani să faci lucrarea «Infiltrația germană în economia românească», că am ajutat pe evrei susținându-ți toate referatele D-tale, că în problema comunistă am lucrat numai informativ prin Siguranța Generală și altele și [cu] care sper să scap de răspunderi. Acum te rog – spuse în continuare Eugen Cristescu – să ai grijă de lada cu documentele ce se află la mine în birou și care îmi va servi la justificarea activităților mele în S.S.I.... Nu am nimic în neregulă. La ultimul control al Curții de Conturi am fost apreciat ca unul din cei mai corecți*

² Eugen Cristescu (12 noiembrie 1940 – 23 august 1944) Director al Serviciului Special de Informații. Numirea lui s-a făcut prin Decretul nr. 3813 din 12 noiembrie 1940 semnat de generalul Ion Antonescu, șef al statului și președinte al Consiliului de Miniștri prin Înalt Decret Regal, promulgat după trei zile de regele Mihai I, cf. Pavel Moraru, *Serviciile secrete și Basarabia*, Editura Militară, București, 2008 p 72.

³ Nicolae Stănescu a fost director general al Serviciului Special de Informații din România în perioada 12 martie - 12 iulie 1945.

mânuitori de fonduri. Acum plec la Inspectoratul General al Jandarmeriei să mă consult cu generalul Tobescu”.

De menționat că după 23 august 1944 Eugen Cristescu a distrus mai multe dosare, apoi s-a refugiat cu o mare parte din arhiva sa în comuna Bughea, din județul Muscel, unde a și fost arestat, pe 24 septembrie 1944. Transferat în URSS, a fost îndelung anchetat, iar în 1946 condamnat la moarte. Prin decret regal, și la intervenția lui Lucrețiu Pătrășcanu, pedeapsa i-a fost comutată în muncă silnică pe viață. A decedat pe 12 iunie 1950, în Penitenciarul Văcărești la numai 55 de ani.

Traian Borcescu, având contact direct cu Palatul, este informat la ora 17.20 de faptul că Ion și Mihai Antonescu au fost arestați de o echipă din garda Palatului, la ordinul regelui Mihai. Eugen Cristescu, șeful S.S.I., văzându-se amenințat de noua conjunctură politică, a părăsit Bucureștiul, fiind reținut de organele Jandarmeriei la 24 septembrie. Colaboratorul lui apropiat, lt. colonelul Traian Borcescu, șeful Secției a II-a Contrainformații, fusese chemat cu câteva luni înainte la Marele Stat Major, unde i se ceruse cooperarea, fără știrea lui Eugen Cristescu, la pregătirea momentului când urma să se producă marea cotitură în politica și strategia militară a statului român. În dimineața zilei de 23 august 1944, Traian Borcescu – așa cum a declarat ulterior – a fost informat despre cursul pe care aveau să îl ia evenimentele. Urmează, în paginile manuscrisului, prezentarea unor măsuri concrete adoptate pe plan informativ pentru zădărnicierea preconizatei acțiuni ale Reich-ului de înăbușire a „puciului”, așa cum caracterizau germanii arestarea Conducătorului Statului. *„La ora 22 posturile de radio difuzează proclamația regelui și declarația guvernului Sănătescu. Plec însoțit de două mașini spre Palat, pentru a mă prezenta generalului Sănătescu. Am intrat prin aripa palatului dinspre biserica Crețulescu”.*

În continuare Traian Borcescu relatează: *„i-am raportat pregătirile ce le-am făcut pentru ieșirea din război – și de care știa – prezentându-i:*

- *dosarul cu legăturile telefonice ale armatei și ambasadei germane; ale tuturor: spioni, agenți, legionari teroriști și colaboraționiștilor;*
- *dosarul cu tabelele cu numele și adresele celor ce urmau să fie arestați și trimiși în lagăre (spioni, agenți, legionari, teroriști etc.).*
- *I-am raportat că am eliberat din proprie inițiativă pe toți cei din închisoarea Malmeson și rog să-mi dea aprobarea pentru eliberarea celor din Tg. Jiu și a democraților din celelalte închisori. Că mai dispun de:*

- un dosar cu colaboraționiștii din minister, presă și particulari; *Proiect de folosirea trupelor din Capitală pentru dezarmarea și arestarea hitleriștilor din Capitală*
- *Proiect de alungare din țară a tuturor minoritarilor care au acționat alături de trupele Axei,*
- *Plan de măsuri ce trebuiesc luate contra parașutiștilor germani și legionari ce vor fi lansați în spatele frontului sau pe teritoriul țării.*

Generalul Sănătescu m-a felicitat și mulțumit pentru colaborarea din timpul interceptărilor telefonice folosite de germani, de unitățile și agenții lor și mi-a ordonat luarea de măsuri, de a stăpîni ordinea internă - până la prezentarea noilor titulari, întrucît vechii titulari au fugit de la posturile lor și să contribui deci la consolidarea actului istoric [...].

- Planul de folosire a trupelor din Capitală este deja făcut de Comandamentul Militar al Capitalei de comun acord cu cu P.C.R. [...]. Pentru rest vei primi ordine.⁴

Pentru a nu se pierde vremea am dat dosarul cu legăturile telefonice colectate din anii 1942, 1943 și 1944 lui Dan Brătianu pentru a merge cu ofițerii mei la tehnicienii de la repartitor și să înceapă operațiunea în timp ce lt. col Rădulescu Octav a chemat pe șefa operatoare cu condica de ordine către toate centralele din țară, scriind personal, în calitate de comandant militar, ordinul de deconectare a legăturilor telefonice folosite de germani. Deci totul s-a desfășurat pe baza planului dinainte stabilit. Tot în această noapte 23/24.08, am dat ordin telefonic lagărului Tg. Jiu - în numele generalului Sănătescu Const. - de a fi eliberați toți democrații aflați în lagăr cu excepția legionarilor”.

Prin deciziile rapide și hotărâte luate de Serviciul Special de Informații, aflat în acele ore sub conducerea operativă a lui Borcescu, autoritățile civile și militare germane din Capitală au fost private de posibilitatea de a-și coordona acțiunile cu unitățile dislocate pe teritoriul național, contribuind direct la zădărnicierea acțiunii *Wehrmacht*-ului de a reintroduce „ordinea” în România. De asemenea, nu a permis germanilor să poată obține informații de importanță vitală prin intermediul rețelelor de agenți constituite în ultimii ani, deoarece acestea au fost lichidate extrem de rapid, S.S.I.-ul cunoscându-le în mare parte structura și activitatea.

⁴ Arhivele Naționale ale României, A.N.I.C., Fondul „Manuscrise”, *Memoriul de activitate al lt.col. Traian Borcescu.*

Lipsa de date certe referitoare la soarta acestor oameni după 6 martie 1945 nu ne permite decât să sperăm că nu au sfârșit într-un lagăr siberian, ci au reușit să se refugieze în Occident.

Spre deosebire de ei, restul personalului S.S.I. a făcut cunoștință cu regimul penitenciar național, indiferent de gradul sau funcția deținute.

Col. (r) dr. Tiberiu Tănase

***Spicul,
floarea pâinii
și jumătățile
cununii –
arcadele,
semnifică viața.
Mai mult,
continuitatea.***

MEMORIE PROFESIONALĂ

APĂRAREA ORDINII CONSTITUȚIONALE – OBIECTIV CONSTANT AL SERVICIILOR ROMÂNE DE INFORMAȚII

6. SUBMINAREA PUTERII DE STAT (II)

În numărul anterior am prezentat principalele modalități de subminare a puterii de stat manifestate de la Mișcarea revoluționară din 1821 condusă de pandurul Tudor Vladimirescu și până în anii 1920, cronologic, cu relevarea succintă a contextului intern și extern, a influențelor exercitate, a consecințelor create și a reacției autorităților, inclusiv a structurilor de informații și securitate.

În acest număr continuăm analiza, în aceeași abordare.

• Tentativa de lovitură de stat din 18 - 22 martie 1928.

Dispariția prematură a regelui Ferdinand și a lui Ionel Brătianu, precum și distanțarea reginei de Regența instituită constituțional deoarece regele moștenitor Mihai I era minor, l-au stimulat pe Iuliu Maniu – liderul PNT, să caute o modalitate de a ajunge la guvernare fără nicio legătură cu democrația.

În vara și toamna anului 1927, Maniu a transmis fostului prinț Carol, aflat în străinătate, prin mesageri, propunerea de a sprijini reîntoarcerea sa în țară, cu condiția despărțirii de Elena Lupescu. Planul comun stabilit între Iuliu Maniu și Carol era ajungerea PNT la guvernare, declanșarea unei campanii favorabile revenirii fostului prinț și acceptarea „chemării spontane” din partea națiunii.

Constatând că nu poate obține chemarea la guvernare pe căi legale, PNT declanșează o campanie de agitații politice, întruniri și mișcări de stradă în care acuză guvernarea liberală de tiranie și îndeamnă la nesupunere civică (cetățenii României sunt îndemnați să refuze de a mai plăti impozitele, iar tinerilor li se cere să nu se mai prezinte la încorporare). În acest context, liderii țărâniști somează Regența să le dea guvernarea, invocând reprezentarea națională pe care o deține (la manifestația organizată la București la 18 martie 1928 s-a adoptat o moțiune prin care se cerea cu un ton categoric Regenței să-i cedeze puterea lui Iuliu Maniu).

Nemulțumit de răspunsul Regenței, care a atras atenția PNT că a depășit limitele democrației și ale libertăților, Comitetul Central Executiv al acestui

partid a hotărât retragerea deputaților și senatorilor național-țărăniști din Parlament și instituirea lor într-un for politic propriu. Era în fapt o tentativă de constituire a unui „parlament” paralel cu cel al țării, care prin decizia anunțată de convocare a unei mari „Adunări Naționale” la Alba Iulia pentru 22 aprilie 1928, se erija și într-un „Parlament al Transilvaniei”. Constituirea unui Parlament separat pe baze regionale și de clasă era un act anticonstituțional extrem de grav, care atingea însăși esența existenței ființei naționale în sistem democratic.

Fără o aparentă motivație specială, Iuliu Maniu mută termenul adunării de la Alba Iulia, căreia i s-a dat caracterul unui congres extraordinar al partidului, la 6 mai și anunță că acolo se va produce un eveniment senzațional, care va forța Regenta să-i acorde formarea guvernului. Era vorba de sincronizarea acțiunii politice cu intrarea frauduloasă a lui Carol în țară, proclamarea lui ca rege la Alba Iulia și declanșarea unui „Marș asupra Bucureștiului” pentru urcarea acestuia pe Tron în ziua de 10 mai.

Guvernul, alertat de informații venite chiar din rândul organizatorilor, a luat măsuri de supraveghere a complotiștilor, de urmărire informativă și în teren a mișcărilor lui Carol, dar și de contracarare a acestei tentative de lovitură de stat.

În timpul pregătirilor pentru acțiunea preconizată, între Carol și lordul Rothermere, adept al revizuirii Tratatului de la Trianon, a intervenit o înțelegere privind o modificare a condițiilor în care Transilvania a revenit la România, în schimbul sprijinului pentru ocuparea Tronului acesteia. Imediat, concernul de presă al lordului Rothermere a declanșat o campanie de presă în vederea revizuirii granițelor Ungariei. În Ungaria, au fost tipărite 20.000 de manifeste conținând Proclamația pentru țară a lui Carol, care la punctul 16 cerea *„rezolvarea chestiunilor pendinte cu foștii inamici printr-o bună înțelegere mutuală...”*. Deși au fost negate vehement aceste înțelegeri, întrevădarea ministrului plenipotențiar al Ungariei în Anglia cu un înalt funcționar al *Foreign Office*, desfășurată la 7 mai 1928, clarifică lucrurile: ministrul ungar a confirmat legătura dintre Carol și lordul Rothermere cu scopul unei intervenții în România, Carol putând „fi un atu prețios pentru Ungaria”.

Întregul complot intern și extern a fost depistat și urmărit de către serviciile de informații române. Pe plan intern, au fost trecute în stare de alarmă mai multe unități militare, în Transilvania fiind constituit un comandament militar. În plan extern, rezidența spionajului român la Paris a primit misiunea să urmărească mișcărilor lui Carol în Anglia. S-a intrat în posesia manifestelor tipărite în Anglia și Ungaria. A fost descoperit pe aeroportul Croydon de lângă Londra un avion pregătit pentru zborul lui Carol la Alba Iulia. Ca urmare,

Guvernul român a făcut un demers la autoritățile britanice, soldat, a doua zi, cu solicitarea adresată lui Carol de a părăsi Anglia în termen de 48 de ore, motivându-se că prezența sa a devenit indezirabilă datorită faptului că a abuzat de ospitalitatea ce i s-a acordat.

Lipsit de mijloacele tehnice necesare deplasării și expulzat din Anglia, Carol l-a informat pe Iuliu Maniu că nu mai poate sosi.¹

• Lovitura de stat din 7 - 13 iunie 1930

Pentru realizarea obiectivului de a ajunge pe Tronul României, fostul prinț Carol vine în țară pe 6 iunie 1930, cu un pașaport fals. A doua zi, observând cum s-a întărit poziția sa printr-o apatie a Armatei, dar prin sprijinul conducerii acesteia, prin adeziunea legionarilor și a multor politicieni slugarnici, totodată înțelegând amatorismul lui Maniu, Carol cere ferm proclamarea sa ca rege. Iuliu Maniu, în calitate de prim-ministru, organizează o ședință de guvern, în care, cu 6 voturi pentru și 5 contra, se pronunță pentru proclamarea noului rege. Pentru protecția imaginii proprii, a organizat pătrunderea intempestivă la mijlocul ședinței de guvern a unui grup de parlamentari ai PNT, care au cerut vehement urcarea lui Carol pe tron.

Apoi, Guvernul face să treacă prin Parlamentul controlat majoritar de PNT și înaintează Regenței un pachet de proiecte de legi care însemna detronarea regelui legitim Mihai I și urcarea pe tron a lui Carol, ce pierduse orice drept dinastic prin legi constituționale. Patriarhul Miron Cristea refuză să semneze acest act, în baza prevederii Constituției din 1923 conform căreia „*regele (în cazul nostru, Regența) poate refuza sancțiunea unei legi*”. În aceste condiții, Guvernul este demis. Iuliu Maniu face însă încă o inovație neconstituțională, dându-și demisia fără să demită Guvernul, numind pe altcineva în locul său. Regele Mihai I este detronat deși, în conformitate cu Constituția în vigoare, se bucura de principiul irevocabilității. În sfârșit, sunt abrogate prevederi ale Statutului Casei Regale, iar printr-o lege specială Mihai este desemnat Mare Voievod de Alba Iulia, o altă invenție a grupării lui Iuliu Maniu.

Astfel de acte, cu încălcarea unor prevederi ale Constituției, conduse din interiorul structurii de putere, întrunesc elementele unei lovituri de stat. Denumirea de „Restaurație” este o altă improvizație, urcarea lui Carol pe Tron cu numele de Carol al II-lea nerestaurând nimic, deoarece monarhia și dinastia țării își urmaseră cursul constituțional fără sincopă.²

• Grevele muncitorilor ceferiști de la Atelierele Grivița din februarie 1933 s-au datorat, în mod evident, condițiilor din ce în ce mai precare de

¹ Detalii în Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România, 1821-1999*, Vol. 2, Ed. RAO, 2002, pp. 306-331.

² Detalii în *Ibidem*, pp. 343-358.

viață și lucru ale ceferiștilor, în contextul crizei economice mondiale din perioada 1929-1933, care a afectat și România în mod semnificativ.

Momentul a fost, însă, manipulat mediatic de toate părțile implicate: comuniștii au exagerat rolul avut în declanșarea și derularea evenimentelor, iar guvernarea l-au considerat parte dintr-un plan al Moscovei pentru declanșarea unei revoluții comuniste antistatală, cu scopul de a justifica măsurile evident disproporționate de reprimare.

Cât se poate de concis, cercetarea istorică actuală configurează următoarea derulare:

- La 17 ianuarie 1933, Guvernul PNT condus de Alexandru Vaida Voevod a hotărât reducerea salariilor bugetarilor pe o perioadă de trei luni (ianuarie-martie) cu procente de 10-12%, o măsură de austeritate prevăzută de Planul de la Geneva, un fel de FMI de azi. Măsura lovea, printre alții, și pe salariații de la Atelierele Grivița Roșie. Aceasta se adăuga altor măsuri similare introduse deja, respectiv suspendarea indemnizațiilor de chirie și a “alocației de scumpete”, ceea ce genera reducerea salariilor muncitorilor cu 25%. Prea plinul paharului suportabilității a fost atins la 20 ianuarie 1933, când Administrația Atelierelor CFR Grivița a anunțat că plata salariilor se va face numai dacă lucrătorii vor prezenta dovada achitării impozitelor pe ultimii trei ani.

- În ziua de 1 februarie, muncitorii de la secțiile vagoane și locomotive s-au adunat în hala mare a Atelierelor și au protestat împotriva reducerii salariilor. Neprimind nicio reacție favorabilă, a doua zi muncitorii au încetat lucrul, iar o delegație a mers la negocieri cu conducerea. În mod diversionist, s-a anunțat că o parte a revendicărilor au fost acceptate și greva a încetat. Un simplu truc din partea Guvernului, pentru a putea câștiga timpul necesar pregătirii măsurilor de ripostă. În Consiliul de Miniștri, tocmai se analiza un proiect de lege prin care era autorizat guvernul să proclame starea de asediu pe motiv că „țara se confruntă cu pericolul unei revoluții comuniste”.

- Pentru pregătirea opiniei publice, la 6 februarie a fost dat publicității „Manifestul guvernului pentru țară”, cu următorul conținut: „*Români. O primejdie mare pândește țara noastră. Se încearcă destrămarea ei prin anarhie și violență. Organizații ascunse comuniste lucrează la răsturnarea ordinii de stat...*”.

- Guvernul trece la acțiune. Se anunță anularea înțelegerilor din 2 februarie. Sunt rechemate sub arme, din rezervă, două regimente. În noaptea de 10/11 februarie se operează arestări și se fac percheziții masive în rândul participanților la grevă. O delegație a muncitorilor se prezintă la Guvern, cerând

eliberarea celor arestați. I se refuză solicitările. Mai mult, în noaptea de 14/15 februarie au loc noi arestări.

- Primul schimb din 15 februarie declară grevă cu ocuparea întreprinderii. O delegație de muncitori, din care făcea parte și Gheorghe Gheorghiu, a mers la Direcția Generală.

- În aceeași zi, formațiuni ale Armatei, în ținută de luptă și cu echipament de război, au ocupat zona adiacentă. În jurul Atelierelor au fost instalate mitraliere în poziție de tragere.

- În dimineața zilei de 16 februarie, forțele de ordine (formațiuni ale Armatei și Jandarmeriei) au primit ordin să tragă, intervenția în forță soldându-se cu 4 morți și 40 de răniți grav din rândul greviștilor, restul de 2.000 de muncitori fiind considerați “prizonieri” (au fost operate mai multe arestări). Vasile Roaită, ucenic la Cazangerie, care nu a avut niciun rol în organizarea grevei, a fost unul dintre împușcați.³

Perspectiva organelor de siguranță asupra grevelor de la Atelierele CFR, relevată de unele documente informative și analitice, reține că instigatorii comuniști „au reușit” să transforme o mișcare cu caracter profesional într-una politică, au devastat utilajele și au produs rănirea și decesul unor muncitori și agenți...⁴

Fără a minimaliza contribuția comuniștilor la derularea acțiunii de protest a ceferiștilor din februarie 1933, din cele prezentate de cercetarea istorică recentă rezultă o multitudine de cauzalități, atât obiective (criza economică), cât și subiective (modul de gestionare a nemulțumirilor sociale).

• **Asasinarea primului ministru I. G. Duca la 29 decembrie 1933.**

Prim-ministrul în funcție de circa 3 luni, președintele PNL I. G. Duca a fost chemat de regele Carol al II-lea la Palatul Peleş din Sinaia, în ziua de 29 decembrie 1933. Primul ministru s-a deplasat cu trenul și fără gardă de corp. După audiență, seara, în gara din Sinaia era așteptat de 3 legionari înarmați – Nicolae Constantinescu, Doru Belimace și Ion Caranica. În momentul în care trenul intra în gară, Ion Caranica a aruncat o grenadă – o petardă fumigenă se pare – și Nicolae Constantinescu s-a apropiat nestingherit de Duca, trăgându-i trei gloanțe în cap, premierul murind pe loc.

Asasinatul a reprezentat răzbunarea Mișcării Legionare pe prim-ministrul I. G. Duca pentru că, la 9 decembrie 1933, sub pretextul „aducerii

³ Wikipedia, și Ion Cristoiu, *Grivița '33, o diversiune a lui Carol al II-lea*, apud historia.ro.

⁴ Wikipedia.

liniștii în țară”, a desființat Partidul Garda de Fier, împiedicându-l astfel să participe la alegerile parlamentare, în condițiile în care era în ascensiune. Mai mult, în preziua alegerilor, guvernul Duca a operat arestări masive, peste 2.000 de legionari fiind reținuți, bătuți, închiși fără mandat și câțiva dintre ei asasinați. Sediile au fost devastate și o bună parte din bunuri confiscate. Documente ale Legiunii au fost reținute pentru a se putea demonstra finanțarea de către Germania nazistă, dar nu s-au găsit dovezi. Decizia de dizolvare a Partidului Garda de Fier, contrasemnată doar de Consiliul de Miniștri, ca și mijloacele forțelor de ordine au violat toate principiile statului de drept.

Mișcarea Legionară l-a atenționat pe I. G. Duca, printr-un mesaj scris plasat pe biroul său de prim-ministru, care reprezenta „condamnarea sa la moarte”. Punerea acesteia în aplicare în gara din Sinaia s-a făcut cu asumare: după ce a tras gloanțele mortale, Nicolae Constantinescu a lăsat pistolul jos și a așteptat cu mâinile încrucișate, să fie arestat; complicii Belimace și Caranica s-au predat singuri autorităților la București.

Crima aceasta a fost explicată până acum numai prin prisma fanatismului legionarilor și a ordinelor venite de la Berlin. Istoricul Alex Mihai Stoenescu relevă, însă, implicarea în acest caz și a regelui Carol al II-lea și a Camarilei sale.

Regele îl detesta pe I. G. Duca deoarece, în momentul loviturii de stat pentru revenirea sa pe Tronul României, acesta a declarat public că nu poate lua parte la o primejdioasă aventură, dar mai ales pentru că, după fuga lui Carol în Italia, a îmbrățișat cauza reginei Elena în procesul de divorț cu prințul moștenitor și a declarat că motivul real al fugii era că acesta primise comision de la firma străină Fokker, furnizoare de avioane statului român.

În susținerea implicării regelui Carol al II-lea în asasinarea de către legionari a lui I. G. Duca sunt de menționat câteva aspecte: Carol al II-lea l-a chemat la Sinaia pe primul ministru într-o perioadă de sărbători de iarnă, după ce își încheiase activitățile oficiale în Capitală și pentru o problemă asupra căreia se pronunțase deja – propunerea de înlocuire a guvernatorului Băncii Naționale cu avocatul Alexandru Otulescu, respinsă de rege; cu totul ciudat, audiența lui Duca la Peleș fusese anunțată în ziare printr-un comunicat al Palatului Regal, cu două zile înainte; în momentul în care Gavrilă Marinescu – prefectul Poliției Capitalei, l-a informat pe rege despre atentat și l-a întrebat cum să procedeze, monarhul i-a indicat *„ține nota la birou și n-o transmite mai departe”*.

În opinia lui Alex Mihai Stoenescu, prim-ministrul I. G. Duca a căzut victimă conflictului pentru supremație din cadrul Camarilei. Asasinii fuseseră

instigați la asasinat de șeful Partidului Garda de Fier, general Zizi Cantacuzino-Grănicerul, primiseră acordul lui Corneliu Zelea Codreanu, dar fuseseră instruiți la Sinaia de Nae Ionescu cu o seară înainte de atentat. Acesta a fost arestat, dar a fost pus în libertate din ordin superior.

În concluzie, asasinarea prim-ministrului I. G. Duca pare un calcul inteligent al lui Carol al II-lea sau, mai degrabă, al Elenei Lupescu, prin care Camarila să iasă din joc, Garda de Fier să fie distrusă, francmasoneria care îl pusese prim-ministru pe Duca să nu-și retragă sprijinul financiar și influența, iar dușmanul personal al regelui să dispară.⁵

După asasinarea lui I. G. Duca s-au operat arestări, unii dintre cei reținuți deschizând procese, tribunalele începând să ceară Direcției Generale a Poliției documentele care au stat la baza acestor măsuri. În final, aceste probleme juridice au fost soluționate de Ministerul Justiției, care prin Ordinul nr. 36.732 a stabilit că “măsura a fost un act de guvernământ, care nu poate fi imputat organelor de execuție”. Concomitent, exigența autorităților față de Mișcarea Legionară a crescut.⁶

- Acțiunile de subminare a puterii de stat proliferază **în timpul regimului personal al regelui Carol al II-lea (1938-1940)**, ca urmare, în principal, a faptului că monarhul a acționat sistematic pentru slăbirea partidelor politice, implicit a sistemului democratic, pentru realizarea proiectului personal de instituire a unui regim autoritar după modelul fascist, mussolinian, și a dus o politică inconsecventă în raporturile cu legionarii, balansând între tentativele de apropiere și cele de represiuni dure.

- **Lovitura de stat din 22 decembrie 1937 – 31 martie 1938 prin care a fost instalată dictatura regelui Carol al II-lea.**

Pentru a înțelege mecanismul și resorturile loviturii de stat, istoricul Alex Mihai Stoenescu ne propune o amplă analiză a preliminarilor acesteia:

- Partidele național liberal și național țărănesc, care au asigurat alternanța la guvernare în ultimii ani, erau slăbite, fiind marcate de disensiuni și sciziuni. Fărâmițarea partidelor, produsă și cu implicarea regelui, îi permitea acestuia să opereze combinații guvernamentale în care să poată infiltra oameni de-ai săi de încredere, cu misiunea de a aplica programul regal.

⁵ Detalii în Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România, 1821-1999*, Vol. 3, Ed. RAO, 2002, pp. 79-118.

⁶ Alin Spânu, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Ed Demiurg, 2010, p. 190.

- Mișcarea Legionară se bucura de o susținere populară tot mai largă, prefigurându-se ca a treia forță politică. În plan extern se bucura de sprijinul Germaniei naziste. Amploarea manifestărilor organizate cu ocazia aducerii în țară și înhumării corpurilor neînsuflețite ale lui Ionel Moța și Vasile Marin, comandanți legionari căzuți în ianuarie 1937 pe frontul anticomunist din Spania, coeziunea și spiritul de ordine și disciplină ale membrilor Mișcării l-au convins pe Carol al II-lea de primejdia Gărzii de Fier și necesitatea represiunii.

- De menționat, în context, că regele a încercat o colaborare instituțională cu legionarii, propunându-i lui Corneliu Zelea Codreanu să instaureze o guvernare absolutistă, personală, bazată pe Mișcarea Legionară. În acest scop, Carol al II-lea i-a propus lui Codreanu să-l proclame „căpitanul Mișcării” iar el să fie locotenentul său, urmând să fie șeful Guvernului, propunere respinsă pe considerentul că legionarii nu sunt încă pregătiți, nu au experiență. Din acest moment s-a declanșat războiul total între rege și Mișcarea Legionară.

- Alegerile din decembrie 1937 au demonstrat că populația era în cea mai mare măsură dezinteresată și dezamăgită de politică, nu mai reacționa la principiile democratice ale alternativei de guvernare și prefera, în proporție de 40%, o guvernare autoritară sub mască democratică, care le adusesese un strop de bunăstare în buzunare.

Din punct de vedere instituțional, lovitura de stat are două etape: acțiuni întreprinse înainte de 10 februarie 1938 și măsuri luate după această dată. Le vom puncta, succint, pe cele mai importante:

- 20-23 decembrie 1937 – guvernul Tătărescu constituit de Carol al II-lea la 17 noiembrie cu încălcarea principiului desemnării primului ministru și a constituirii cabinetului de către PNL, pierde alegerile și regele caută o soluție convenabilă care să excludă venirea la putere a PNT sub conducerea lui Maniu sau a Mișcării Legionare;
- 28 decembrie 1937 – regele numește guvernul Goga-Cuza, trecând peste toate uzanțele sistemului politic democratic, scopul acestei manevre fiind pregătirea, prin anumite acte publice, a unui regim politic după model mussolinian, apoi asasinarea liderilor legionari și canalizarea Mișcării spre o subordonare față de interesele Camarilei;
- 18 ianuarie 1938 – sunt dizolvate formal corpurile legiuitoare, care anulează mandatele deputaților și senatorilor aleși la alegerile din decembrie, dar încă nevalide;

- noaptea de 9 spre 10 februarie 1938, între orele 3,15 – 6,30 – sunt convocați la Palat, în mod secret, Gheorghe Tătărescu și Armand Călinescu – liderii unor facțiuni din PNL și PNT. Regele, Ernest Urdăreanu, un membru de vârf al Camarilei, și cei doi oameni politici examinează problema loviturii de stat și fac în detaliu planul desfășurării acesteia;
- dimineața zilei de 10 februarie 1938 – prim-ministrul Octavian Goga este chemat la Palat și obligat să-și prezinte demisia; patriarhul Miron Cristea primește mandatul să formeze un nou guvern, înaltul ierarh acceptă, dar lista cabinetului va fi dată de rege;
- 11 februarie 1938 – noul guvern, în fapt regele și omul său de încredere, Armand Călinescu, introduce starea de asediu, ordonă preluarea serviciului de ordine și siguranță a statului de către autoritățile militare, numește ofițeri activi și în rezervă în funcțiile de prefect, reintroduce cenzura;
- 11-19 februarie 1938 – un grup de juriști elaborează proiectul unei noi Constituții, care să instituționalizeze instaurarea dictaturii regale;
- 20 februarie 1938 – este lansată prin decret regal noua Constituție și se stabilește pentru 24 februarie data plebiscitului care să legitimeze actul neconstituțional al loviturii de stat;
- 21 februarie 1938 – Corneliu Zelea Codreanu anunță desființarea Partidului „Totul pentru Țară” și își pregătește plecarea din țară, pentru a se proteja de asasinat, dar este refuzat;
- 24 februarie 1938 – se desfășoară un simulacru de plebiscit (votanții sunt aduși la vot prin presiuni, șantaj și amenințări). Rezultatul: 99.87% dintre cei 4.303.064 prezenți la vot au votat pentru dictatura regală și doar 0,13% (5.483) pentru regimul democratic;
- 6 martie 1938 – în ședință a Consiliului de Miniștri prezidată de rege, Nicolae Iorga cere dizolvarea cuiburilor legionare și distrugerea Gărzii de Fier, iar Armand Călinescu desființarea partidelor;
- 30 martie 1938 – lovitura de stat este definitivată prin constituirea celui de-al doilea guvern Miron Cristea, axat pe structura grupărilor conduse de Gheorghe Tătărescu și Armand Călinescu, desprinse din PNL și PNT, transformarea Consiliului de Coroană în instituție de stat prin decret regal și dizolvarea partidelor politice prin Decretul nr. 1.422.

În concluzie, lovitura de stat din 1938 a fost pregătită de mai mulți ani, compusă din manevre menite să destructureze sistemul democratic în esență, fiind ajutată de ineficiența și corupția partidelor politice și favorizată de pierderea treptată a încrederii populației în sistemul democratic. Totodată, aceasta s-a

realizat și prin tolerarea de către Justiție a abuzurilor anticonstituționale și la legile țării, prin lipsa de reacție la acțiunile teroriste ale statului (Armand Călinescu și Gavrilă Marinescu planificau crime politice, funcționari ai statului le organizau, iar Justiția îi acoperea) și, în sfârșit, prin iertarea, ca urmare a jocului politic, a crimelor făcute, la rândul ei, de Mișcarea Legionară.⁷

Instituțiile statului cu atribuții în domeniul securității naționale au devenit, la rândul lor, piloni principali de susținere a noului regim.

- **Asasinarea prim-ministrului Armand Călinescu la 21 septembrie 1939 și riposta dură a guvernului cu elemente caracteristice terorismului de stat.**

Armand Călinescu, liderul aripii „centriste” a PNT, formată din personalități tinere, apropiat de proiectele autoritare ale lui Carol al II-lea, a fost în mai multe rânduri subsecretar de stat la Ministerul de Interne, poziție din care a acționat violent împotriva Gărzii de Fier. El a văzut în Mișcarea Legionară un inamic de moarte. Dincolo de aspectele politice ale ostilității sale față de legionari, care îl va califica în fața Camarilei, Armand Călinescu avea puternice resentimente personale față de Codreanu, mai ales după ce a aflat pe linie informativă că Mișcarea Legionară l-a pus pe lista neagră, luând hotărârea de a-l asasina în caz că este numit ministru de Interne în vreun guvern. Această amenințare personală se adăuga uneia generice, dar care îl viza și pe el: la punctul 84 din Cărticica șefului de cuib se stipula că *„a doua zi după victoria legionară se va constitui Tribunalul Excepțional, care va chema în fața lui și va judeca pentru trădare de Patrie: a) pe toți jefuitorii banului public; b) pe toți cei ce-au primit mită, înlesnind afaceri; c) pe toți cei ce, încălcând legile fundamentale ale țării, au persecutat, au închis, au lovit în legionari sau în familiile lor”*.

Armand Călinescu intră la guvernare în contextul loviturii de stat dată de Carol al II-lea, mai întâi ca ministru în Guvernul Goga-Cuza, în care „centriștii” conduși de el au constituit nucleul de bază. Alegerea sa ca om forte și numirea în funcția de ministru de Interne a aparținut Camarilei, el fiind exponentul intereselor trusturilor industriale în legătură cu Elena Lupescu. Apoi, la 7 martie 1939, avea să devină prim-ministru.

Ulterior, legionarii au găsit în servieta lui Mihai Stelescu, disident în cadrul Mișcării Legionare și care avea legături cu membri ai Camarilei, un plan de asasinare a lui Codreanu.

⁷ Detalii în Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp. 187-259.

Protestând împotriva unui articol injurios al lui Nicolae Iorga, Corneliu Zelea Codreanu a fost arestat pentru insultarea unei autorități – motivație cusută cu ață albă de Armand Călinescu, fiind condamnat la 6 luni de închisoare. După identificarea altor probe împotriva sa, sancțiunea a fost ridicată la 12 ani închisoare.⁸

Armand Călinescu a fost asasinat în timp ce se deplasa cu automobilul de la Ministerul Apărării spre locuință. La intersecția străzii Știrbei cu Podul Cotroceni, în fața automobilului în care se aflau premierul, un agent al său și șoferul, a apărut o căruță care stătea pe loc, iar din spate a fost lovit de un alt automobil. Armand Călinescu a coborât să vadă ce se întâmplă, însă nu a apucat să facă niciun pas, că a fost ciuruit cu 20 de gloanțe trase de un comando format din 8 legionari. Imediat după comiterea atentatului, făptuitorii au mers la Radiodifuziune și au anunțat că Armand Călinescu a fost executat de o echipă de legionari.

Reacția autorităților a fost dură. Cei 8 participanți la asasinat au fost prinși și executați la locul crimei. În plus, au fost uciși câte 2-3 legionari în fiecare județ.⁹

Concomitent, în noaptea de 29/30 noiembrie 1938, a fost pusă în aplicare și acțiunea de lichidare a lui Codreanu, a „decemvirilor” (10 legionari care, la 16 iulie 1936, l-au asasinat în Spitalul Colțea pe Mihai Stelescu, disident legionar) și „nicadorilor” (asasinii prim-ministrului I. G. Duca), în timpul transferului acestora de la Rm. Sărat la Jilava, în dreptul pădurii Tâncăbești, sub pretextul fugii de sub escortă.¹⁰

Menit, la un moment dat, să simbolizeze speranța revenirii clasei politice românești cel puțin la moralitatea creștină, Corneliu Zelea Codreanu va ieși din această scenă strangulat într-un camion și împușcat apoi în spate, pentru a se înscena o fugă de sub escortă.

Indiferent de opiniile despre Mișcarea Legionară, plănuirea unui asasinat de o asemenea amploare, a lui Corneliu Zelea Codreanu și a altor 30 de lideri ai unei formațiuni politice românești, din inițiativa regelui Carol al II-lea, a lui Armand Călinescu și Gabriel Marinescu, reprezintă un act de terorism de stat.¹¹

- În contextul recrudescenței acțiunilor subversive cu caracter revizionist pe teritoriul României, la **14 octombrie 1939** a fost descoperită și anihilată o **organizație teroristă maghiară la Satu Mare**, care avea misiunea

⁸ *Ibidem*, pp. 202, 203, 205, 237 și 252.

⁹ *Wikipedia*.

¹⁰ Alin Spânu, *Op. cit.*, p. 279.

¹¹ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, p. 220.

de a ajuta, la un moment propice, trupele ungare să pătrundă în Transilvania. Au fost arestați 200 de membri ai organizației din toată Transilvania și a fost confiscat un bogat material militar (arme, muniții, explozibil etc.). Ca și la structurile comuniste ilegale, care proliferaseră în perioada respectivă, organizația subversivă revizionistă maghiară a fost alcătuită pe principiul celular, fiecare membru avea obligația de a recruta alți trei membri, al căror nume nu era cunoscut decât de șeful de celulă. Cu prilejul cercetărilor efectuate, s-a stabilit că misiunea unor asemenea nuclee era distrugerea podurilor de cale ferată, a șoselelor, liniilor telefonice și aruncarea unor clădiri publice în aer. Totodată, a fost identificat un agent de legătură al serviciului de spionaj ungar.

Principalele persoane cu rol de organizare și conducere au fost deferite justiției și condamnate, unele dintre ele în lipsă, fiind fugite în Ungaria.¹²

- **Lovitura de stat din 2 - 14 septembrie 1940**, care a condus la transferarea prerogativelor regale de șef al statului către generalul Ion Antonescu.

Analiza situației de criză care a dus la lovitura de stat din 2-14 septembrie 1940 reține, succint, următoarele aspecte.

- În cadrul unei audiențe prospective, la 1 iulie 1940, generalul Ion Antonescu i-a cerut regelui Carol al II – lea să-i încredințeze conducerea guvernului, solicitarea vizând apărarea militară a Transilvaniei și Cadrilaterului, aflate în pericol după cedarea fără luptă a Basarabiei și Bucovinei de Nord.

- La 3 iulie 1940, liderii partidelor politice au cerut o audiență, prilej cu care i-au făcut un amplu rechizitoriu regelui pentru decizia din acea dimineață de a forma un guvern Gigurtu împreună cu legionarii.

Reacția regelui Carol al II-lea a fost de a ordona cenzurarea acțiunilor publice ale liderilor PNT și PNL, precum și reținerea generalului Ion Antonescu în domiciliu forțat la Predeal, atunci când a aflat că avea o întrevedere secretă cu Horia Sima, arestarea și deportarea la mănăstirea Bistrița, județul Vâlcea (9 iulie) și trecerea sa în rezervă (12 iulie).¹³

Complotul partidelor politice pentru detronarea lui Carol al II-lea, la care a marșat și generalul Ion Antonescu, a avut drept cauză principală acceptarea de către rege și a pierderii nord-vestului Transilvaniei prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940.

Din acest moment, evenimentele se precipită.

¹² Alin Spânu, *Op. cit.*, pp. 304-305.

¹³ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp.312-315.

- La 1 septembrie 1940, regele îl cheamă pe Ion Antonescu și-i cere să încerce formarea guvernului cu partidele istorice, fără legionari, care pregăteau o rezistență armată împotriva Dictatului de la Viena.

- La 2 septembrie, Iuliu Maniu – președintele PNT, fiind contactat în acest scop, i-a prezentat lui Antonescu viziunea clasică: guvern de uniune națională, în care Ion Antonescu să fie ministrul Apărării.

- În noaptea de 3-4 septembrie încep mișcările legionarilor coordonate de Horia Sima pentru răsturnarea lui Carol al II-lea. La București, grupuri organizate au pătruns în clădirea postului de Radio, pentru a-l prelua sub control, dar nu au reușit decât să oprească emisia.

- În acest context, regele încearcă, tot prin Ion Antonescu, să formeze un guvern care să aplice prevederile Dictatului de la Viena, să oprească mișcarea contestatară și să-i conserve poziția la Tron, eventual și cu participarea legionarilor.

- La 4 septembrie, Ion Antonescu și-a depus mandatul, după ce Iuliu Maniu a refuzat participarea PNT la guvernare până la răsturnarea de pe Tron a lui Carol al II-lea, C.I.C. Brătianu – liderul liberalilor, i-a dat același răspuns, iar pe Horia Sima nu l-a găsit. Atunci, Carol al II-lea i-a cerut să facă un guvern numai cu legionarii.

- În seara zilei respective, Ion Antonescu îl informează despre situație pe Wilhelm Fabricius – șeful Legației Germaniei în România, care i-a spus că, dacă nu va prelua acum puterea, se va dezlănțui haosul, Antonescu fiind considerat de germani singurul în măsură să controleze situația.

În acest context, la miezul nopții de 4-5 septembrie, Antonescu îi cere lui Carol al II-lea să renunțe la prerogativele regale.

- La 5 septembrie, Carol al II-lea acceptă întocmirea unui document de trecere a prerogativelor regale de șef al statului către Ion Antonescu.¹⁴

Lovitura de stat începută la 2 septembrie 1940, prin propulsarea lui Ion Antonescu, prin configurarea complotului Maniu – Antonescu și prin intervenția decisivă a Legației germane, se va finaliza la 14 septembrie prin instituirea statului național-legionar, având o conducere dualistă conflictuală, Ion Antonescu – Horia Sima.¹⁵

¹⁴ Detalii în *Ibidem*, pp. 340-352.

¹⁵ *Ibidem*, p. 367.

❖ **În timpul guvernării lui Ion Antonescu (septembrie 1940 - august 1944)**, România a fost supusă unor riscuri și amenințări deosebite, îndeosebi în plan extern, dar și intern, obiectivul major constituindu-l salvarea țării de la o dezagregare totală și o subjugare economică nemiloasă.

Generalul a moștenit un stat dezorganizat, ciopârțit teritorial, o națiune demoralizată și o armată umilită. Era singur într-o perioadă foarte complicată pentru țară. Partidele politice i-au refuzat colaborarea directă, Germania vedea în el doar formula autoritară, menită să asigure logistica războiului antisovietic, iar Mișcarea Legionară de sub conducerea lui Horia Sima căuta atunci un drum propriu, distructiv, răzbunător și sângeros.

Prima perioadă a regimului său (14 septembrie 1940 – 22 ianuarie 1941) a fost dominată de efortul de a păstra un echilibru politico-social și de a pregăti Armata și economia pentru război.¹⁶

Coabitarea la guvernare cu legionarii conduși de Horia Sima, susținuți de Germania, s-a dovedit a fi imposibilă.

• **Tentativa de lovitură de stat din 20 - 23 ianuarie 1941, Rebeliunea legionară**

Profitând de faptul că dețineau pârgii importante ale puterii după cooptarea de către Ion Antonescu la guvernare, la 14 septembrie 1940, în circumstanțele prezentate, legionarii au declanșat o amplă acțiune de pedepsire cu severitate a unor lideri politici și militari, membri ai structurilor informative/contrainformative, de ordine, siguranță și justiție pe motiv că au fost implicați în reprimarea Mișcării Legionare în anii 1930. Episodul culminant s-a produs la 26-27 noiembrie 1940, atunci când câteva echipe de „justițieri” legionari au asasinat peste 70 de persoane din aceste categorii, dintre care 64 la închisoarea Jilava, iar restul în pădurile Snagov și Strejnicu, respectiv la Prefectura Poliției Capitalei. Printre victime s-au numărat generalul Gheorghe Argeșeanu – fost președinte al Consiliului de Miniștri în septembrie 1939, Victor Iamandi - fost ministru al Justiției, Mihail Moruzov – șeful SSI, Nicolae (Niki) Ștefănescu – șeful Corpului Detectivilor, generalul Ion Benghiu – inspector general al Jandarmeriei, generalul Gabriel Marinescu – fost șef al Prefecturii Poliției Capitalei și subsecretar în Ministerul de Interne, maior Iosif Dinulescu – fost comandant al plutonului de jandarmi care îi ucisese pe Corneliu Zelea Codreanu, pe „nicadori” și „decemviri” la 30 noiembrie 1938.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 372-373.

Alături de aceștia, au fost asasinați și marele istoric Nicolae Iorga și reputatul economist Virgil Madgearu, pentru atitudinea lor publică antilegionară.

Mai mulți oameni politici, între care Constantin Argetoianu, Ion Gigurtu și Gheorghe Tătărescu (foști președinți ai Consiliului de Miniștri) și Mihail Ghelmegeanu (fost ministru de Interne), au fost ridicați de la domiciliu de legionari și duși la sediul Prefecturii Poliției Capitalei, însă intervenția salvatoare a lui Alexandru Rioșanu – subsecretar de stat la Ministerul de Interne pentru Poliție și Siguranță, a evitat ca aceștia să aibă soarta celor de la Jilava.¹⁷

În perioada statului național-legionar, structurile informative și de intervenție ale României au trebuit să rezolve numeroase conflicte apărute între autoritățile locale și reprezentanții Mișcării Legionare, care comiteau abuzuri încălcând dispozițiile legale, fiind tolerați de șefii lor. Poliția legionară, organism constituit ilegal, s-a remarcat, în mod special, prin nenumărate ilegalități, excese și abuzuri față de populația civilă, cât și față de jandarmi. Statisticile Jandarmeriei până la Rebeliunea din ianuarie 1941 au înregistrat 450 cazuri de maltratări, 323 sechestrări de persoane, 88 violări de domiciliu, 1.081 confiscări de bunuri, 1.162 vânzări forțate, 260 ocupări forțate de imobile, 65 imobile devastate și alte nouă asasinate.¹⁸

În aceste condiții era clar că dualitatea puterii nu putea continua, cei doi actori politici – Antonescu și legionarii – începând să se acuze fățiș de a fi purtat vina eșecului „coabitării”. Generalul reproșa Mișcării Legionare că, prin manifestările ei anarhice, a adus importante prejudicii securității statului și ordinii publice într-o perioadă extrem de sensibilă pe plan intern și internațional, în timp ce liderii legionari îi imputau Conducătorului Statului că a încercat să o subordoneze și să o împiedice să guverneze, pentru a guverna el însuși, autoritar. Acuzele formulate de ambele părți erau întemeiate: în cele patru luni cât s-a aflat la guvernare, Mișcarea Legionară a creat un climat intern instabil și tensionat, cum la fel de adevărat este și că Ion Antonescu a consimțit să colaboreze cu aceasta doar temporar, urmărind să-i erodeze credibilitatea și să creeze condiții pentru instaurarea unui regim personal, singurul pe care îl credea potrivit să servească interesele naționale.¹⁹

¹⁷ *Ibidem*, pp. 399-400 și Col. (r) Puiu Dumitru Bordeiu, doctor în istorie, *Mișcarea Legionară între 1940-1944, De la putere la declin*, apud revista VITRALII – Lumini și umbre nr. 45/2021, pp. 55-56.

¹⁸ Alin Spânu, *Op. cit.*, pp. 450-451.

¹⁹ Col. (r) Puiu Dumitru Bordeiu, *Op. cit.*, pp. 57-58.

În contextul prezentat, primul conflict major între conducătorul statului și legionari a fost legat de faptul că Horia Sima dorea ca foștii demnitari și militari vinovați de crime sub regimul carlist să fie judecați de justiția legionară. Pe lângă grupări armate și Poliție legionară, doreau și organe oficiale paralele de justiție.

În iarna 1940 – 1941, România se afla la o răscruce. Ori conducea Ion Antonescu țara, căutând să protejeze cât mai mult populația, să redreseze economia și să obțină o revenire a teritoriilor pierdute la Patria Mamă (cu consecințele pe care le cunoaștem), ori România se transforma în protectorat german, cu riscurile aferente pentru populația evreiască și liderii politici proaliați.²⁰

Ca urmare a manifestărilor anarho-extremiste ale legionarilor, generalul Ion Antonescu a trecut la acțiune.

- La 9 decembrie 1940, a desființat Poliția legionară prin decret, ca urmare a numeroaselor proteste și nemulțumiri primite de la personalități române și de la lideri ai comunității evreiești.²¹

- La 7 ianuarie 1941, îi cere demisia ministrului de Interne Petrovicescu pentru îngăduința manifestată față de abuzurile și excesele legionarilor. Acesta refuză să și-o dea și îl informează pe Horia Sima, care merge la Consiliul de Miniștri. Aici va avea un schimb violent de cuvinte, conducătorul statului amenințând cu organizarea unui plebiscit care să aleagă între el și legionari.

Urmare a acestei confruntări verbale, Horia Sima va da ordinul de punere în stare de alarmă a detașamentelor legionare, dintre care cele ale Poliției legionare și ale Corpului Muncitoresc Legionar erau înarmate.²²

- La 7 ianuarie, Ion Antonescu a mers la Hitler și a atacat frontal problema Legiunii, afirmând că, în baza mandatului legal pe care îl are, este hotărât să-și salveze țara „cu legiune, fără legiune sau chiar împotriva legiunii”. Hitler a dat un răspuns surprinzător: „... *Dacă generalul Antonescu anticipează un rezultat favorabil de pe urma ruperii relațiilor dintre Partidul național-socialist și mișcarea legionară, aceasta nu va însemna pentru Germania un sacrificiu*”.

- La 15 ianuarie, Legația Germaniei la București a transmis lui Horia Sima că guvernul Reichului dorește ca Legiunea să se subordoneze generalului Antonescu, asigurând astfel liniștea și ordinea în țară, de care trupele germane au neapărată nevoie.

²⁰ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp. 435-436

²¹ *Ibidem*, p. 437.

²² *Ibidem*, p. 439.

- La 19 ianuarie, la București este asasinat pe stradă maiorul Döring de la Misiunea Militară Germană pentru Armata de uscat. Ion Antonescu îi cere din nou demisia ministrului de Interne Petrovicescu, dar acesta merge la Horia Sima și împreună stabilesc să nu se conformeze.²³

- În zilele de 19 și 20 ianuarie, Horia Sima a organizat manifestații de stradă în cinstea Germaniei național-socialiste și a Italiei fasciste. Cum la 20 ianuarie Ion Antonescu hotărăște să nu mai aștepte acordul lui Horia Sima pentru schimbarea lui Petrovicescu și îl numește ministru de Interne pe generalul Dumitru Popescu, manifestația din acea zi din Piața Universității ia și un caracter politic direct. Se țin discursuri, se împart manifeste și se răspândesc cuvinte de ordine: „*Vrem guvern legionar, Trăiască Horia Sima, comandantul Legiunii, Moarte masonilor și jidanilor*”.

Pe timpul nopții, legionarii aflați în funcții publice primesc ordinul să se baricadeze în instituțiile respective, iar celorlalți li se ordonă să se înarmeze și să apere sediile și clădirile Legiunii.

Tot în cursul nopții, Ion Antonescu îi destituie pe toți prefecții și numește militari în locul lor. Cu comandanți militari la conducerea județelor, unitățile Armatei au acționat unitar pentru înăbușirea componentei teritoriale a Rebeliunii.²⁴

- În acest context, Ion Antonescu a sunat la Berlin, Hitler dându-i mână liberă să acționeze împotriva legionarilor rebeli. Ulterior, în noaptea de 22-23 ianuarie, i-a trimis și o telegramă prin care i se recomanda generalului să ceară retragerea imediată și dizolvarea tuturor formațiunilor legionare, să proclame starea excepțională și să ordone arestarea tuturor capilor participanți la Rebeliune. După primirea telegramei, la ora 05:00, așa cum era pregătit, Antonescu a declanșat contraatacul.²⁵

- În baza unei informații conform căreia Antonescu ar fi pornit să lichideze toată conducerea Legiunii, funcționarii naziști ai Legației germane vor hotărî transportarea lor de urgență în Germania, prin Bulgaria și Iugoslavia.²⁶

Noul guvern constituit pe bază militară de Ion Antonescu la 27 ianuarie 1941 și-a fixat ca obiectiv „*lichidarea definitivă a Rebeliunii prin sancționarea autorilor ei responsabili și prin reprimarea, printr-o acțiune vigilentă, a oricărei noi veleități de tulburare a ordinii de stat*”. Aceasta a însemnat, de fapt, manifestarea unei severități deosebite față de legionari. Mișcarea

²³ *Ibidem*, pp. 445-446.

²⁴ *Ibidem*, p. 449.

²⁵ *Ibidem*, pp. 452-453.

²⁶ *Ibidem*, p. 460.

Legionară a intrat în clandestinitate, bunurile sale fiind trecute în patrimoniul statului. Poliția, Jandarmeria și SSI au angajat toate resursele de care dispuneau în urmărirea, arestarea și trimiterea în judecată a legionarilor care participaseră la Rebeliune. La 30 mai 1941 fuseseră arestate 7.681 de persoane din această categorie, 4.412 dintre acestea fiind ulterior condamnate de către instanțele militare și 3.269 achitate.²⁷

Acțiunea Mișcării Legionare împotriva lui Ion Antonescu avea caracteristicile clasice ale loviturii de stat, rămânând la stadiul de tentativă pentru că nu a reușit.

- **Structuri paramilitare maghiare, susținute de guvernul ungar în Ardealul de nord - preluat în baza Dictatului de la Viena -, se pregăteau să acționeze în viitor în spațiul românesc.**

- „Turanyi Vadaszok” („Vânătorii Turaniei”), cu 70.000 membri și un număr cel puțin egal de simpatizanți, conduși de generalul Vitez Suos. Organizația era utilizată în crearea de „gărzi-libere” în teritoriile ocupate, acte de terorism, revoltă în masele populare din statele vecine și alte acțiuni subversive. În cadrul acesteia funcționau două secții – a propagandei, respectiv cea paramilitară – unde cei încadrați urmau cursuri intensive de limba română, parașutism, mânuirea explozibilelor etc.

- „Turul Szovesteg” („Asociația Turul”), condusă de dr. Ambrus Iosif, care a atras tineretul universitar și avea în plan educarea “în spirit național”, fiind utilizată ca instrument de propagandă în manifestările organizate de autorități. Printr-o abilă strategie, membrilor li se inocula un spirit antiromânesc, în vederea unor acțiuni viitoare.

- „Rangyas Garda” („Garda Zdrențărașilor”), avea în frunte pe Ivan Hejjas și un număr de 25.000 membri, cei mai mulți infractori, adică oameni care nu aveau nimic de pierdut în acțiunile la care participau.

Totodată, propaganda antiromânească se afla în coordonarea baronului Aczel Edmund (din Zăul de Câmpie, județul Turda), fugit în Ungaria, care a propus un plan de strămutare și colonizare a românilor din Transilvania în centrul Ungariei. La nivel politic, acțiunea era coordonată de Biroul 2 Informații de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri al Ungariei, sub conducerea lui Ulay Reviczky Antal.²⁸

²⁷ Detalii în *Ibidem*, pp. 57-61.

²⁸ Alin Spănu, *Op. cit.*, pp. 447-448.

Activitățile acestor structuri paramilitare au fost monitorizate de Corpul Detectivilor, iar celelalte structuri de siguranță au acționat pentru contracarare, conform competențelor.

- **Acțiuni diversioniste ale comuniștilor stimulate de apropierea frontului de granițele țării.**

- La 29 octombrie 1943, a fost prins în flagrant la Bacău numitul Nuhăm Leibu (Davidovici) în timp ce încerca să incendieze depozitul de petrol și motoarele Diesel ale Fabricii de postav „Isvoreanu”.

- În noiembrie 1943, la Iași este descoperit și arestat un grup comunist condus de Iancu Leizer, condamnat în contumacie la 25 de ani muncă silnică.

- La 25 noiembrie 1943, Inspectoratul Poliției Iași a identificat o altă organizație comunistă alcătuită din 17 persoane.

- Începând din 1943, după bătălia de la Stalingrad, grupuri de partizani comuniști au desfășurat activități subversive în spatele frontului trupelor române. Pe lângă pierderile grele provocate, mai ales umane, acțiunile partizanilor au generat o reacție represivă, pe cât de violentă, pe atât de dură din partea organelor de ordine și siguranță.²⁹

- **Atentate la viața sau poziția mareșalului Ion Antonescu**

- În februarie 1944, un grup de generali din cadrul Marelui Stat Major al Armatei Române, între care generalii Aldea, Sănătescu, Mihail, a preconizat un complot militar pentru îndepărtarea lui Ion Antonescu din poziția de conducător al statului. Existența acestui complot militar este confirmată de nota Ambasadei britanice la Washington din 12 februarie 1944, adresată amiralului Leahy, șeful statului major general al președintelui Roosevelt.

- La 12 iunie, a urmat planul „Cosma”, tot din zona militară, pentru îndepărtarea mareșalului de la putere.

Aceste acțiuni au permis, la un moment dat, contactul între generali implicați în conspirația politică cu generalii din conspirația militară (Vasiliu-Rășcanu, Constantin Nicolescu, Mihail Racoviță), care vor fi implicați în lovitura de stat de la 23 august 1944, ale căror ordine veneau de la nucleul conspirativ al Marelui Stat-Major.³⁰

²⁹ *Ibidem*, pp. 467-468.

³⁰ *Ibidem*, p. 585.

- Tot în iunie 1944, o echipă de legionari căzuți prizonieri în Uniunea Sovietică, instruiți de NKVD, a fost parașutată în zona localității Olănești, județul Vâlcea, unde se afla Conducătorul statului, pentru a-l asasina. Misiunea a eșuat în momentul în care unul din membrii echipei, probabil un fost informator, l-a informat pe generalul Vasiliu despre misiunea echipei, iar acesta, împreună cu Eugen Cristescu, s-au deplasat rapid la Olănești. Restul a fost numai o chestiune de timp până ce parașutiștii au fost capturați și trimiși în fața justiției.³¹

• Lovitura de stat de la 23 august 1944.

Guvernarea lui Ion Antonescu avea să se termine în contextul unei lovituri de stat, cu implicarea regelui Mihai, a unor partide politice (PNT, PNL, PSD, PCR) și a unor segmente ale Armatei.

Evenimentele complexe din august 1944, desfășurate într-un context special din punct de vedere militar, când Războiul se îndrepta spre victoria previzibilă a Puterilor Aliate, dar și diplomatic, în perspectiva negocierilor de pace și a stabilirii costurilor implicării în Război alături de Germania, au fost prezentate ca o insurecție armată sau revoluție de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă.

Destructurarea sistemului comunist condus de Uniunea Sovietică, trecerea României spre dezvoltarea democratică și desecretizarea unor documente istorice și informative au condus la modificarea percepției istoricilor asupra acestor evenimente, opinia unanimă fiind în prezent că înlăturarea Mareșalului Ion Antonescu de la conducerea Statului a fost făcută prin lovitură de stat, la care au participat un exponent de vârf al Puterii de stat (regele Mihai), partide politice de opoziție și segmente ale Armatei. Concret, a fost un puci, o lovitură militară, precedată de o lovitură de palat, puciul și lovitură de palat fiind subcategorii ale loviturii de stat.³²

Pentru a înțelege realizarea acestei coaliții pestrice, vom prezenta câteva repere privind contextul intern și internațional, turnura intervenită în Războiul Mondial în care România era implicată activ și preocupările forțelor politice din țara noastră pentru abandonarea colaborării cu Germania și încheierea armistițiului cu Puterile Aliate, îndeosebi prin prisma documentelor informative ale Serviciului Special de Informații, principalul instrument informativ utilizat de Ion Antonescu în perioada respectivă.

³¹ Detalii în Cristian Troncotă, *România și frontul secret*, pp. 328-329.

³² Alex Mihai Stoenescu, *Op.cit*, p. 463.

Pe măsură ce operațiunile militare în URSS au cunoscut o evoluție negativă, iar trupele sovietice se apropiau de granițele României, obiectivul comun informal, atât al Puterii cât și al Opoziției, era protejarea teritoriului național de distrugerile provocate de război și păstrarea unității statale. În acest context, au fost demarate, într-un secret relativ, demersuri diplomatice în mai multe capitale europene (Berna, Madrid, Lisabona, Stockholm, Ancara, Cairo), cu scopul de a convinge principalele Puteri Aliate (SUA, Marea Britanie și URSS) că România era gata să iasă din război în anumite condiții. Totul se bloca din două motive: cererea imperativă a URSS de a-și restaura dominația în Basarabia și Bucovina și prezența masivă a trupelor germane pe teritoriul României. Pentru a stimula eforturile liderilor de la București să adopte o soluție, sovieticii au transmis în aprilie 1944, prin Ambasada de la Stockholm, un set de propuneri neașteptat de favorabile (desființarea Dictatului de la Viena și acordarea de ajutor pentru eliberarea nordului Transilvaniei etc., cu condiția de a rupe legăturile cu Germania și a continua lupta alături de armata sovietică), iar anglo-americanii au intensificat bombardamentele principalelor centre urbane românești. Din diverse motive, atât obiective (problema Basarabiei și a Bucovinei de nord ș.a.) cât și subiective, conducerea statului întârzia semnarea armistițiului, astfel că principalele partide din opoziție au încheiat un acord de colaborare politică, ca alternativă pentru ieșirea țării din război (Blocul Național Democrat – 12 iunie 1944, semnat de PNL, PNȚ, PSD și PCR).

În aceste circumstanțe partidele de opoziție implicate așteptau declanșarea ofensivei de vară a trupelor sovietice și debarcarea Aliaților, pentru a intra în acțiune.

SSI transmitea sistematic Mareșalului preocupările și intențiile partidelor politice respective, precum și atragerea unor generali în rezervă în sfera de influență a „opoziției democrat”.

Poziția lui Ion Antonescu față de aceste demersuri ale „opoziției democrat” rezultă cu claritate din rezoluția adnotată pe o sinteză informativă pe temă primită la 7 iunie 1944 de la Eugen Cristescu: „... Țara în aceste momente are nevoie de unire, ordine, muncă, acțiune coordonată. Orice altă atitudine poate transforma un dezastru presupus într-unul real, sau, și aceasta poate fi cazul, va putea transforma – prin acțiunea necugetată a unora – într-o catastrofă, o situație foarte grea și periculoasă”.³³

³³ Apud Gl. bg. (r) Florin-Badea Pintilie, *Serviciul Special de Informații și lovitura de stat de la 23 august 1944*, revista *Vitralii – Lumini și umbre* nr. 46/2021, pp. 15-16.

La 26 iunie, șeful statului era informat de SSI că, „după realizarea Blocului Decmocratic, s-a produs o luare de contact cu Palatul Regal”, prin intermediul Mareșalului Palatului, generalul Constantin Sănătescu. SSI aprecia posibilă „chiar formarea unui guvern general Sănătescu, cu caracter militar și cu misiunea precisă de a încheia armistițiul cu URSS”. Ion Antonescu a recunoscut la interogatoriul din 20 aprilie 1946: „știam că Blocul Democrat era format de mult. Nu am luat nici o măsură în contra. Era pentru Țară”.³⁴

La începutul lunii august 1944, cu ocazia ultimei vizite în Germania a mareșalului Antonescu, ministrul de externe Mihai Antonescu a fost înștiințat de omologul său german, von Ribbentrop, că „în țară se încearcă un complot de generali”.

În a doua decadă a lunii august, Iuliu Maniu l-a rugat pe Eugen Cristescu să transmită lui Ion Antonescu din partea sa că trebuie să încheie armistițiul cu Națiunile Unite. Totodată, Cristescu l-a informat pe Mareșal despre lovitura de stat preconizată sub coordonarea Palatului Regal, acțiune considerată de acesta ca puțin probabilă. Nu credea într-o asemenea eventualitate.³⁵

Pe 20 august, Armata Roșie a spart frontul româno-german în zona Iașului, iar Mareșalul a plecat în zona frontului pentru a evalua situația operativă, care era într-adevar disperată. Ion Antonescu s-a întors în București pe 22 august și a avut convorbiri cu Ion Mihalache și Gheorghe Brătianu, încercând să obțină un acord al șefilor PNT și PNL pentru acceptarea pierderii Basarabiei și Bucovinei, ca o condiție pentru semnarea armistițiului. Mareșalul i-a declarat lui Eugen Cristescu, în ziua de 23 august 1944, la ora 14:30, că a însărcinat pe Mihai Antonescu să perfecteze aceste tratative și acordul politic comun cu opoziția pentru cedarea definitivă a Basarabiei și Bucovinei, pentru a merge la Rege și a încheia Armistițiul cu rușii, situația fiind pierdută din punct de vedere militar. „Dacă rușii nu vor accepta, atunci sunt forțat să mă retrag în Carpați”, a mai comunicat Mareșalul șefului SSI.

Principalul motiv al rezistenței lui Ion Antonescu la tentativele de ieșire din război împotriva Aliatilor, precum și cea mai importantă cauză a întârzierii acestui act a fost teama că Hitler se va înțelege cu sovieticii peste capul României. Al doilea motiv l-a constituit credința că Germania se va înțelege cu anglo-americanii și că o pace separată era posibilă în orice moment, cu scopul de a bloca invazia comuniștilor în Europa de vest.³⁶

³⁴ *Ibidem*, p. 18.

³⁵ *Ibidem*, pp. 20-21.

³⁶ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, p. 479.

Serviciul Special de Informații a furnizat Conducerii Statului informații precise despre evoluția evenimentelor politice interne și pregătirea alternativei la eventualul refuz al Mareșalului Ion Antonescu de a semna Armistițiul cu Puterile Aliate, dar beneficiarii informațiilor au fost depășiți de evenimente.

Mecanismul arestării șefului statului este îndeobște cunoscut. În după-amiaza zilei de 23 august 1944, Ion Antonescu este primit la Palat de regele Mihai, pentru a discuta situația militară, și arestat. Același lucru se întâmplă și cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, și cu alți membri ai Guvernului, convocați succesiv. De la Palatul Regal cei arestați sunt preluați de o „formație patriotică de luptă” condusă de Emil Bodnănaș, duși și închiși într-o casă conspirativă a comuniștilor.

În seara aceleiași zile, regele Mihai a dat un comunicat la Radio prin care a anunțat arestarea lui Ion Antonescu și a colaboratorilor săi și a ordonat Armatei să-și întoarcă armele împotriva hitleriștilor și să lupte alături de armata sovietică. Ulterior, Ion Antonescu a fost predat autorităților sovietice. În 1946 a fost judecat la București, condamnat la moarte pentru crime de război și executat.

De menționat că acțiunea împotriva mareșalului Ion Antonescu fusese planificată pentru 26 august, când militarii germani se aflau în învoire. Acțiunea se dorea un ultimatum pentru Conducătorul statului, în forma unei presiuni de a face gestul decisiv de a accepta armistițiul, dar și un gest de panică datorat înaintării trupelor sovietice în Moldova.

Secretul devansării loviturii de stat constă în teama regelui Mihai că Ion Antonescu ar putea fi înlocuit de germani cu un Comandament german de ocupație sau cu o echipă de legionari adusă din Germania.³⁷

Personalitatea mareșalului Ion Antonescu va rămâne controversată. Nu i se poate contesta patriotismul, dorința personală dusă până la sacrificiu de a-și salva țara dintr-o catastrofă la a cărei desfășurare asistasă neputincios între anii 1920-1940.

În același timp, a comis cinci erori majore:

- Prima, cu toate că nu a dat niciodată un ordin direct de ucidere a evreilor, este responsabil, în calitatea de Conducător al statului, pentru că nu a știut ce se întâmplă cu evreii în Basarabia (deportări ș.a.) sau ordinele sale au fost interpretate abuziv.
- A doua, a cedat în mod unilateral suveranitatea țării în favoarea armatei ocupantului german, fapt ce a făcut posibil pogromul de la Iași.

³⁷ *Ibidem*, p. 549.

- A treia, decizia de a trece Nistrul, luată tot cu titlu personal.
- A patra, punerea persoanei sale deasupra statului. Astfel, înainte de a declara război Statelor Unite și Marii Britanii, nu a ținut cont de o ofertă de politică internațională primită prin intermediul lui Iuliu Maniu, respectiv promisiunea SUA că România va fi tratată ca un stat care nu-și poate exercita liber opțiunile de politică externă datorită ocupației germane, astfel încât gestul său de a declara război marilor aliați occidentali nu-i aparține. De asemenea, actul pregătit pentru 26 august 1944 a fost dat peste cap de pripeala regelui și a Camarilei la 23 august, dar și de încăpățânarea lui Antonescu de a nu se desprinde de parteneriatul cu o Germanie nazistă, care nici nu-și respecta angajamentele față de România.
- A cincea eroare, tratamentul aplicat Basarabiei și Bucovinei de nord, respectiv decizia de a le transforma în guvernăminte, după ce fuseseră eliberate, fiind organizate ca niște teritorii străine ocupate militar, în loc să revină la situația lor juridică și administrativă din România Mare.

Cauzele marilor erori ale mareșalului Ion Antonescu se află atât în uzura stării sale fizice și psihice, cât și în faptul esențial că a condus un sistem dictatorial, care l-a pus deseori în situația de a rămâne singur în fața unor decizii copleșitoare.³⁸

Înlăturarea de la conducerea statului a mareșalului Ion Antonescu și încetarea unilaterală a focului s-au dovedit păguboase pe termen lung. România a rămas ocupată de Armata Roșie, care nu a recunoscut încetarea focului decât la 30 august 1944, decizie care a generat mari pierderi umane și materiale pentru țara noastră.

(Continuare în numărul următor)

Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

³⁸ Detalii ample în *Ibidem*, pp. 516-528.

BLAGOVEȘTENIE 1991 (PROCESUL CELOR 24-1-2)

SECVENȚE NECENZURATE – CAPITOLUL 5

MOTTO: *Art. 316 Cod procedură penală /1969:*

1. „Procurorul este liber să prezinte concluziile pe care le consideră întemeiate, potrivit legii ținând seama de probele administrate”.

4. „Când cercetarea judecătorească nu confirmă învinuirea (...), procurorul pune (...) concluzii de achitare a inculpatului”.

XII. Marți, 12 martie 1991. Reamintesc că, prin Încheierea de ședință din 8 martie 1991, Tribunalul, cu totul surprinzător pentru împetricinați, avocați, public și presă, declarase terminată cercetarea judecătorească și dispusese trecerea la dezbateri asupra fondului în ziua de 12 martie 1991, ora 9³⁰.

„Până vinerea trecută (8 martie 1991- n.a.) – nota Mircea Bunea¹ – instanța audiasse douăzeci și unu de martori, 18 dintre cei 57 propuși de rechizitoriu și trei la cererea (în realitate, din inițiativa și la dispoziția – n.a.) instanței. În aceeași zi, în afara admiterii unor acte în circumstanțiere, Tribunalul a respins administrarea oricăror altor probe! Aceasta a fost prima surpriză și, odată consumată, cercetarea judecătorească a fost încheiată”.

Urma, așadar, să se dea cuvântul procurorului de ședință pentru prezentarea, susținerea acușării.

Nu am observat atunci, că, în calendarul creștin ortodox, ziua de 12 martie este consacrată, între alții – bizară coincidență, pe care ziariștii nu au ratat-o!² – *Sfântului Grigore Dialogul...*, iar după pronunțarea sus-zisei încheieri în ședință publică nu mai era nimic de făcut!

Pe acest distins, și blând, și blajin, procuror militar, de a cărui prezență în „sistem” luasem cunoștință chiar mai înainte de venirea mea în justiția militară – la începutul anului 1986 – *îl știam* (ar fi prea mult spus că *îl cunoșteam*) ca pe unul dintre – din păcate, nu mulți – procurori militari „cu spinarea dreaptă” și, știindu-l astfel, îl prețuiam în mod sincer.

¹ Mircea Bunea, *Praf în ochi, Procesul celor 24-1-2*, Ed. Scripta, 1994, pag 472

² Mircea Bunea, *op. cit* pag 477; Emil Marinache, „*Procesul C.P.Ex. a intrat în linie dreaptă*”, în revista *Palatul de Justiție* nr. 3/1991

Mă întrebam, totuși, dacă, odată eliberat de obligația profesională *de „a susține învinuirea în instanță potrivit conștiinței sale juridice socialiste”*³, acest procuror va pune într-adevăr *„concluzii întemeiate potrivit legii, ținând cont de probele administrate”*, concluzii care, în reprezentarea mea – optimist-naivă, o recunosc – nu ar fi putut să fie decât de (măcar parțială) achitare.

Dar nu a fost să fie așa!

În fața unei săli ticsite până la refuz de un public avid să îl asculte, public în care am distins și chipuri noi (în special, între ziariști), timp de mai multe ore chinuitoare (10⁰⁰-15³⁰)⁴, procurorul, conformându-se, probabil, unui „instructaj” ierarhic forte și convingător, a „recitat” mecanic, cu o voce care nu părea să fi fost a lui, un rechizitoriu – de fapt, un „scenariu” scris de alții – rechizitoriu despre care, după cum aveam să aflu mai târziu, inculpatul Popescu Dumitru notase în jurnalul său de închisoare, la 14 iulie 1990⁵, cele ce urmează:

„Ieri și alaltăieri ne-au vizitat avocații. Au lăsat o atmosferă apăsătoare. Inculpații au luat din nou în mâini rechizitoriul. De acolo ies vapori groși de sulf. Cum să nu te îngălbenești la față? Lucrarea îmi produce repulsie. Înțelept ar fi, poate, să o mai cercetez, dar nu pot. Nici ceilalți nu reușesc. Se apropie de ea ca de un hoit în descompunere. (...) Măcar de-ar avea o scriitură cât de cât mai aleasă. Dar, de la un cap la altul, nu e decât o înjurătură grosolană, iar măsluirea adevărului s-a făcut în modul cel mai neglijent, ca de un cârpaci”.

Deși este absolut sigur că autorul acestor aprecieri plătește un greu tribut subiectivismului inerent naturii umane, nu mi se pare că ele ar fi fost departe de adevăr, ba, chiar dimpotrivă...

Cu privire la această lamentabilă „prestație” a procurorului, constrâns (oare, în ce fel?!) să facă abstracție de libertatea de mișcare pe care i-o confereau prevederile legii procesual-penale reproduse mai sus în motto, Mircea Bunea nota⁶: *„A doua surpriză s-a produs ieri (12 martie 1991-n.a.), cu prilejul Sfântului Grigore Dialogul, când, pentru a-și susține acuzarea, s-a dat cuvântul domnului Grigore Scărlătioiu, procurorul de ședință. Între orele 10⁰⁰-15³⁰, domnia sa ne-a chinuit mai ceva ca pe hoții de cai. Deși a vorbit în microfon,*

³ Cum glăsuia art. 316 alin. 1 Cod procedură penală/1969 înainte de a fi fost modificat (cf. alin. 1 din motto-ul acestei Secvențe).

⁴ Apud Mircea Bunea, *op. cit.*, pag. 477.

⁵ Dumitru Popescu, *Timpu lepros*, Editura Hoffman, 2020, pag. 116.

⁶ Mircea Bunea, *op. cit.*, pag. 477-478.

nu s-au auzit decât frânturi de frază, uneori nici măcar atât. Tonul jos, aproape duios, mi-a adus aminte de vocea calină a fetelor care anunță decolările și aterizările la Otopeni. Din felul în care a prezentat și a legat faptele între ele, pe mine unul m-a convins că dânsul este cel care a descoperit mișcarea... browniană. A vorbit mult, stufos și pufos, și numai Dumnezeu și magnetofonul cinematografului cred că și-au făcut oarece idei cu privire la ce a zis. Motiv pentru care a împins lumea într-un plictis vecin cu nebunia. Domnul procuror Grigore Scărlătoiu povestea încet, din ce în ce mai încet, precum un bunic obosit... Aproape că ne hipnotizase pe toți.... Reacții ? Colegii mei, reporterii, după ce umpluseră paginile notesurilor cu desene de romburi, au început să iasă pe coridor, la o bârfă, la o țigară... Avocații se apucaseră să răsfoiască dosarele altor procese, iar domul avocat Virgil Rață nu s-a sfiit să o roage pe colega de la Fance Presse: Doamnă, fii drăguță, dacă mă auzi sforăind, dă-mi un ghiont!

Vocea soporifică a domnului Scărlătoiu făcea ravagii chiar și asupra propriei sale persoane, parcă aflată în transă. Cașetată, această voce cred că ar trebui să fie vândută prin farmacii, pentru uzul bolnavilor cu vechi insomnii... Auzindu-l, că altfel nu se explică, cred că s-a speriat până și fotoliul domnului procuror, care a căzut cu mare zbang pe spate, în ușa unui fișet. Degeaba! Domnul procuror nu s-a trezit. Nu a reușit asta nici gardianul care, de bunăvoie și nesilit de nimeni, i-a adus un pahar cu apă rece”.

În aceeași notă a comentat prestația procurorului de ședință și jurnalistul Emil Marinache⁷: „A cincizecea ședință publică ... s-a întâmplat să cadă în ziua de 12 martie, ziua Sfântului Grigore Dialogul. A fost ziua domnului procuror Grigore Scărlătoiu. Nu numai ziua patronimică, ci și ziua sa ca procuror care și-a susținut acuzarea în Procesul C.P.Ex.. Să mai spunem că banca apărării era full de ași, dar și cu dame pe de lături? Ar fi de prisos! (...) Deci, cum ne-a firitisit de ziua domniei sale domnul colonel Grigore Scărlătoiu? În totală antiteză cu patronul său, supranumit Dialogul, printr-un lung (aproape 6 ore!) somnolent și plicticos... monolog, care a reușit să-i adoarmă, să-i scoată din fire sau să-i amuze pe toți, care după cum i-a poftit inima sau l-au ținut nervii (...) Cum și-a susținut domnul colonel acuzația? În nici un fel! Nimeni nu a înțeles pe cine au instigat la omor deosebit de grav cei din boxă. Să-l fi instigat pe Ceaușescu? Pe teroriști? Procuratura n-a precizat nimic. Atunci, cine a înfăptuit omorul deosebit de grav la instigarea inculpaților?”

⁷ V. nota de subsol 2

În fine, jurnalista Pia Rotaru⁸ nota: „*Toți, dar mai ales cei care au simțit pe propria piele impactul cu justiția de-a lungul celor patruzeci și cinci de ani de comunism, și-au dat seama de „micile sau marile șmecherii” ce ascundeau, în spatele grandorii profesiei de justițiar, intenția acestuia de manipulare și defăimare a insului. În ședința Procesului C.P.E.x. din 12 martie 1991, domnul procuror Grigore Scărlătoiu a înțeles să manevreze acele „mici sau mari șmecherii”, într-un mod cu totul aparte. Nu știi dacă a fost original, dar la capitolul ilaritate a bătut toate recordurile. Oricâte eforturi s-au făcut de a se apropia, lungi sau prelungi firul microfonului, dumnealui se îndepărta de fiecare dată, atât doar cât să nu se audă bine și nici să i se înțeleagă vorbirea-i inflexibilă. Norocul celor prezenți a fost acela că a repetat de 21 de ori aproximativ același lucru, adică cele 21 de depoziții ale inculpaților c.p.ex.-iști și, adunând o frază de colo, alta de dincolo, s-a reușit să se descifreze lungul maraton al zilei. Așa s-a desfășurat ziua acuzării”.*

Confruntat cu asemenea „prestație” profesională, care stârnea o inabil disimulată ilaritate în publicul prezent, nerăbdător și el să afle sfârșitul „discursului”, am intervenit de 4-5 ori și l-am rugat pe domnul procuror, atrăgându-i, în glumă, luarea-aminte că mă gândesc foarte serios să-l sancționez în vreun fel oarecare, să fie mai concis și „mai la subiect”, fără succes însă, acesta continuându-și imperturbabil expozeul, până când, spre surprinderea mea, l-am auzit spunând, cu un aer triumfător, dar și, în premieră, cu un zâmbet sugubăț care îi lumina fața: „Domnule Președinte, mă apropii de sfârșit! De acum, nu mai aveți ce să-mi faceți!”

În ce fel i-am răspuns? Aflați tot de la Mircea Bunea⁹: „N-au reușit să-l învie nici amenințările domnului Gheorghe Ciobotaru, președintele completului, vreo patru la număr, dintre care ultima, cumplită! *Domnule Procuror* (mă gândesc să - n.a.) *vă iau scalpul!* (spre știință: chelia domnului procuror de ședință este multilateral dezvoltată!)”

Reînviat, parcă, de un nevăzut îndemn, procurorul și-a reluat discursul, iar concluziile finale ni l-au arătat complet transformat într-un nebănuț Jupiter Tonans: „*La sfârșit, când toți deveniseră mai roșii decât racii fierți, domnia sa a schimbat glasul de bunic afectuos pe unul de procuror autentic și ne-a luat piuitul! Propun schimbarea încadrării juridice de la genocid la instigare la*

⁸ În articolul „*Caricatura impusă*”, din săptămânalul *Baricada*/19 martie 1991.

⁹ Mircea Bunea, op. cit., pag. 478.

omor deosebit de grav”.¹⁰ „Ce înseamnă asta? Păi, între 15-20 de ani de pușcărie. Trezirea a fost dură. Asta a fost a doua surpriză!”¹¹

Sintetizând – drastic chiar! – încheierea de ședință a reținut, cu mare și vizibilă grijă pentru menajarea amorului propriu profesional al domnului procuror, cele ce urmează: „Trecându-se la dezbaterile judiciare, s-a dat cuvântul procurorului, care, după o deosebit de amplă prezentare a probelor administrate în cauză, în faza de urmărire penală și în etapa cercetării judecătorești, la capătul căreia a apreciat că starea de fapt reținută în actul de sesizare a instanței (rechizitoriul, n.a.) a fost pe deplin confirmată, a concluzionat, dezvoltând oral notele scrise ce se anexează prezentei încheieri, că se impune condamnarea tuturor inculpaților, dar nu pentru infracțiunea de genocid (care a făcut obiectul trimiterii lor în judecată), ci pentru instigare la infracțiunea de omor deosebit de grav - art. 25, raportat la art. 176, alin.1 lit. b, cu aplicarea art.73 lit. b (circumstanța atenuantă legală a provocării, o vădită aberație juridică în raport cu starea de fapt - n.a.), a art. 74 (circumstanțe atenuante judiciare- n.a.) și a art. 76 alin. 2 Cod penal (efectul diminuant al circumstanțelor atenuante în cazul, între altele, al infracțiunii de omor deosebit de grav, n.a.); de asemenea, a cerut condamnarea inculpaților Gere Mihai, Oprea Gheorghe și Popescu Dumitru pentru căte o infracțiune la regimul armelor și munițiilor, reținută în sarcina fiecăruia în dispozitivul rechizitoriului”.

În fine, s-a pus în vedere apărătorilor inculpaților să-și pregătească apărările în raport cu schimbarea încadrării juridice solicitată de procuror și s-a dispus continuarea dezbaterilor judiciare la 18 martie 1991, ora 9³⁰, când se va da cuvântul în fond apărătorilor inculpaților Curticeanu Silviu, Dobrescu Miu, Gâdea Susănica, Gere Mihai și Radu Constantin (avocat Mircea Stănculescu), Popescu Dumitru (avocat Nicolae Cervenii), David Gheorghe (avocat Virgil Rață și avocat Păstorel Zugrăvescu), Andrei Ștefan, Constantin Nicolae și Olteanu Constantin (avocat Paula Iacob și avocat Cornelia Pință), respectiv, la 19 martie 1991, ora 9³⁰, când urma a se da cuvântul apărătorilor inculpaților Oprea Gheorghe (avocat Doru Cosma), Mureșan Ana și Niculescu Mizil Paul (avocat Virgil Rață), Ciobanu Lina (avocat Viorel Dumitrescu), Fazekas

¹⁰ Foarte probabil, această neașteptată „schimbare de direcție” avea legătură cu „ascunderea” grăbită și inabilă, la Ministerul Apărării Naționale, într-o funcție „discretă”, a născocitorului genocidului românesc, gl. Gheorghe Diaconescu, care, în cele din urmă, a „eșuat” în avocatură.

¹¹ Mircea Bunea, op.cit. pag 478

Ludovic și Szasz Iosif (avocat Gheorghe Suci), Radu Ion și Toma Ioan (avocat Lucian Belcea), Totu Ioan și Stoian Ion (avocat Florin Bărbulescu).

În acest fel s-a încheiat o ședință de judecată deosebit de dificilă, cu atât mai dificilă cu cât avocații Mircea Stănculescu (pentru inculpații Dobrescu Miu și Gâdea Susănica), Păstorel Zugrăvescu (pentru inculpatul Pană Gheorghe), Viorel Dumitrescu (pentru inculpata Ciobanu Lina) și Nicolae Cervenii (pentru inculpatul Popescu Dumitru) au formulat noi cereri, privind, fie măsura arestării preventive, fie măsurile asigurătorii, cereri asupra cărora, datorită orei înaintate, nemaivând timp să deliberăm temeinic, pronunțarea a fost amân timer pentru a doua zi, la prima oră. Ca urmare, miercuri, 13 martie 1991, dis-de-dimineță, am convocat completul de judecată și, după o deliberare îndelungată și (puțin spus) agitată, am hotărât admiterea cererilor formulate de inculpații Dobrescu Miu și Gâdea Susănica, prelungindu-le cu câte 45 de zile durata revocării măsurii arestării preventive și, corelativ, durata obligării de a nu părăsi localitatea, precum și a cererii formulate de inculpatul Popescu Dumitru, căruia i-am eliberat de sub sechestru suma de 100.000 lei (în vederea achitării unui împrumut ajuns, de mai multă vreme, la scadență, împrumut garantat cu ipotecă asupra unui imobil, proprietate exclusivă a soției sale!), și am unit cu fondul cererile formulate de inculpații Ciobanu Lina, David Gheorghe și Pană Gheorghe, cereri asupra cărora urma, așadar, să ne pronunțăm prin sentință.

MOTTO: Berzei chioare îi face Dumnezeu cui¹²

XIII. Miercuri 13 martie 1991. Odată intrat, în ziua precedentă, în „ultima linie dreaptă”, marele proces se apropia, inexorabil și cu pași repezi, de sfârșit! Numai că acest sfârșit însemna, totodată, și scadența angajamentului meu, ferm, neechivoc și irevocabil, de a părăsi, imediat după pronunțarea sentinței, justiția militară, adică, altfel spus, de a plăti cu funcția, de fapt, chiar cu cariera de judecător militar, prețul libertății de acțiune și de judecată pe care mi-am permis-o pe toată durata procesului. Atâta doar că, ocupat până peste cap, nu numai cu „gestionarea” acestui proces, ci și, în același timp, cu multe alte ședințe de judecată (de care nimeni nu a găsit cu cale să mă scutească!), nu

¹² Străvechi proverb românesc.

încercasem nici un demers în acest sens! Până în această zi, în care mi-am zis că a venit timpul să fac ceva. Ce anume!? Habar nu aveam! Încă!

Imediat după pronunțarea încheierii pomenite mai sus, am plecat, oarecum clandestin, de la sediul instanței, agale, pe jos, pe Calea Plevnei, am traversat Calea Știrbei Vodă și, apoi, prin Strada Sfântul Constantin, am ajuns, traversând Bulevardul Schitul Măgureanu, în Parcul Cișmigiu, unde, preț de aproximativ o oră, am „chibit” la Rondul Șahiștilor (unii dintre ei întrebându-se, probabil, ce caută acolo un ofițer superior de muzică militară – confuzie comună pentru un timp, datorită noii noastre uniforme!). Am traversat apoi Piața Walter Mărăcineanu, oprindu-mă pentru câteva minute să admir grupul statuar „Avântul Țării”, amplasat acolo pe când clădirea, în față căreia se află și azi, era sediul Ministerului de Război, mi-am continuat promenada spre Sala Palatului și Palatul Regal și, pe lângă Biserica Kretzulescu¹³ – adusă de „revoluționarii din decembrie 1989” într-o stare jalnică! – am ajuns în Calea Victoriei, cu intenția de a-mi oferi un mic (nu tocmai nevinovat față de familie!) răsfăț – un prânz la Restaurantul Casei Centrale a Armatei (cum încă se numea atunci!).

Bineînțeles că, pe drum, m-am tot gândit, fără prea mult folos, la o soluție izbăvitoare privind viitorul meu profesional imediat! Mi-a venit în minte, mai întâi, avocatura, spre care regretatul avocat Lucian Belcea, la acea vreme consilier al Baroului București, mă asigurase, încă din martie 1990, că, dacă, după sentința de achitare în procesul ofițerilor din garda personală a soților Ceaușescu, mi s-ar „întâmpla” ceva, am în orice moment drum deschis, însă am respins această „variantă”, care presupunea trecerea mea, din nou, în „civilie”.¹⁴

M-a „vizitat” apoi ideea de a mă întoarce, prin transfer (conservându-mi, deci, calitatea de militar și gradul de colonel) la Școala Băneasa, devenită, între timp, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, instituție militară de învățământ superior (preponderent juridic – n.a.), fie la disciplina drept procesual penal, fie la una dintre disciplinele de drept civil, prima mea mare dragoste profesională, însă nici această „formulă” nu mi-ar fi dat deplină satisfacție fiindcă ar fi însemnat să mă întorc acolo de unde „dezertasem” cu aproape doisprezece ani în urmă (la 15 august 1979), ceea ce am socotit a fi sub

¹³ Un foarte frumos monument istoric în stil brâncovenesc, lăcaș de cult creștin-ortodox, cu hramul Adormirea Maicii Domnului și Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, târnosit, ca atare, în anul 1722, sub domnia fanariotului Nicolae Mavrocordat (1719-1730).

¹⁴ Dar, ce-i este omului scris în frunte-i este pus! Am ajuns și în avocatură, chiar dacă după încă cinci ani (la 1 aprilie 1996), profesând timp de mai bine de nouăsprezece ani, până la 30 iunie 2015.

demnitatea mea; rămânea, totuși, o posibilă, chiar dacă nu într-un totuș dezirabilă, „soluție de avarie!”¹⁵

Sub stăpânirea acestor frământări care nu-mi dădeau deloc pace, m-am oprit în fața uneia dintre vitrinele Magazinului Muzica, privirea fiindu-mi atrasă de câteva „vinil-uri” noi, cu muzică clasică.

Cufundat în contemplare, am fost surprins să aud chiar în spatele meu: *Să trăiți dom' jeneral! Dar ce făceți dumneavoastră pe aici la această oră? Nu cumva chiuliți de la slujbă?* Am recunoscut instantaneu vocea inconfundabilă și rostirea ostentativ defectuoasă ale unuia dintre absolvenții Promoției 1974, Alexandru Sârbu, căruia, în anul absolvirii, îi împărtășisem – ca asistent – din cunoștințele mele de drept civil și, cum se spunea atunci (poate se mai spune și azi!), „îi pusesem parașuta în spate” (eu practicând pe atunci și îndeletnicirea, doar ocazională, de instructor). Știam că evenimentele din decembrie 1989 îl găsiseră în funcția de (să zicem așa!) gardă de corp a „sinucisului” ministru al Apărării Naționale, gl. col. Vasile Milea, că fusese și el arestat, ca mai toți ofițerii Direcției a V-a, și că fusese pus în libertate chiar mai înainte de achitarea ofițerilor din garda personală a soților Ceaușescu, foarte probabil pe considerentul că, la data acelor evenimente, se afla în concediu de odihnă.

Întorcându-mă spre „sursa” insolitului interogatoriu, am surpriza să văd în fața mea un Alexandru Sârbu metamorfozat într-un chipeș maior de justiție, însoțit de un tânăr căpitan de aviație, pe care mi l-a prezentat ca fiind Sorin Stoicescu (în prezent, general de brigadă în rezervă), specialist, încă de pe atunci, în securitatea aeronautică, domeniu în care, încet-încet, a dobândit și o binemeritată notorietate internațională!

- *Dom' caporal* (i-am răspuns în același stil), nu fac bine deloc! Dar, mai întâi, spuneți-mi *ce făceți dumneavoastră!*

Mi-a spus că s-a transferat – ca militar activ detașat în economia națională („o formulă” încă uzuală, abandonată, selectiv, la sfârșitul anului 1995) – la recent înființatul Subsecretariat de Stat al Aviației Civile¹⁶, în

¹⁵ Academia Națională de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” a fost înființată prin Hotărârea Guvernului României nr. 137/25 februarie 1991, hotărâre al cărei inițiator se spunea că a fost Doru Viorel Ursu, ministru de interne în perioada 16 iunie 1990 - 16 octombrie 1991, căruia i se datorează și amplasarea în scuarul din fața acestei Academii a bustului domnitorului Alexandru Ioan Cuza, precum și amplasamentul actual (în fața Hotelului Marriott) al grupului statuar al Pompierilor din Dealul Spirii.

¹⁶ Prin hotărârea Guvernului României nr. 43/21 ianuarie 1991.

subordinea colonelului (în prezent gl. mr. (r)) Dumitru Dorin Prunariu, într-o funcție pentru care se cereau studii superioare juridice.

- Dar dumneavoastră ce faceți cu procesul? Când îl terminați?

- Procesul este „pe ultima sută de metri” și, dacă nu intervine ceva cu totul neprevăzut, pe 25 martie, de Blagoveștenie, pronunțăm sentința! Dar, ce mă fac eu după aceea? Unde mă duc ? Fiindcă eu în justiția militară, așa cum a început să arate ea după decembrie 1989 și, mai ales cum presimt că va arăta în viitorul imediat (nici nu bănuiam atunci câtă dreptate aveam!), nu mai rămân, orice s-ar întâmpla!

- *Dom' jeneral*, contați pe mine! Vă luăm la noi pe funcția de expert juridic¹⁷, funcție care, în prezent, este liberă. Și o vom păstra liberă până veniți dumneavoastră.

- Bine, bine, dar eu ce trebuie să fac pentru asta?

- Pentru moment, nimic! Mâine dimineață mă prezint la „șefu' ăl mare” (Dumitru Dorin Prunariu, adică) să-l informez că am găsit juristul care ne trebuie, iar mâine-seară vă sun și „vă raportează” ce am făcut! Dar, stați fără grijă! Se va rezolva!

Aceste asigurări, în care, cunoscându-l destul de bine pe fostul meu elev (cu care am păstrat bune relații și după absolvirea școlii), începusem deja să cred, mi-au adus în memorie un episod consumat prin luna iunie 1976, când, preocupat să plec din Școala Băneasa, m-am prezentat, bineînțeles că recomandat de „cineva”, la gl. mr. Aurel Răican, comandantul militar al Aviației Civile de la acea vreme, căruia, gătit de emoție, i-am raportat că aș vrea să mă transfer la Compania TAROM pe un post de consilier juridic, cu privire la care aveam informații sigure că este liber. Numai că recomandarea acelui „cineva” s-a dovedit inefficientă, postul pe care îl vizam fiind deja „rezervat” – nimic nou sub soare! – ceea ce, peste nu prea multe zile, s-a și confirmat! În aceste condiții, perspectiva de a ajunge acolo unde eșuasem cu 15 ani în urmă îmi apărea de-a dreptul fascinantă.

Ziua care a urmat, joi 14 martie 1991, mi s-a părut neobișnuit de lungă, până când, spre seară, am primit telefonul mult așteptat.

¹⁷ Această denumire a funcției - expert juridic - se voia, probabil, să fie un arc peste timp, până la începuturile aviației civile (comerciale) internaționale (domeniu în care România a făcut pionierat!), până în anul 1925, când a fost creat un Comitet Internațional Tehnic de Experti Juridici Aérieni.

- *Dom' jeneral* , mâine, la ora 10⁰⁰, suntem așteptați la „șefu' ăl mare”, care vrea să vă cunoască.

Prin urmare, vineri 15 martie 1991, puțin înainte de ora 10, mă aflu împreună cu maiorul Alexandru Sârbu, și eu și el, emoționați la culme, în anticamera „șefului ăl mare” și, mai înainte de a mă dezmetici cât de cât, am fost invitați în biroul acestuia. Am fost, de la bun început, plăcut impresionat de faptul că, imediat ce am intrat, domnul colonel Dumitru Dorin Prunariu, îmbrăcat într-o impecabilă uniformă de aviație, care îi și venea ca turnată, s-a ridicat din fotoliul din spatele biroului, a venit în întâmpinarea noastră și ne-a poftit să luăm loc în jurul unei măsuțe, pe care se aflau deja trei cești cu o cafea aburindă, emanând o aromă cu totul nouă pentru mine (deh, alte surse de aprovizionare!...).

Discuția care a urmat a fost scurtă și cât se poate de promițătoare!

- Domnule colonel, mi s-a adresat, dacă terminați procesul pe 25 martie, așa cum mi s-a spus, eu vă asigur că, începând cel mai târziu imediat după 1 Mai, veți fi la noi, în funcția despre care v-a vorbit domnul maior Sârbu!

Apoi, întorcându-se spre acesta din urmă :

- Domnule maior, vă rog ca, împreună cu doamna Gabriela Voicu (de la Serviciul Resurse Umane – n.a.), având mare grijă să nu tulburați prematur și inutil apele, să vă ocupați de toate formalitățile, în așa fel încât domnul colonel Ciobotaru să nu aibă de făcut nici un demers în acest sens!

Lesne de înțeles că am plecat de acolo plutind, fiind convins că ce mi s-a promis se va și realiza! Și s-a realizat! Și chiar mai devreme!¹⁸

Este, cred, limpede cine a fost, în această „întâmplare”, Barza chioară, și cine Dumnezeu!

MOTTO:

*Avocatul este persoana care respectă legea proprie – nimeni nu este vinovat*¹⁹

XIV. Luni 18 martie 1991; marți 19 martie 1991. Acestea au fost cele două zile de ședință consacrate ascultării concluziilor apărătorilor inculpaților asupra fondului cauzei.

Prima ședință a debutat cu o cerere formulată de avocatul Mircea Stănculescu (de la sine înțeles) – ca apărător al inculpaților Curticeanu Silviu,

¹⁸ V. revista *Vitralii – Lumini și umbre* nr. 44, pag 70. nota subsol 13

¹⁹ Aforism cu sursă neidentificată

Dobrescu Miu, Gâdea Susănica, Gere Mihai și Radu Constantin – cerere menită „a mai turna puțin nisip pe osia procesului”, susținând că (și citez din încheierea de ședință) *„formulând cererea de schimbare a încadrării juridice a faptelor reținute în sarcina inculpaților... după expunerea concluziilor asupra fondului, procurorul a încălcat normele de procedură penală, chiar dacă art. 334 Cod procedură penală nu precizează care ar fi momentul în care, sau până la care, procurorul ar putea face aceasta (să ceară schimbarea încadrării juridice, n.a.), situație în care se consideră îndreptățit să reitereze cererea de administrare de noi probe, respinsă prin încheierea de ședință din 8 martie 1991.*

„Procurorul a pus concluzii de respingere a acestei cereri, apreciind că este neîntemeiată și, în orice caz, inadmisibilă în raport cu momentul procesual în care a fost făcută”.

Tribunalul a respins cererea (citez, din nou, din aceeași încheiere) *„deliberând pe loc și găsind-o inadmisibilă, deoarece a fost formulată după ce, în ședința publică din 8 martie 1991, președintele declarase – irevocabil – terminată cercetarea judecătorească și dispusese începerea dezbaterilor judiciare, ceea ce s-a și întâmplat în ședința publică din 12 martie 1991, când procurorul a expus concluziile sale asupra fondului, încât reluarea probațiunii nu ar mai putea fi dispusă decât dacă, la deliberarea asupra fondului, s-ar aprecia că este necesară repunerea cauzei pe rol”.*

Depășit fiind acest „incident” procedural, s-a dat cuvântul, în ordinea prestabilită, apărătorilor inculpaților, a căror remarcabilă prestație profesională ne-a dovedit că cele numai patru zile libere (14-17 martie) acordate pentru pregătirea apărării în raport (și) cu noua încadrare juridică a faptelor, solicitată de procuror în ședința de judecată precedentă (13 martie), le-au fost suficiente!

„Ieri și alaltăieri (adică în zilele de 18 și 19 martie, n.a.), avocații, care se pregătiseră să facă praf acuzația inițială (de genocid n.a) au dovedit o viteză de reacțiune uimitoare și au spus-o clar: noua încadrare juridică nu reprezintă altceva decât dorința Procuraturii de a se mai salva ce se mai poate salva din acest dosar, a spus avocatul Păstorel Zugrăvescu.²⁰ La această opinie au subscris, în ordine, și ceilalți apărători²¹; avocatul Mircea Stănculescu a supralicitat: „Până acum, acuzarea era absurdă. Acum este imposibilă”²², iar avocatul Lucian Belcea a mers și mai departe: „Deși ne-ați creat posibilitatea

²⁰ Apud Mircea Bunea, op. cit., pag. 481

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

*de a conchide că nu putem face nici o observație negativă cu privire la modul de desfășurare, acesta este o parodie de proces. Nimeni ca noi și noi ca nimeni, de vreme ce procuratura a sărit din lac în puț schimbând încadrarea juridică de la genocid la instigare la omor deosebit de grav. După Revoluție, începând chiar cu procesul cuplului Ceaușescu, justiția românească a pășit cu stângul. Nu uitați că dincolo de coperțile dosarelor sunt oameni. Dumneavoastră, domnilor magistrați, aveți marea șansă de a demonstra că în România se va putea instaura cu adevărat un stat de drept”.*²³

Am fost nevoit, în mai multe rânduri, să cer avocaților mai multă conciziune, asigurându-i, totodată, că Tribunalul va amâna pronunțarea pentru a le da posibilitatea să depună concluzii scrise.

Iată, în acest sens, un dialog semnificativ:²⁴

Colonel Gheorghe Ciobotaru : Poate că mai restrângeți...

Avocat Mircea Stănculescu: Termin... știu, da' ce să fac! Slavă Domnului, nu mă repet... Ce să fac? Dumneavoastră ați stat pe dosar câteva luni...

Colonel Gheorghe Ciobotaru: Nu, n-am stat, am lucrat...

Avocat Mircea Stănculescu: Atunci, cum era cazul să spun?! Dați-mi voie să muncesc un pic ca să justific banii... (Hohote de râs în sală, iar Emil Marinache, de la Revista *Palatul de Justiție*, zice tare: Că, slavă Domnului avem ce justifica, nu ?!)

Avocat Mircea Stănculescu: Vedeți ce gură rea are?

Din lungile, dar – mărturisesc aici! – interesantele și captivantele lor pledoarii, Tribunalul a reținut, potrivit normelor și uzanțelor procedurale curente (citez din încheierile de ședință): „Apărătorii inculpaților au dezvoltat oral conținutul concluziilor scrise (pe care au cerut îngăduința să le depună în termenul de pronunțare, după ce le vor mai fi verificat odată și, eventual, revizuit!), solicitând toți, pentru temeiurile diferențiat arătate în acele concluzii, (cu precădere, inexistența faptelor sau lipsa vinovăției n.a.) pronunțarea, în principal, a unei soluții de achitare, cu toate consecințele ce decurg din aceasta; în subsidiar, s-a solicitat „acordarea de circumstanțe atenuante judiciare și stabilirea unor pedepse minime, avându-se în vedere vârsta și starea sănătății celor mai mulți dintre ei”.

²³ *Ibidem.*

²⁴ Mircea Bunea, *op. cit.*, pag. 272.

Am putut constata cu oarecare surprindere că, în ciuda îndelungatei lor experiențe profesionale și a unei reputații consolidate ca buni oratori, mai toți avocații au fost vizibil emoționați; așa îmi explic, între altele, circumstanțele unui scurt dialog cu avocatul Mircea Stănculescu:²⁵

- **Avocat Mircea Stănculescu:** Iată de ce, în concluzie și cerându-mi scuze *pentru ceea ce mi-a scăpat*, fără îndoială, erau cu mult mai multe de spus...

- **Colonel Gheorghe Ciobotaru:** Eu cred că *v-a scăpat*... Gere Mihai...

- **Avocat Mircea Stănculescu:** Aoleu! Da, Gere! Și la Gere am chiar două fapte.

În fine, Tribunalul „văzând că scopul ședinței de față – ascultarea concluziilor asupra fondului privind pe inculpații Curticeanu Silviu, Dobrescu Miu, Gâdea Susânica, Gere Mihai, Radu Constantin, Popescu Dumitru, David Gheorghe, Pană Gheorghe, Andrei Ștefan, Constantin Nicolae și Olteanu Constantin – a fost realizat”, a dispus „continuarea dezbaterilor judiciare în ziua de 20 martie 1991, ora 9³⁰, când se va da ultimul cuvânt tuturor inculpaților”.

(*va urma*)

Col. (r) Gheorghe Ciobotaru

***Frunzele toamnei
adăpostesc mugurii
care n-au apucat să
crească. Verdele n-a
dispărut. Crengile
n-au înghețat.
Armonie cromatică.***

²⁵ Mircea Bunea, *op. cit.*, pag. 275.

ATITUDINI

O DATORIE NEONORATĂ

Ascult mereu *Balada* lui Ciprian Porumbescu, față de care am o datorie neonorată; audiția mă liniștește, mă sensibilizează, uneori mă mulțumește, dar nu aș spune că mă bine-dispune, dimpotrivă îmi relevă imagini ale trecutului, o nostalgie neutră sentimental, nici de regrete nici de bucurii. Imaginile cu potecile din munții Bucovinei pe care, în parte, le-am călcat, apar feeric, cu brazii verzi scăldați în soare sau neguri lăptoase, dar falnici. Tablouri în mișcare însoțite de melodia fermecată a baladei plutesc, se derulează filmic, o creație construită de subconștientul mental, încât ești aproape de visare, de starea euforică care curge lin odată cu acordurile *Baladei* lui Ciprian Porumbescu.

Și încă ceva. Vă fac o confidență. De câte ori ascult *Balada* mă simt vinovat, regret un moment din trecut și nu-mi explic cum de am putut fi atât de mărunt, de meschin, de lipsit de sensibilitate sufletească, de generozitate, deși situația reclama o poziție contrară; această atitudine nici acum nu mi-o explic. Aș putea motiva că intrasem într-o oarecare transă, că tonalitatea astrală a *Baladei* m-a transbordat și pe mine în sferele siderale, acolo unde biocurenți energetici anonimi plutesc alături de biocâmpul cuantic universal, și unde m-am pierdut în neant printre spirite.

Scuze de polologie! Să explic care este mobilul autoreproșului consemnat mai sus. Sunt sigur că mulți ați intuit: *Balada* lui Ciprian Porumbescu. E o poveste emoționantă, petrecută acum 55 de ani, care mă obsedează și astăzi, nu se șterge din memorie, și, deseori, aproape involuntar caut *Balada*, pe care o ascult smerit aproape la fel de sobru precum o liturghie în biserică.

Era spre iarna anului 1976, cred, la Întâi Decembrie, ziua Marii Uniri, sau a doua zi. Locuiam în blocul „Căminul”, din piața Vasile Roaită (acum Caius Iacob) la etajul III, cu vedere spre spațiul interior. Începuse să se însereze, dar era liniște. Cred că citeam ceva, un ziar. Deodată tăcerea se rupe, când din curte, aproape de fereastra mea, aud acorduri duioase de vioară. Deschid fereastra și privesc afară. Un bărbat cânta la vioară *Balada* lui Ciprian Porumbescu. Melodia mă prinde, și, cu coatele pe pervaz sprijinindu-mi barba rămân inert până la sfârșitul reprezentației. Eu, blocat mental, stau și observ

omul și mișcarea sa pe scena aleasă din curtea blocului „Căminul”. Jos avea cutia viorii deschisă. Nu se mișcă, mai stă vreo cinci minute, în jurul său nu se întâmplă nimic. Și eu insensibil mă mulțumesc să-l privesc. Nici măcar nu-l aplaud. Purta ochelari negri, era orb, cu capul descoperit, cu calviție extinsă, destul de în vârstă, spre 70 de ani sigur, într-un costum închis, cu cămașă albă. Cam greoi, ridică cutia și introduse vioara și arcușul cu grijă, apoi o închide, aproape ritualic. Apoi observ că lângă picior era o bâță albă. O ridică. Nimeni nu l-a onorat cu ceva, o răsplată pentru melodia dumnezeiască scoasă din vioară și arcuș, deși sunt sigur, multor vecini melodia le-a mângâiat auzul, activând sentimentul de apartenență la lumea românească. Mă trezesc la realitate abia după ce-l urmăresc cu privirea pășind greu ajutat de bastonul alb, dispărând pe strada ce ducea la gară. Abia atunci realizez că acea melodie trebuia răsplătită, violonistul trebuia aplaudat și premiat. Că acest român inteligent și patriot, sărac și suferind, care nu doar că rămăsese aproape în afara societății și se lupta cu viața grea, pe care nu o merita, promova românismul și valorile lui.

Și azi am imaginea clară a omului și a evenimentului, regret că am fost insensibil, nerecunoscător. Nu l-am răsplătit, deși îmi dăduse tot ce avea el mai bun: mesajul geniului românesc transpus în *Balada* lui Ciprian Porumbescu. Când ascult *Balada*, și o fac destul de des, sunt împreună cu acest român anonim, care-mi este alături, iar eu îi mulțumesc de fiecare dată. Nu l-am mai întâlnit, deși ulterior, am căutat să-l identific, să mă achit de datorie, dar nu am reușit; sunt aproape sigur că era din Moldova. Oricum, scena m-a marcat sentimental, iar imaginea revine periodic, chiar dacă nu ascult *Balada*. Știu, și mă căiesc, sunt conștient de neiertat. Am o datorie neonorată.

P.S. Azi, când ascultam *Balada*, intră soția, se așază pe un fotoliu și nu spune nimic. La sfârșitul audiției o întreb: îți amintești vreo situație deosebită despre mine și *Baladă*? Fără să ezite îmi răspunde: da, mi-aduc aminte, de regretul și lamentația ta, când un bătrân a cântat *Balada* la vioară, în curte la „Căminul” în ziua Națională, Întâi decembrie, de acum vreo 50 de ani, iar tu te-ai căit mereu că ai rămas dator.

De aceea evoc amintirea, o scriu, recunosc datoria neonorată, și fac posibil să o cunoașteți și dumneavoastră. Prieteni, vă îndemn la sfârșit de an: onorați-vă datoriile de orice natură!

Col. (r) Alexandru Bochiș Borșanu

COLȚUL MIZANTROPULUI**DE ZIUA NAȚIONALĂ, UN GÂND DESPRE TRANSILVANIA**

Tocmai mă gândeam să reiau, în contextul Zilei Naționale, tema conceptelor de „demnitate națională” și „patriotism”, iar un recent discurs al președintelui Ungariei, Janos Ader, ținut la Kiev, mi-a confirmat necesitatea reactualizării acestor noțiuni, dar în același timp m-a stresat și enervat. De fapt, a fost o lamentare referitoare la Acordul de la Trianon, unde Ungariei i s-a luat ceea ce nu-i aparținea, Ardealul, comparând această acțiune cu pierderea recentă a Crimeei de către Ucraina.

Este tot mai greu de acceptat impertinența revendicativă a unora care nu scapă niciun prilej să pretindă în gura mare că au pierdut în mod savamolnic Ardealul la Trianon. Se pare că acest leit-motiv ajunge să fie crezut chiar și de ei, în speranța că-i vor convinge și pe alții. Am sentimentul că nu acționăm deloc ofensiv pentru a contracara această obsesivă campanie. Marele nostru filozof Emil Cioran scria într-una din numeroasele lui cugetări că „toleranța prea îndelungată dă naștere unui rău mai mare decât intoleranța” și avea mare dreptate. Limba română, atunci când se vrea, poate fi foarte ascuțită și tăioasă!

Tot mapamondul trebuie să știe că Transilvania, pământ dintotdeauna românesc, a zăcut secole de-a rândul sub ocupația maghiară, fie că se suprapunea cu dominația imperiului habsburgic sau a mezalianței austro-ungare. Populația română a fost oprimată și supusă la o maghiarizare forțată: schimbarea numelor, obligația de a vorbi numai limba maghiară și chiar convertirea la catolicism. Bazându-se pe principiul uzucapiunii, ocupanții maghiari își închipuiau că s-ar putea considera cândva stăpânii acestei provincii românești: desigur simple himere.

Aroganța și veșnicele afirmații legate de acest subiect au devenit o strategie, probabil în speranța că vor găsi niște Puteri dispuse să-și ofere bunele oficii pentru a îndulci amarul suferințelor guvernanților maghiari, eventual un nou arbitraj, în genul Dictatului de la Viena din 1940. În acea perioadă guvernării Ungariei, cunoscând spiritul revanșard al lui Hitler și aversiunea acestuia față de modul în care s-a încheiat Pacea de la Versailles, s-au strecurat

pe lângă el pozând în preținse victime ale aceluiași Pact și solicitându-i lui Hitler să repare „nedreptatea” ce li s-a făcut la Trianon.

Acțiunile de culise maghiare, constatate chiar și în evenimentele din decembrie '89 din țara noastră, continuă și astăzi prin demersuri discrete dar eficiente, de exemplu: Bruxelles-ul „a dat liber” la vânzarea și cumpărarea de terenuri din oricare țară membră al UE, cumpărătorii trebuind să fie doar cetățeni ai uneia din țările membre. Imediat, în Ungaria a fost creată discret o instituție al cărei scop este, printre altele, cumpărarea de terenuri agricole, păduri, castele de patrimoniu etc. din Ardeal prin interpuși de etnie maghiară.¹ Pare o tactică menită a „recupera” *en detail* Ardealul. Această obsesie devenită patologică legată de Ardeal dă naștere deseori unor sentimente din cele mai bizare, cum ar fi bucuria unor maghiari la declararea Roșiei Montana ca Patrimoniu UNESCO, respectivii afișând în fața opiniei publice speranța că această hotărâre va păstra intact tezaurul până în momentul recuperării Ardealului. Precum vedeți, acești vecini au vise cu bătaie lungă, dar din păcate pentru ei există și trezirea.

Noțiunile de „demnitate națională” și „patriotism” par să fi rămas utile doar în campaniile electorale, după care devin superflue. Am discutat cu numeroși camarazi rezerviști profund nemulțumiți de fenomenul de uitare a ceea ce înseamnă demnitatea noastră națională și dragostea de țară, noțiuni care au fost și sunt pentru noi, ofițerii de informații, rațiunea de a fi. Suntem membri ai Uniunii Europene, foarte bine, cu atât mai mult trebuie să dăm atenție Demnității Naționale pentru a merita să fim respectați de ceilalți membri ai Uniunii.

Îmi pun întrebarea, dacă n-ar trebui acum, la sfârșit de an, să colindăm pe sub ferestrele aleșilor noștri cu imnul „Deșteapă-te, române!”, poate-poate vor vedea și ei realitatea din jurul lor, până nu ne trezim că Ardealul va fi împânzit de plăcuțe cu texte numai în limba română, gen „intrarea-trecerea

¹ A se vedea, în acest sens, recenta analiză intitulată *Expansiunea economică a Ungariei în Europa Centrală și de Est. România, cumpărată la bucată*, elaborată de Laboratorul de Analiză a Războiului Informațional și Comunicare Strategică (LARICS) din cadrul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române (ISPRI), în *Adevărul* din 01.11.2021, https://adevarul.ro/news/eveniment/expansiunea-economica-ungariei-europa-centrala-est-romania-cumparata-bucata-1_617d3b885163ec4271fb3095/index.html

oprită proprietate privată” sau „proprietatea lui Janos Bacs”. Totul este posibil dacă.... uităm de spiritul Demnității Naționale.

*

Medical s-a dovedit că, spre exemplu, când ești la volanul autoturismului și dai peste o groapă în asfalt uitată acolo, stresul provocat este anihilat printr-o înjurătură zdravănă și colorată. Așa cum spuneam la începutul acestui material, am fost destul de stresat din motivele arătate, dar eu vreau să rămân un om elegant și am înlocuit remediul clasic cu aceste rânduri, în încercarea de a mă elibera de stresul respectiv, iar acum parcă deja mă simt ceva mai bine. La mulți ani, România!

Col. (r) Hagop Hairabetian

Imaginea reală a unui lan de grâu e uneori, atât de îndepărtată în timp și spațiu, încât spicele apar esențializate, până la aparența unor case. Câmpul se transformă într-un sat, cu pomi, poteci și vise.

ÎN SPRIJINUL CULTURII DE SECURITATE

„PROGRAMUL ILEGALILOR” – MÂNDRIA SPIONAJULUI RUS

Cine sunt ilegalii

„Programul ilegalilor” (fantomelor) a fost numit astfel de către Departamentul de Justiție al Statelor Unite ale Americii, când o investigație a Biroului Federal de Investigații (FBI) a condus, în iulie 2010, la arestarea a zece persoane dintr-o rețea de agenți sub acoperire (*Ghost Stories*), rămași pe teritoriul american din timpul Războiului Rece.¹

O definiție sovietică arată că ilegalul este o persoană special instruită (un ofițer de informații sau agent) care trăiește după indicațiile și cu sprijinul unui serviciu de informații într-o țară țintă, cu acte și documente prin care își asumă o altă identitate, de regulă diferită de cea a statului de origine, cu scopul de a ascunde față de autorități afilierea sa față de un alt stat, adevăratul său nume și biografia sa particulară, creându-și astfel condițiile necesare pentru a desfășura activitate informativă ilegală.²

În anul 2017, în cadrul unei ceremonii la sediul Serviciului rus de Informații Externe (SVR), președintele Vladimir Putin a făcut următoarea „descriere oficială” a spionilor ruși ilegali: *„Exploratori (spioni, n.n.) care operează într-o țară străină sub aparența unui cetățean al aceluia stat sau al unei țări terțe, sunt persoane dintr-o structură specială cu o ținută morală deosebită și fermitate a spiritului, oameni modești cărora nu le place să fie numiți eroi”*³.

Pentru Leonid Șebarșin, șeful Primului Directorat din KGB (Comitetul pentru Securitatea Statului) din perioada 1987-1991, ilegalii sunt „mândria spionajului” sovietic și, mai apoi, a celui rus. Întrebat dacă merită o asemenea investiție, el a răspuns: „Experiența îmi spune că această practică se justifică

¹ Liviu Ioniță, *Serviciul rus de informații externe scoate la lumină șapte ilegali, 10 februarie 2020*, în: <https://monitorulapararii.ro/serviciul-rus-de-informatii-externe-scoate-la-lumina-sapte-ilegali-1-28374>.

² *KGB Lexicon, The Soviet Intelligence Officer's Handbook*, edited and introduced by Vasily Mitrokhin; Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2006, p. 74.

³ Liviu Ioniță, op. cit.

din plin”.⁴ Totuși, după cum remarca Vladimir Semiciastnîi, fost șef al KGB, „elementele capabile de o astfel de muncă sunt puține și necesită investiții uriașe”, motiv pentru care nu a existat o „producție de masă” a ilegalilor⁵.

Sunt istorici care consideră că generația ilegalilor ruși din anii 1930-1940 a jucat un rol cheie în furtul de secrete americane din domeniul atomic și în erodarea din interior a serviciului de spionaj britanic⁶.

De ce a preferat spionajul sovietic utilizarea ilegalilor?

Metoda folosirii ilegalilor nu este o inovație sovietică, aceasta fiind practică încă înaintea Primului Război Mondial de serviciile secrete occidentale: britanice, franceze, germane și chiar cele românești. Dar cea care s-a specializat în această abordare a spionilor ilegali a fost Uniunea Sovietică, tocmai din cauza unor particularități ale regimului comunist și a obiectivului său suprem de a cuceri lumea (politic și militar). Cum majoritatea statelor occidentale nu a recunoscut regimul politic instaurat în fosta Rusie țaristă, spionii sovietici nu aveau opțiuni de acoperire diplomatică în aceste state. De asemenea, lipsa oricărui tip de inițiativă privată în economia sovietică a contribuit și ea la reducerea aproape totală în străinătate a numărului reprezentanțelor sovietice comerciale sau de orice altă natură, altele decât cele oficiale ale statului, astfel că nici în cadrul acestora nu existau posibilități pentru acoperirea spionilor sovietici. Prin urmare, chiar și când s-au încheiat relații cu „capitaliștii” foarte puțini „cetățeni” sovietici își puteau legaliza/justifica existența în exteriorul țării, iar orice suspect din această puținătate era lesne identificat și supravegheat de către contraspionajul local.

Așadar, programul ilegalilor sovietici a fost una din soluțiile la care a recurs spionajul sovietic în problema acoperirii depline/adânci în statele țintă. În timpul derulării misiunilor informative ilegali aveau obligația de a evita afișarea oricărei legături cu statul sovietic, neapelând la calitatea de cetățean sovietic.

Plasarea ilegalilor sovietici era de natură să surprindă adversarul. Aceștia își puteau continua activitatea și după ruperea relațiilor diplomatice sau în caz de război, fiind extrem de greu identificabili de către organele speciale

⁴ Gordon Corera, *Russians among us. Sleeper cells & The hunt for Putin's agents* („Rușii printre noi, celule în adormire, povești cu fantome și goana după spionii lui Vladimir Putin”), Editura Harper&Collins, 2020.

⁵ Gordon Corera, *The illegal. The hunt for Russian spy în post-war*, Kindle Singles, London, 2018, Published by Amazon Publishing, Seattle, p. 10.

⁶ Gordon Corera, *Russians among us* (...).

ale statului țintă. În mod obișnuit, identitățile *ilegalilor* rămâneau secrete în urma ieșirii lor din serviciu și chiar după moarte.

De partea cealaltă, pentru serviciile occidentale de spionaj era extrem de dificil să-și trimită ilegali în Uniunea Sovietică pentru a se da drept cetățeni ai unei țări din lumea a treia pe perioade lungi de timp. Motivul era simplu. Ce ofițer al CIA sau al MI6 aflat la începutul carierei ar fi dorit să petreacă (sacrifice) din viață două sau trei decenii în Rusia Sovietică? În schimb, indivizi din Rusia Sovietică sau din alte state socialiste, inclusiv ruși sub acoperire, voiau să trăiască în Occident. Pentru ei, viața îmbelșugată și libertățile de aici erau un premiu⁷.

Sarcinile și țintele ilegalilor

Misiunea ilegalilor este de a se infiltra adânc în societatea adversarului într-un mod în care ceilalți spioni ruși nu o pot face. Astfel își pot înțelege adversarul și pot cunoaște persoane care în mod normal nu ar fi dispuse să discute cu un rus: „*Am creat americani și englezi autentici pe teritoriul Uniunii Sovietice*”, explica un șef din KGB⁸. Alți ilegali pot coordona alți spioni acolo unde există temerea că ofițerii ruși ai altor structuri de informații sub acoperire diplomatică ar putea fi depistați. Ei pot furniza materiale pentru ca alți ofițeri să facă recrutarea, creând așa numitele „pachete de punctare”. Ilegalii pot identifica persoane care abia peste ani pot avea acces la informațiile care interesează Moscova. Când Kim Philby a fost recrutat ca proaspăt absolvent Cambridge, el avea acces zero la informații clasificate, dar un deceniu și jumătate mai târziu a fost omul de legătură între MI6 și CIA și a furnizat sovieticilor informații secrete din cele mai sensibile⁹.

Sunt ilegali care pot avea specializări de nișă, de pildă, sub acoperirea de oameni de știință special antrenați care se pot infiltra în centre de cercetare biologică sau pot analiza datele tehnice provenite de la agenții infiltrați în astfel de centre. Alți ilegali au ca sarcină rămânerea în adormire (*stay-behind*), numiți conserve sau rezerve, și utilizați doar în caz de război, când pot prelua coordonarea agenților de la spionii din ambasade, organizează sabotaje, atentate, asasinat, acțiuni diversioniste, livrarea armelor către rebeli etc.¹⁰

⁷ Gordon Corera, *Russians among us. Sleeper cells & The hunt for Putin's agents*, Editura Harper&Collins, 2020.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

De asemenea, sunt ilegali care au ca sarcină penetrarea serviciilor secrete adverse. Căci prin recrutarea unuia din spionii adversarului se poate afla dacă propriul serviciu a fost penetrat. Când există această teamă, atunci cel mai eficient mod de a descoperi trădătorul nu este prin munca de contraspionaj, ci prin recrutarea unui spion din serviciul secret advers care poate să spună cine este trădătorul. Este nevoie de un spion pentru a prinde un spion. Acest adevăr determină fiecare parte să încerce penetrarea părții adverse.¹¹

Conform literaturii, sarcinile și țintele ilegalilor spionajului rus se referă la:

- Penetrarea forurilor conducătoare ale țărilor țintă, a partidelor politice și altor organizații (precum NATO sau UE) cu scopul cunoașterii conținutului acordurilor politice, economice și înțelegerilor secrete, a înțelegerilor secrete la adresa intereselor Federației Ruse, a măsurilor militare ale statelor țintă, despre mobilizarea armatei, despre industria militară, despre pregătirea armatei și a ofițerilor, precum și despre armamentul cu care sunt dotate;

- Obținerea de informații sigure cu privire la acțiunile economice, politice și pregătirile militare ale NATO și UE, precum și cu privire la contradicțiile existente între țările care formează aceste organizații. Pătrunderea informativă în instituțiile și organele NATO și UE, în serviciile care se ocupă cu problemele NATO și UE în cadrul ministerelor țărilor participante la aceste organizații;

- Pătrunderea în cadrul guvernelor statelor țintă, a serviciilor lor de informații și apărare, introducerea în cadrul universităților civile și militare;

- Identificarea elementelor de interes din statele țintă și studierea lor în scopul unor viitoare recrutări;

- Identificarea organelor acoperite ale statelor țintă;

- Coordonarea și efectuarea de măsuri active¹² îndreptate în direcția subminării pozițiilor politice, economice și militar strategice ale țărilor țintă, precum și în direcția creșterii influenței statului rus în cadrul acestora. „Demascarea” NATO, ca fiind o organizație politico-militară agresivă, care constituie o sursă importantă de încordare a situației internaționale și un pericol

¹¹ *Ibidem.*

¹² Măsuri active (*aktivnîe meropriiatiia/aktivka*) - măsuri operative care au ca scop utilizarea influenței externe (a Rusiei) asupra aspectelor de interes ale politicii interne și externe într-un stat țintă, soluționarea unor probleme internaționale, înșelarea adversarului și subminarea și slăbirea pozițiilor sale interne și internaționale, neutralizarea planurilor sale ostile și realizarea altor obiective; conform: *KGB Lexicon, The Soviet Intelligence Officer's Handbook*, edited and introduced by Vasily Mitrokhin; „Routledge Taylor & Francis Group”, London and New York, 2006, p. 13.

permanent de război. Mobilizarea opiniei publice din Europa în vederea unor manifestări active împotriva creării pe teritoriul acestor țări a bazelor NATO. „Demascarea” UE ca fiind o organizație de dominare politico-economică a statelor din Europa Centrală și de Est. Intensificarea în rândurile țărilor participante la NATO și UE a contradicțiilor din domeniile economic, politic și militar. Compromiterea anumitor fruntași ai vieții politice din statele țintă;

- Obținerea de date și documente din domeniul științei și tehnicii, a armelor secrete avansate, tehnica rachetelor, submarinelor, aviației, spațiului cosmic, a tehnicii de comunicații și interceptare, chimiei, microbiologiei, medicinei etc., noi invenții în ramurile tehnologiilor informatice, electronicii, a noutăților tehnice din toate domeniile;

- Crearea de rezidențe ilegale (de spionaj) și organizarea legăturilor cu ele prin diverse canale;

În general, datoria ilegalilor este de a descoperi oamenii care au sau vor avea acces la secrete, la putere și la influență în statele țintă. Scopul lor nu este numai să fure planuri, ci să-l găsească pe acel cineva care poate să facă aceasta, adică un diplomat sau inginer, un politician sau un profesor universitar etc.

Crearea legendelor, scenariștii, falsificarea documentelor

Pentru acoperirea unui ilegal un rol important este acordat legendării. Acesta trebuie să joace rolul convingător al omului care nu există în natură. Modul clasic de introducere a ilegalilor sovietici într-o țară țintă presupunea utilizarea certificatelor de naștere ale persoanelor decedate, întrucât pe atunci nu exista un sistem integrat de înregistrare a deceselor. Însă, odată cu informatizarea și centralizarea sistemelor de evidență și stocarea datelor biometrice, procesul de creare a personalităților ilegalilor a devenit semnificativ mai complicat. O altă modalitate de infiltrare a ilegalului se referă la crearea unei noi identități într-o țară terță. Spionajul sovietic prefera țări din America Latină, întrucât acolo exista un grad ridicat de corupție sau sisteme deficitare de evidență a datelor personale. Ulterior, ilegalii (naturalizați) se mutau din țara terță în țara țintă. Grație pregătirii minuțioase, ilegalii sunt dificil de descoperit de către contraspionaj, cele mai frecvente cauze ale deconspirării lor fiind concursurile nefericite de împrejurări și informațiile furnizate de defectori și agenți dubli ruși¹³.

¹³ Jonathan Haslam, *O nouă istorie a serviciilor secrete sovietice*, Editura Polirom, 2016, p. 189 și următ.

Cu crearea legendelor (poveștilor) pentru ilegali se ocupau diverse direcții specializate din cadrul KGB și GRU (informațiile militare ale Armatei Roșii), care în trecut asigurau livrări de armament celor care luptau pentru instaurarea regimului comunist în diverse țări de pe glob. Aici existau scenariști. Sarcina lor era să creeze vieți fictive care să fie suficient de plauzibile încât să reziste oricărei verificări făcute de un critic exigent (contraspionaj), inventând „legende” și detalii din trecut. Dacă exista o informație care nu avea la bază documente, trebuia să existe o explicație plauzibilă cu privire la motivul acestei lipse. Dacă exista vreo urmă de îndoială, întreaga identitate trebuia abandonată¹⁴.

Fiecare ilegal avea un coordonator, literalmente un custode al identității false, responsabil cu supervizarea instruirii și care acționa ca ofițer de legătură pentru ilegalii trimiși pe teren.

Falsificatorii sovietici erau extrem de abili. Ofițerii aveau procurate pașapoarte din țara țintă, știau ce fel de cerneală, hârtie, lipici și chiar capse erau folosite, dacă era posibil erau furate exemplare originale în alb. Se lucra la reproducerea diferitelor tipuri de cerneală și hârtie și la învechirea artificială a documentelor în cuptoare speciale. Pentru infiltrarea pe termen lung era de preferat obținerea de documente reale. Identitatea unei persoane decedate era furată și utilizată pentru crearea unui nou set de documente autentice. Obținerea unui certificat de naștere însemna că respectivul copil putea să se nască din nou ca ilegal. Înarmat cu un certificat de naștere, care era folosit ca prim pas pentru contactarea organelor în drept în obținerea altor documente de identitate, ilegalul obținea un pașaport real cu ajutorul căruia își construia o „legendă de fier” în statul țintă.¹⁵

Recrutarea și instruirea ilegalilor a necesitat o investiție enormă. Dar răbdarea a fost întotdeauna o caracteristică a spionajului rus. Un ilegal nu călătorea și nu ieșea dintr-o țară pentru o perioadă scurtă. Trăiau și se cufundau în noua lor identitate și naționalitate pentru ani de zile. Aceasta le crea posibilitatea legală de a se mișca și de a lucra din plin clandestin la nivel înalt, fără a da de bănuț. Evident, era nevoie și de un grad remarcabil de abilitate pentru a susține acoperirea fără greșală într-o perioadă atât de lungă.¹⁶

¹⁴ Gordon Corera, *Russians among us* (...).

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Gordon Corera, *The illegal. The hunt for Russian spy in post-war*, Kindle Singles, London, 2018, Published by Amazon Publishing, Seattle, p. 10.

Se afirmă că selecția ilegalilor era dură. Nu era acceptat decât un candidat din zece. Pentru a li se proteja identitatea, nu erau instruiți în clase și nu se amestecau cu alți recruți. Se lucra cu câte o persoană, unu la unu. Instruirea fiind asigurată de un grup restrâns de profesori. Fiecare ilegal necesita o investiție uriașă. Nu era o producție de masă.¹⁷

În privința vârstei candidaților, există diverse opinii. Candidatul ideal trebuia să aibă vârsta puțin peste 20 ani. Se considera că dacă este mai tânăr nu există certitudinea că are calitățile necesare supraviețuirii, iar la 30 de ani nu mai este suficient de maleabil încât să poată fi modelat pentru a deveni o nouă persoană.¹⁸ Alte surse arată că ofițerul candidat nu putea avea un grad inferior celui de căpitan și nici vârsta mai puțin de 30 de ani sau mai mult de 35 de ani.

Condițiile de admitere nu erau niciodată făcute explicite, însă, în afară de vârstă, mai includeau serviciul militar exemplar, calitatea de membru de partid, o facultate militară, o formă fizică bună și o cerință suplimentară: candidații trebuiau să fie căsătoriți și să aibă copii. Și soțiile lor erau îndoctrinate. Programa includea și predarea tehnicilor de spionaj, alături de studii regionale, limbi străine și așa mai departe. Cunoașterea psihologiei umane era cea mai prețuită. Desigur, se pune mare preț pe cunoașterea altor țări și pe un „cinism sănătos”.¹⁹

Ilegali sovietici în România

După actul de la 23 august 1944 prin care România s-a eliberat singură de sub jugul german și a trecut de partea Aliaților (occidentali), sovieticii s-au grăbit să ia ei locul naziștilor și să ocupe militar și politic țara noastră. Planul lor era anexarea parțială sau totală a României. Dar din cauza schimbării situației internaționale, existând riscul unui război cu „imperialiștii” occidentali (care aveau bomba atomică), sovieticii realizează că, pentru moment, chiar și propagandistic, o Românie întreagă și loială e mai de folos pentru interesele externe ale Kremlinului. Însă marea problemă în România era divizarea comuniștilor în internaționaliști (oamenii Moscovei) și naționaliști (care contestau amestecul sovieticilor în treburile interne ale statului român și Partidului Comunist din România). Astfel că, pentru a-i controla pe comuniștii români naționaliști, cu ajutorul armatei sovietice de ocupație spionajul sovietic

¹⁷ Gordon Corera, *Russians among us* (...).

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Jonathan Haslam, op.cit., p. 177.

a împânzit instituțiile de stat (îndeosebi cele ale MAI și MAPN) și Partidul Comunist din România cu numeroși ilegali, cum de altfel a făcut-o și înainte de 23 august 1944. Ironia era că respectivii ilegali erau plătiți de statul român (comunist), beneficiau de locuințe cu confort ridicat, apoi pensii etc. Printre ei s-au remarcat ilegalii col. Mihail Sadovici și gl. Pintilie Gheorghe, care se ocupau în secret cu procurarea de „documente originale în alb pentru organele sovietice” (certificate de naștere, buletine de identitate, atestate, diplome etc.). Mihail Sadovici a fost „infiltrat” (naturalizat) în România în anul 1949 cu misiunea să lucreze ca translator la grupul de consilieri sovietici în organele de securitate române, de crearea cărora se ocupa atunci direct însuși Alexandru Saharovski (șeful Direcției I a KGB).

Parte din actele originale provenite din România, prin filiera de mai sus, erau utilizate de sovietici pentru acoperirea ilegalilor lor în Occident (pentru a părea emigranți cu „origini” românești, deci nu sovietici), restul pentru acoperirea ilegalilor lor în România. Una din „instituțiile” sovietice care se ocupa clandestin în România de procurarea actelor originale în alb era acoperită la reprezentanța militară sovietică de la Șantierul Naval din Galați. După anul 1958, dar în special din aprilie 1963 când contraspionajul român a început identificarea și neutralizarea acestor ilegali, s-a stabilit că cel puțin 150 de ilegali au fost introduși de organele speciale sovietice pe teritoriul României după 23 august 1944, majoritatea fiind plasați de organele sovietice în funcții de răspundere în stat și Partidul Comunist din România.

Iată și un exemplu care arată o parte din procedura prin care spionajul sovietic se folosea de rețelele sale ilegale create în țara noastră pentru a procura acte originale necesare legendării ilegalilor lor trimiși în Occident. În anul 1951 spionajul sovietic a solicitat organelor sale clandestine din România „strict urgent” (pe filiera controlată de Pintilie Gheorghe, alias Pantiușa) întocmirea unor acte de identitate (false) pentru numitul Ghiletski Eugen care, ca ilegal, urma să devină Galan Eugen:

Adresă /strict secret:

Vă rugăm să faceți următoarele:

*Să fie confecționat pentru **Galan Eugen** un act de cetățenie română, care să poarte o dată mai veche. Dacă în România mai sunt valabile actele de cetățenie vechi, de pe timpul monarhiei, atunci ar fi de dorit să fie confecționat tocmai un asemenea act. În acest caz, actul să dateze din anul 1939.*

Rugăm să se scoată din fișa dactiloscopică amprente digitale ale lui Ghiletski Eugen.

Adresă (strict secret):

Rog să întocmiți și să înregistrați conform tuturor regulilor buletinul de populație românesc, un buletin de populație și un livret militar cu specificația „reformat” din cauza bolii, pentru:

Ghiletski Eugen

Data nașterii: 6 noiembrie 1923;

Locul nașterii: com. Bălănești (Basarabia);

Naționalitatea: română;

Starea civilă: necăsătorit;

Adresa: București, str. ... nr. (să se găsească o garsonieră liberă, unde ar putea locui omul respectiv);

Numele tatălui: Dumitru;

Numele mamei: Maria.

Buletinul de populație trebuie să poarte data de 30 iunie 1950 (să se găsească în acest sens o serie corespunzătoare) și să se specifice că buletinul a fost eliberat pe baza vechiului buletin de populație, eliberat în anul 1945 de Prefectura Poliției orașului Galați.

Înscrierea să se facă la adresa unde va locui respectivul (garsoniera să fie într-o casă cu multe apartamente, într-unul din raioanele Bucureștiului, de preferat un cartier în centru).

În livretul militar, la rubrica unde se arată că respectivul este reformat, este necesar să se arate că omul a fost reformat prin faptul că este bolnav de Mizofrenie.

În „lămuririle” (strict secret) pentru confecționarea Buletinului de Identitate și a Livretului Militar pe numele viitorului ilegal Galan Eugen, organele sovietice își atenționau „furnizorii” din România și asupra următoarelor aspecte:

Este necesar ca eliberarea Buletinului de Identitate să fie legalizată la Biroul de Înscriere și Evidenței populației a Secției de Miliție Raionale;

Să se stabilească când a fost efectuată în București preschimbarea buletinelor de identitate și corespunzător cu aceasta să fie indicată data eliberării acestuia;

Să se precizeze dacă nu cumva în România a fost efectuată preschimbarea livretelor militare după anul 1948;

Să se stabilească numărul specialității militare a matrozului de covertă;

Să se stabilească în ce categorie trebuie pusă;

Să se stabilească cum trebuie trecut „corpul”;

Să se stabilească cum trebuie să fie trecut „gradul”;

Să se stabilească cum trebuie să fie trecută definiția specialității militare;

Să se stabilească când și unde au depus jurământul matrozii mobilizați pentru Flotila Dunăreană;

Eliberarea Livretului Militar trebuie să fie legalizată la Comandamentul Militar respectiv, după locul de eliberare;

Să se stabilească, dacă este necesar, ca în Livretul Militar să se facă însemnări speciale în legătură cu executarea serviciului militar.

Să se confecționeze o Carte de Muncă (strict secret), unde să se treacă următoarea activitate profesională (pentru noul titular, n.n.):

- Iulie 1940 - noiembrie 1942 - piccolo la restaurantul „La Panait Panait” Galați;
- Martie 1943 - noiembrie 1943, asistent punte remorcherul „Zimbru”, Galați;
- Decembrie 1943 - noiembrie 1944, piccolo la restaurantul „La Panait Panait” Galați;
- Noiembrie 1944 - decembrie 1946, piccolo la restaurantul „Bodega Franceză” Galați;
- Ianuarie - iulie 1949, muncitor la Șantierul Naval Galați;
- August 1949 - septembrie 1952, muncitor pe șantierul „Casa Scînteii”.

Observații:

- Cartea de Muncă nu trebuie legalizată;
- De stabilit dacă este necesar ca în Cartea de Muncă să fie trecută și munca la întreprinderi particulare.

Buletinul de Identitate (strict secret):

- **Galan Eugen;**
- Numele tatălui și al mamei: Mihai și Scharlotte;
- Locul nașterii: Chișinău; jud. Lăpușna; 1923, 6 noiembrie;
- Profesia: marinăr al flotei comerciale;
- București (să fie indicată adresa căminului muncitorilor de la șantierul „Casa Scînteii”);
- Situația militară: trecut în rezervă;
- Eliberat: (să fie trecută Secția de Miliție din raionul pe raza căruia intră căminul muncitorilor de la șantierul „Casa Scînteii”);
- Eliberat pe baza: Extractului de naștere nr. 249 din 18 decembrie 1923, eliberat de preotul bisericii din garnizoana Chișinău;
- Data eliberării: (să fie indicată data, când a fost efectuată în România preschimbarea generală a buletinelor de identitate);
- Completat de: (să fie indicat numele și pusă iscălitura acelei persoane care a completat Buletinele de Identitate în acea perioadă, la secția de miliție respectivă).
- Iscălitură, ștampilă.

Pe de altă parte, când regimul din Uniunea Sovietică a înțeles că Războiul Rece poate dura la nesfârșit, a luat decizia de a construi noi rețele ilegale, în special în Marea Britanie și SUA. La 1 martie 1951, o directivă comună a MGB (Ministerul Securității Statului/NKVD) și GRU ordona ca fiecare ofițer operativ să se pregătească de acțiuni de durată împotriva statelor occidentale, sens în care MGB și GRU au început să creeze pe teritoriul acestora rezidenturi de rezervă (ilegale), care să intre în acțiune în momentul când cele legale nu mai puteau opera. Instrucțiunile către ilegali erau transmise prin curieri diplomatici pentru a fi siguri că cifrurile lor nu erau compromise. În iunie 1952, ofițerilor operativi din Occident li s-a spus că creeze organizații ilegale care să „funcționeze fără întrerupere în orice condiții”.²⁰

În martie 1955, organele Securității Statului din Uniunea Sovietică au organizat o Consfătuire a conducătorilor organelor de securitate a țărilor europene din lagărul statelor socialiste, unde au fost puse în discuție problemele cele mai importante care stăteau în fața organelor *razvedka* (informative) și *contrarazvedka* (contrainformative) ale URSS și țărilor de Democrație Populară în lupta cu „principalele țări agresive”, SUA și Anglia, cât și „necesitatea unui contact strâns și coordonarea activității organelor *razvedka* și *contrarazvedka* ale acestor state”.

Cu această ocazie, Ivan Serov, șeful KGB (sunt indicii că Serov cumula din anul 1953 și funcția de adjunct al șefului GRU), a cerut participanților să creeze în comun „agentură (inclusiv din ilegali) în forurile conducătoare ale țărilor capitaliste, partidele și organizațiile burgheze” cu scopul cunoașterii „conținutului acordurilor și înțelegerilor secrete ale americanilor și englezilor”, a „înțelegerilor secrete din cadrul pactelor agresive NATO, SEATO²¹, Pactul Balcanic²², Pactul turco-pakistanez, precum și despre acțiunile lor de a crea blocuri în Orientul Apropiat și Mijlociu”, a „măsurilor militare ale țărilor imperialiste, despre mobilizarea armatei, despre industria militară, despre pregătirea armatei și a ofițerilor, precum și despre armamentul cu care sunt dotați”. Să ținem seama de faptul că astăzi războiul se începe fără o declarație prealabilă, avertiza Serov.

²⁰ Sursă consultată într-o colecție privată (AS).

²¹ Organizația Tratatului Asiei de Sud-Est, constituită în cadrul doctrinei Truman a apărării colective contra amenințării statelor comuniste. A funcționat între anii 1954-1977.

²² Semnat în anul 1953 între Grecia, Turcia și Iugoslavia în scopul descurajării expansiunii sovietice în Balcani.

Sovieticii au solicitat organelor speciale ale statelor socialiste să-și dirijeze propriile agenturi „în vederea obținerii de date și documente din domeniul științei și tehnicii, a armei atomice, a tehnicii radar, chimiei și biologiei”, precum și „crearea de rezidențe ilegale și organizarea legăturilor cu ele prin canale sigure”.

Pentru pregătirea ilegalilor în spionajul strategic tehnico-științific, conducerea spionajului sovietic atrăgea atenția „aliaților” săi socialiști că lucrătorii de securitate sovietici (ilegali, n.n.) trimiși în străinătate pentru obținerea de informații din sectorul tehnico-științific – în special din domeniul fizicii atomice, electronicii, tehnicii rachetelor, microbiologiei, medicinei, chimiei, noutăților tehnice din toate domeniile de activitate – „sunt specialiști cu înaltă calificare și cercetători științifici în domeniile respective. Acești tovarăși înainte de a fi trimiși în străinătate fac o prealabilă practică în cadrul organelor Securității și în instituțiile științifice sovietice de resort”. Și cum „în străinătate acționează pe linie informativă și ofițeri ai Direcției de Informații din cadrul Marelui Stat Major al Armatei Roșii sub acoperirea atașaturilor militare”, au fost reglementate și atribuțiile rezidențelor Direcției Generale de Informații din cadrul Comitetului Securității Statului a URSS și a atașaturilor militare. Această reglementare a avut ca scop „evitarea unor paralelisme dăunătoare. În mod practic, ofițerii de informații din cadrul atașaturilor militare (GRU) informează rezidenții organelor de securitate (KGB) asupra principalelor acțiuni pe care le întreprind în străinătate. De asemenea, cadrele atașaturilor militare predau rezidențelor problemele pe care le sesizează în procesul muncii și care sunt de resortul informațiilor politice, economice, tehnico-științifice și contrainformații. Rezidența Direcției Generale de Informații asigură din punct de vedere contrainformativ și personalul atașaturilor militare”²³

Nu în ultimul rând, „tovarășii sovietici” au explicat omologilor lor din statele socialiste cum trebuie să se procedeze instituțional la crearea legendelor și acoperirea ilegalilor. Au arătat „că în activitatea lor practică au asigurat o colaborare foarte strânsă și principală între organele Direcției de Informații și Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Comerțului Exterior și alte instituții sovietice care au contingentă cu străinătatea”. Că prin această colaborare se asigură acoperirea în condiții bune a ofițerilor de securitate (ilegali, n.n.) care muncesc în exterior și lărgirea muncii informative în străinătate: „La aceasta s-a

²³ Sursă consultată într-o colecție privată (n.a.).

*ajuns și datorită faptului că se practică pe scară largă metoda încadrării cu ofițeri de securitate activi sau de rezervă a acelor funcții din instituțiile amintite mai sus, care asigură acoperirea în cele mai bune condiții a cadrelor securității care muncesc în exterior. Concomitent unii ofițeri de securitate care au muncit în exterior și s-au achitat în condiții bune de sarcini, când sunt rechemati în Patrie sunt lăsați să lucreze în continuare la instituțiile respective, sub acoperirea cărora au fost trimiși în străinătate. Aceste măsuri permit ca organele de informații sovietice să-și acopere în mod temeinic ofițerii pe care îi trimit în exterior, legende de acoperire să reziste la orice verificare a dușmanului în sensul că dacă vreun serviciu de spionaj inamic vrea să stabilească dacă într-adevăr un ofițer al nostru lucrează la instituția sub a cărei acoperire a fost trimis în exterior, constată că într-adevăr este salariat al instituției respective atât când de găsește în străinătate, cât și în țară. Pe de altă parte, prin această formă de acoperire se asigură conspirarea ofițerilor noștri față de ceilalți salariați ai instituției sub acoperirea căreia își desfășoară activitatea informativă. În fața organelor de informații sovietice stă în primul rând sarcina obținerii de informații secrete cu caracter politic, militar, tehnico-științific și economic, precum și de a duce muncă contrainformativă în obiectivele ce le au în prelucrare. Pentru îndeplinirea acestor sarcini se desfășoară în străinătate o intensă muncă de cunoaștere și studiere atentă a obiectivelor militare și economice, a guvernelor și parlamentelor, a partidelor și organizațiilor burgheze, a serviciilor de spionaj și contraspionaj dușmane, a centrelor și organizațiilor de emigranți, precum și a obiectivelor tehnico-științifice cu caracter militar și civil. În acest scop, organele de informații sovietice au în cadrul rezidențelor din străinătate grupe de ofițeri specializați în problemele de muncă sus-arătate”.*²⁴

Care mai este astăzi utilitatea ilegalilor?

Surse occidentale arată că ilegalii rămân în continuare un instrument discret și eficace pentru plasarea activelor intelligence-ului rus în societățile și guvernele străine, indiferent de starea actuală a relațiilor Est-Vest. Aceștia identifică și procură din statele țintă soluțiile și tehnologiile cele mai avansate necesare dezvoltării economiei și statului rus, speculează sau intervin clandestin în statele țintă pentru a impune acestora dorințele oligarhiei conducătoare din Federația Rusă (măsuri active).

²⁴ Sursă consultată într-o colecție privată (n.a.).

Însă legendările de tip clasic sunt greu de reprodus astăzi, fiind puse în pericol de datele biometrice și lumea digitală. Dacă în trecut „spionii ilegali” puteau destul de ușor să-și confecționeze legende cu documente false, acum ei au nevoie de un trecut digital, adică: conturi Facebook, Twitter, Instagram, TikTok etc. și un istoric al activității online. Faptul că cineva nu este prezent pe rețelele de socializare sau nu are amprentă electronică devine suspect pentru contraspionaj. De exemplu, FBI nu a mai depistat „familii de ilegali” sub acoperire să sosească în SUA după anul 2003. În opinia FBI, motivul este că actualul mediu îngreunează crearea unei identități false credibile.²⁵

Totuși, există oportunități. Acum respectivii pot să-și utilizeze propriile identități și documente. FBI i-a numit agenți ilegali cu acte în regulă, sau ilegali legali („co-optees”). Ei sunt cetățeni ruși care trăiesc în străinătate și care la cererea serviciilor ruse de informații participă voluntar și sistematic la activități clandestine de informații și contraspionaj în statele țintă. În loc să petreci ani întregi pregătind un rus pentru a arăta ca un occidental, acum poți să ai un rus care să deschidă o galerie de artă la Londra sau New York, atrăgând astfel la recepții tot felul de oameni interesați, despre care ulterior ar putea să raporteze.

Neavând nume false, noii ilegali pot solicita locuri de muncă în Occident care necesită avize de securitate sau pot să cunoască persoane care dețin un astfel de aviz, fără să se teamă de procedurile de verificare. De asemenea, noii agenți pot acționa singuri și nu în cupluri. Ilegali legali, deși nu au pregătire ca spioni, sunt cooptați de către serviciile ruse de informații pentru a da o mână de ajutor. Ei participă voluntar și sistematic la activități clandestine de informații și contraspionaj în statele țintă. *Co-optees* nu ascund că sunt ruși, de aceea nu mai au nevoie de o acoperire complicată (legende). În unele cazuri aceștia nici nu au idee că lucrează pentru serviciile secrete ruse.²⁶

Sunt ilegali legali care pretind că sunt activiști locali nativi. Această acoperire le permite să acționeze online pentru influențarea lumii. Ei pot face ca lucrurile să se întâmple în lumea reală prin organizarea de adunări sau contra-proteste, pretinzând că sunt activiști locali nativi și instigă astfel pe localnici, pe care îi determină să acționeze. Avantajul e că în cazul în care sunt prinși, negarea acuzațiilor este mult mai plauzibilă, aceștia putând spune orice, de

²⁵ Gordon Corera, *Russians among us* (...).

²⁶ *Ibidem*.

pildă, că sunt studenți. În schimb, dacă este prins un ilegal și se poate dovedi că folosește o identitate falsă, s-a terminat.

De aceea, spionajul rus, dar și alte instituții ale statului rus, recurg astăzi la ilegalii legali („*co-optees*”). Dacă ei ajung la închisoare este deranjant, dar nu este câtuși de puțin problema serviciilor ruse de informații. Abilitatea de a deține „*co-optees*” este susținută de tehnologie. Oricine poate folosi acum sistemele de criptare și descărcarea de pe Internet. În urmă cu peste un deceniu, folosirea tehnicilor militare rafinate de criptare era de ajuns pentru a fi reperat de serviciile secrete. Acum soluțiile de criptare comerciale sunt atât de răspândite încât este mult mai ușor pentru „*co-optees*” neinstruiți să le folosească fără să trezească suspiciuni contraspionajului, acționând practic la vedere. Acest model implică investiții mai mici și riscuri mai mici. De asemenea, se potrivește mai bine unui model în care scopul său îl reprezintă mai curând operațiile de influență decât spionajul clasic²⁷.

Ilegalii au ca misiune să se apropie de oficiali din statul țintă cu scopul de a înțelege care este pulsul puterii și influenței în diverse mecanisme. Pentru aceasta, ei au sarcina de a colecta informații despre politică și alegeri, despre campaniile electorale, grupurile de experți și de lobby. Ilegalii nu sunt decât o rotiță în această mașinărie, iar informațiile pe care le furnizează pot fi folosite în alte părți ale angrenajului politicii ruse de stat. Un ilegal poate să identifice o persoană conectată cu un politician pe care ulterior un oligarh rus îl poate aborda cu o propunere de afaceri. Rapoarte ale serviciilor occidentale de contraspionaj arată că ilegalii joacă acum rol de catalizatori între oligarhii ruși, Kremlin și oameni de afaceri occidentali.

Cazul Maria Butina

În toamna lui 2016, Alexander Torșin lucra acoperit în funcția de director adjunct al Băncii Centrale a Rusiei și corespundea în SUA cu Maria Butina, o atrăgătoare studentă în vârstă de 20 ani.²⁸ În iulie 2018, FBI a bătut la ușa Mariei Butina, la Washington. Ea tocmai absolvise un master la *American University*. FBI presupunea că Butina venise în SUA ca spion acoperit, fiind coordonată de Torșin ca parte a unei „operațiuni de influență”. Se presupunea că intenția era aceea de a se infiltra în organizațiile politice americane pentru a

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Cazul pe larg în: Gordon Corera, *Russians among us* (...).

promova interesele Rusiei. Un oficial din contraspionaj a declarat că avea cunoștință de cel puțin șase cazuri precum cel al Mariei Butina. Planul ei era de a consolida legăturile cu persoane influente, înainte de alegeri. FBI a susținut că legătura ei cu Torșin presupunea sarcini de tipul celor pe care le primesc agenții. Prietenul ei din SUA, un activist conservator american, a prezentat-o contactelor sale ca pe o potențială verigă de legătură cu viitoarele guverne ale Rusiei. Butina a discutat cu un alt american cu privire la planurile unui „canal neoficial de comunicare” prin organizarea de dineuri de „prietenie și dialog” cu persoane influente. Aceștia urmau să ajute Rusia și oligarhii ei să evite o poziție prea rigidă din partea viitoarei administrații americane. Evaluarea FBI era că această activitate „putea fi folosită de Federația Rusă pentru a penetra aparatul decizional național al SUA cu scopul de a promova agenda Federației Ruse”. Butina i-a spus lui Torșin că următoarea mișcare ar fi ca o delegație rusă aleasă pe sprânceană să vină la evenimentul Mic Dejun cu Rugăciune din februarie 2017, pentru a iniția un canal privat de dialog.

În iulie 2018, Maria Butina a fost arestată. FBI avea convingerea că ea acționa în numele statului rus. În decembrie 2018 ea a pledat ca vinovată la acuzația că acționa ca agent neînregistrat al unui guvern străin. S-a stabilit că munca Mariei Butina consta în construirea unei agende cu informații despre oameni importanți care aveau sau puteau avea acces și influență în viitoarea administrație prezidențială. Ea a susținut că rapoartele sale erau pură documentare. Altfel spus, Butina putea fi folosită de serviciile ruse de informații chiar dacă ea nu era propriu-zis un spion, ceea ce în mod normal nu ar atrage atenția contraspionajului. Însă folosirea ei arată că spionajul rus a devenit acum mult mai oportunist, arată că oligarhii ruși profită. FBI a observat că tehnicile ruse nu mai sunt cele clasice, ele au evoluat, depășind metoda folosirii ilegalilor care necesitau ani de antrenament. Iar rezultatele pot fi impresionante. Maria Butina, de exemplu, a reușit să-și construiască o agendă de contacte în rândul politicianilor americani mai bogată decât reușiseră ilegalii cu acoperire solidă, și într-o perioadă de timp mult mai scurtă.²⁹

*

Tendința Kremlinului de a folosi mai multă subversiune (măsuri active) în susținerea intereselor sale a devenit occidentalilor mai evidentă după invazia rusă asupra Ucrainei, din anul 2014. Preferința tot mai crescută de a utiliza

²⁹ *Ibidem.*

ilegali în acțiuni active a făcut ca natura spionajului rus să se schimbe, transformându-se într-o bătălie pentru influență, nu doar pentru secrete. Controlul maselor a devenit un obiectiv major al cercului de putere de la Moscova. Noii ilegali au ca misiune de a persuade/determina grupuri din țara țintă să aleagă un viitor dezirabil de către oligarhia naționalistă care controlează statul rus, să influențeze centrele de putere și de decizie din statele țintă în avantajul dorit de această oligarhie.³⁰

Victor Madeira, *senior fellow* la *The Institute for Statecraft* din Scoția, care a depus mărturie în Parlamentul britanic despre interferențele rusești acoperite în Marea Britanie, atrage atenția că programul ilegalilor ruși în Occident rămâne o chestiune strategică a existenței politicii rusești, ei *trăiesc vieți aparent obișnuite, până la chemarea Moscovei*.³¹

În iulie 2021, Ken McCallum, șeful MI5, a ținut să-i avertizeze pe cetățenii britanici că spionii ruși caută să fure tehnologie, să semene discordie și să atace infrastructura țării. Rușii caută să sustragă date comerciale sensibile, să fure idei reprezentând proprietate intelectuală, să se amestece în politică, să dezinformeze: „*Vedem universități strălucite în Regatul Unit și cercetări ale căror descoperiri au fost furate sau copiate, vedem întreprinderi ruinate din cauza pierderilor avantajelor la care au lucrat cu mîgală pentru a le construi*”.³²

Este un avertisment aproape confirmat de o afirmație a lui Iuri Kobaladze, fost ofițer KGB/SVR, potrivit căreia suma cheltuită de statul rus cu ilegalii este insignifiantă în comparație cu imensul profit care se va obține în urma activității acestui gen de agenți de informații.³³

Sorin Aparaschivei

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Liviu Ioniță, op.cit.

³² „Hotnews”, 4 iulie 2021, titlul: *Șeful serviciului britanic MI5 avertizează: Feriți-vă de spionii ruși și chinezi. Fură tehnologie, seamănă discordie și atacă infrastructura*, disponibil pe: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-24917160-seful-serviciului-britanic-mi5-avertizeaza-feriti-spionii-rusi-chinezi-fura-tehnologie-seamana-discordie-ataca-infrastructura.htm>.

³³ Gordon Corera, *Russians among us* (...).

TREI SCENARII PRIVIND DINAMICA GEOPOLITICĂ REGIONALĂ DUPĂ RETALIBANIZAREA AFGANISTANULUI¹

„Asia este un trup din apă și pământ a cărui inimă este națiunea afgană. Din discordia sa se naște discordia Asiei; și din concordia sa, concordia Asiei” – Mohammed Iqbal (1877-1938), poet și om politic pakistanez

La 14 aprilie 2021, președintele american Joe Biden a anunțat că, începând cu 1 mai 2021, trupele americane se vor retrage din Afganistan, punând capăt celor 20 de ani de război împotriva terorismului taliban. La o primă vedere, decizia americanilor pare a fi doar o retragere precipitată dintr-un foarte costisitor război de uzură. La o privire mai atentă însă, retragerea americanilor din Afganistan și retalibanizarea statului asiatic se înscriu într-o strategie de tip *real-politik* care urmărește resetarea jocului geopolitic din Eurasia și nu numai. **Care ar putea fi impactul geopolitic potențial al retragerii americane din Afganistan? Cum s-ar putea reseta jocul regional după august 2021?**

Cine sunt talibanii?

Mișcarea Talibană este descrisă ca o Mișcare Deobandistă, titulatură preluată de la numele seminarului *Darul Uloom Deoband – Casa cunoașterii din Deoband*, înființat în anul 1867 în localitatea Deoband din statul indian Uttar Pradesh. Ctitorii Mișcării Deobandiste au aparținut Școlii juridice moderate Hanafi², care a normat Islamul Sunnit practicat în Imperiul Mogul și în cel Otoman (cu excepția nordului Africii). Având ca scop revirimentul Islamului indian, aflat sub asaltul civilizațional britanic și hindus, ctitorii mișcării au gândit dezvoltarea unui sistem de instituții de învățământ clerical, menit să formeze imami capabili să „trezească” conștiința musulmanilor din Peninsula Indiană.

¹ Fragmente dintr-un studiu apărut în revista „Gândirea militară românească” nr. 3/2021, https://gmr.mapn.ro/app/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20GMR/2021%20gmr/3/GMR_3_2021.pdf

² Fondată de clericul Abū Ḥanīfa an-Nu‘man ibn Thābit (700–767). Acceptă cea mai mare pondere de izvoare laice în structura Shariah dintre toate școlile juridice sunnite. Prin urmare, combină preceptele Coranului, cutuma și consensul învățaților cu reflecția individuală, analogia (Qiyas), preferința juridică (Istihsan) și tradiția locală (Urf). Vezi: Alba Iulia Catrinel Popescu, *Analize incomode*, Editura Militară, București, 2020.

Mișcarea a fost înființată în 1994 de către Mullah Mohammed Omar (1960-2013), un fost *mujahedin* (soldat al lui Allah) în Războiul Afgano-Sovietic (1979-1989), absolvent al seminarului deobandist din localitatea pakistaneză Akora Khattak³. Seminarul a fost condus de clericul Maulana Sami-ul-Haq (1937-2018), membru al mișcării politice islamiste *Jamiat Ulema-e-Islam - Adunarea clericilor islamici*, denumit și „tatăl talibanilor”⁴. În 1996, Omar a înființat *Emiratul Islamic din Afghanistan*, cu capitala *de facto* la Kandahar și *de jure* la Kabul, iar în 2001 a ordonat distrugerea statuilor lui Buddha din Bamyan, sculptate în secolul al VI-lea. Abia după 11 septembrie 2001, Omar a fost trecut pe lista persoanelor căutate de guvernul Statelor Unite, pentru că a găzduit și sprijinit acțiunile Al Qa’ida împotriva Americii. Căutările americanilor nu s-au materializat. Omar nu a fost vreodată găsit și a murit de tuberculoză la 23 aprilie 2013. Unii autori afirmă că decesul islamistului ar fi survenit în localitatea afgană Zabul, lângă o bază militară americană⁵, alții că s-ar fi întâmplat în Pakistan, într-un spital din Karachi⁶. Timp de doi ani, moartea sa a fost ascunsă de talibani, fiind dezvăluită în iulie 2015 de către Direcția Națională de Securitate a Afganistanului⁷.

Succesul inițial al Mișcării Talibane este strâns legat de Frăția Musulmană, CIA și de serviciul secret pakistanez, ISI. Retrăgerea sovietică din Afghanistan a lăsat centura pashtună într-o stare de sărăcie lucie, dezintegrare administrativă și haos. În acest context, în regiune au apărut „lorzii războiului”, foști comandanți ai mujahedinilor, care au preluat controlul principalelor rute

³ Omar Waraich, *Mullah Mohammed Omar: Co-founder and leader of the Taliban who fought the Soviets before presiding over a brutal Afghan regime*, The Independent, 30.07.2015, <https://www.independent.co.uk/news/people/mullah-mohammed-omar-co-founder-and-leader-taliban-who-fought-soviets-presiding-over-brutal-afghan-regime-10428546.html>, accesat la data de 15.08.2021.

⁴ Imtiaz Ali, *The Father of the Taliban: An Interview with Maulana Sami ul-Haq*, Spotlight on Terror Volume: 4 Issue: 2, 23.05.2007, <https://jamestown.org/interview/the-father-of-the-taliban-an-interview-with-maulana-sami-ul-haq/>, accesat la data de 15.08.2021.

⁵ *Taliban founder lived near US military base in Afghanistan: report*, DW, 11.03.2019, <https://www.dw.com/en/taliban-founder-lived-near-us-military-base-in-afghanistan-report/a-47849336>, accesat la data de 15.08.2021.

⁶ Joseph Goldstein, Taimoor Shah, *Death of Mullah Omar Exposes Divisions Within Taliban*, The New York Times, 31.07.2015, <https://www.nytimes.com/2015/07/31/world/asia/taliban-confirm-death-of-mullah-omar-and-weigh-successor.html>, accesat la data de 15.08.2021.

⁷ Jane Onyanga-Omara, Katharine Lackey, *Afghan intel agency: Taliban leader died two years ago*, USA Today, <https://eu.usatoday.com/story/news/world/2015/07/29/taliban-leader-mullah-omar/30819359/>, accesat la data de 15.08.2021.

de acces, în special al coridorului strategic Quetta – Kandahar – Herat, care asigură legătura între Pakistan, în sud-est, și Iran, Turkmenistan și Turcia, în nord-vest (vezi harta din Fig.1). Cu toate acestea, traficul de mărfuri și de persoane era compromis de multitudinea atacurilor banditești și de pretențiile financiare în creștere ale grupărilor care controlau coridorul⁸.

Pe cale de consecință, în octombrie 1994, în regiune a apărut Mișcarea Talibană. Bine înarmată și dotată cu vehicule pe care le-ar fi dobândit în urma unui raid asupra unui depozit de la granița cu Pakistanul, Mișcarea a fost capabilă să preia controlul coridorului și a orașului Kandahar. În decembrie 1994, talibanii controlau 12 din cele 31 de provincii ale țării, iar în 1995 aproximativ 90% din teritoriul afgan.

Există numeroase voci care leagă apariția acestei mișcări de serviciul secret pakistanez ISI⁹ și îi explică victoriile militare prin sprijinul primit dinspre Pakistan¹⁰.

La fel cum sunt bine cunoscute legăturile din perioada Războiului Sovieto-Afgan și chiar și după retragerea sovietică dintre CIA, Frăția Musulmană și frontul mujahedin din Afganistan, al cărui principal ideolog a fost clericul Abdullah Yusuf Azzam (1941–1989) – supranumit „părintele jihadului global”, mentorul lui Osama bin Laden (1957-2011), și întemeietorul organizațiilor teroriste Al-Qa’ida, Lashkar-e-Tayyiba, și a structurii logistice Maktab al-Khidamat (Al Kifah), care a asigurat sprijin material mujahedinilor, de la tabere de antrenament și spitale de campanie la echipamente militare și vehicule militare¹¹. În timpul precedentei administrații talibane, principalele surse de venit ale emiratului proveneau din contrabanda care a prosperat atât de mult încât, între 1993 și 1997, a dus la o scădere de 400 de milioane de dolari a veniturilor vamale pakistaneze și, mai ales, din traficul de opioide, care depășise 1 miliard de dolari în 1997.¹²

⁸ Eli Berman, *op.cit.*

⁹ *Pakistan's ISI supports Taliban offensive: Former Pak-Senator Afrasiab Khattak*, India Today, 14.08.2021, <https://www.indiatoday.in/world/video/pakistan-isi-supports-taliban-offensive-former-pak-senator-afrasiab-khattak-1840681-2021-08-14>, accesat la data de 15.08.2021.

¹⁰ Martin Smith, Stephen Grey, *The Secret War*, Frontline, 10.08.2021, <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/film/secret-war/transcript/>, accesat la data de 15.08.2021.

¹¹ Alba Iulia Catrinel Popescu, *op.cit.*, p.184.

¹² Eli Berman, *op.cit.*

Prin urmare, putem concluziona că Mișcarea Talibană este o mișcare islamistă ultraconservatoare, radicală, componentă a Rețelei Islamiste Globale a Frăției Musulmane. Circumstanțele apariției sale și evoluția sa ulterioară pledează în favoarea sprijinului logistic primit din Pakistan, fără a exclude complet, însă, cel puțin în perioada sa de început, legăturile cu CIA, știut fiind că, în anii 1990, Agenția se afla încă în strânsă legătură cu Frăția Musulmană și cu forțele mujahedinilor din Afganistan.

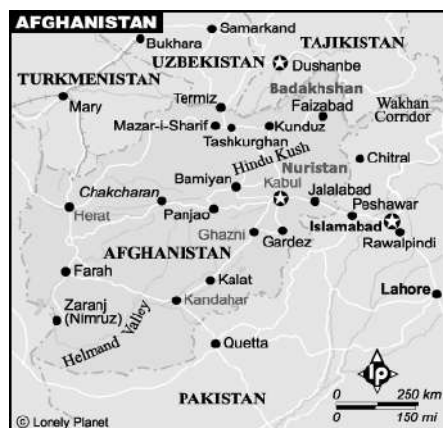
Valoarea geopolitică și geostrategică a Afganistanului

Geografic, conform datelor furnizate de site-ul *CIA WorldFactBook*, Afganistanul este o țară de mărime medie (652.230 km²), enclavizată, localizată în sudul Asiei. În nord, se învecinează cu China și cu trei foste state sovietice: Tadjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan. În vest, se învecinează cu Iranul. În sud și în est cu Pakistanul (vezi harta din Fig. 1). Relieful său este predominant muntos. Lanțul munților Hindu Kush, cu înălțimi cuprinse între 3000 și 7000 de metri, care se desfășoară dinspre nord-est spre sud-vest, separă provinciile nordice de restul țării. În sud-vest și în nord există câmpii.

Principalele bogății naturale ale Afganistanului sunt gazele naturale, petrolul, cărbunele, minereurile de cupru, aur, cromit, bariu, plumb, zinc, litiu, minereul de fier, depozitele de talc, bariu, sare, pietrele prețioase și semiprețioase, terenul arabil care acoperă 11,8% din suprafața totală a țării și terenul agricol reprezentând 58,1% din teritoriul afgan.¹³

Geopolitic, Afganistanul este un stat compact, fără exclave sau enclave pe teritoriul său. Capitala Kabul este situată excentric, în nordul țării, în zona montană, motiv pentru care nu exercită o forță de atracție suficient de puternică asupra întregului teritoriu. Acest lucru explică apariția periodică a unei a doua capitale, *de facto*, în localitatea Kandahar din sudul țării. Kabul

Fig. 1: Harta politică a Afganistanului

¹³ *Afghanistan*, CIA WorldFactBook, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/afghanistan/>, accesat la data de 15.08.2021.

Fig. 2: Orientul Mijlociu

este situat la răscrucea drumurilor care străbat Asia – aproximativ la jumătatea distanței dintre Istanbul în vest și Hanoi în est, pe traseul coridorului de transport care unește Europa de Asia Centrală și de Sud și una dintre destinațiile de pe traseul vechiului Drum al Mătăsii.¹⁴ Kandahar a fost capitala istorică a pashtunilor – inițial, numele de afgan se referea la pashtuni, ulterior el a fost transferat și celorlalte grupuri etnice. Actualmente este al doilea oraș ca mărime al țării și un important centru comercial, fiind cunoscut ca o piață majoră pentru marijuana și hașiș.¹⁵

Tot din punct de vedere geopolitic, Afghanistanul aparține, conform unor autori, regiunii *Orientului Mijlociu* (vezi harta din Fig. 2), în timp ce alți autori îl includ în *Orientul Mijlociu Extins* (vezi harta din Fig. 3).

Geostrategul și omul de stat american Zbigniew K. Brzezinski (1928-2017) a inclus Orientul Mijlociu și, implicit, Afghanistanul, în „*Balcanii Mondiali*”, un spațiu întins de la Suez la Xinjiang, o regiune furioasă și volatilă, resentimentară față de dominația exterioară, extrem de bogată în hidrocarburi și aur, aflată la intersecția coridoarelor care unesc vestul european de estul asiatic și un „premiu geopolitic” pentru orice putere capabilă să îl domine¹⁶, atrăgând atenția decidenților politici americani că împiedicarea cu orice preț a unificării acestei

Fig. 3: Orientul Mijlociu Extins

¹⁴ M. Ashraf Haidari, *Afghanistan: The Heart of Silk Road in Asia*, The Diplomat, 02.11.2017, <https://thediplomat.com/2017/11/afghanistan-the-heart-of-silk-road-in-asia/>, accesat la data de 15.08.2021.

¹⁵ Jonathon Burch, *Afghanistan now world's top cannabis source: U.N.*, Reuters, 31.03.2010, <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-cannabis-idUSTRE62U0IC20100331>, accesat la data de 15.08.2021.

¹⁶ Zbigniew K. Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, 1997, [https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/BD/BD4CE651B07CCB8CB069F9999F0EADDEE Zbigniew Brzezinski - The Grand ChessBoard.pdf](https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/BD/BD4CE651B07CCB8CB069F9999F0EADDEE%20Zbigniew%20Brzezinski%20-%20The%20Grand%20ChessBoard.pdf), accesat la data de 15.08.2021., pp.123 - 124.

regiuni sub una dintre puterile regionale (Rusia, Turcia, Iran, China) constituie unul dintre imperativele geostrategice americane în Eurasia.

Un pivot global, cum descria „Balcanii Mondiali” un alt geopolitician, francezul Xavier Martin, cu o valoare geoeconomică și geostrategică uriașă, situat la intersecția drumurilor terestre care unesc Rusia de Africa și de Sudul Asiei, China de Europa și Africa, și Europa de Asia.

În acest sens pledează proiectele de coridoare energetice și de transport, care străbat „Balcanii Mondiali” și implicit Afganistanul, ca de pildă gazoductul TAPI (Turkmenistan, Afganistan, Pakistan, India), care ar fi urmat să aducă gaz turkmen și afgan în conductele pakistaneze și indiene (vezi hărțile din Fig. 4 și Fig.5), sau includerea Afganistanului în proiectul strategic și geoeconomic chinez al „Drumului Mătăsii” (vezi harta din Fig. 6). Proiecte la care, administrația președintelui afgan fugar Ashraf Ghani achiesase, Afganistanul urmând să devină „inima Drumului Mătăsii în Asia”.¹⁷

Din perspectiva Federației Ruse, Afganistanul este și trebuie să rămână un spațiu tampon, component al inelului intermediar de securitate al puterii pivot. Un spațiu vizat de interesele de dominație ale Moscovei, materializate în perioada sovietică prin invazia acestei țări în 1979. Un spațiu care, în conjunctura actuală, ar putea exporta ideologie islamistă Hanabilah la nivelul statelor din Asia Centrală și Caucaz, aparținând inelului intern de securitate al Federației, mult mai important strategic, cu atât mai mult cu cât în imediata vecinătate a

Fig. 4: Proiectul gazoductului TAPI

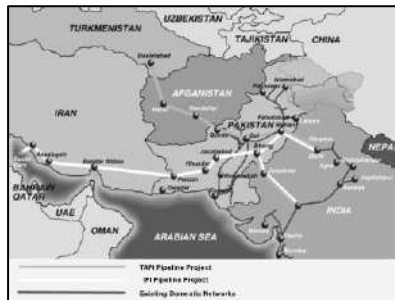

Fig. 5: Coridoarele energetice care străbat „Balcanii Mondiali”

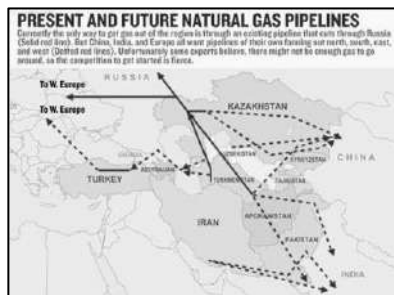

Fig. 6: Drumul și Centura Mătăsii

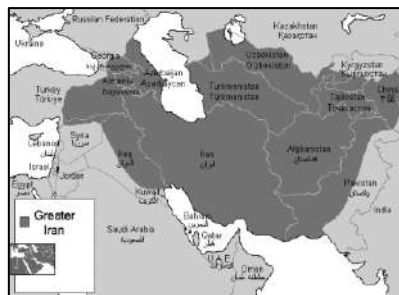

¹⁷ M. Ashraf Haidari, *op.cit.*

Afganistanului talibanizat se află Valea Fergana, cunoscută pentru islamismul radical al locuitorilor săi.¹⁸

Și, nu în ultimul rând, Afganistanul este considerat de Iran ca fiind *de facto* un spațiu propriu de influență, potențială regiune a unui Iran Mare, în virtutea fostelor granițe ale defunctului Imperiu Persan, precum se poate constata în harta din Fig.7. Iar în imediata vecinătate a Afganistanului se află atât Kashmirul, o regiune disputată între India și Pakistan, care ar putea fi, la rândul său, antrenată în procesul geopolitic regional, ducând la încălzirea conflictului dintre cele două puteri nucleare ale Asiei de Sud, cât și provincia chinezească Xinjiang, fostul Turkestan de Est, unde trăiesc Uighurii și unde s-au dezvoltat de-a lungul timpului atât Frăția Musulmană Chineză Yihewani, moderată, hanafită, fondată în secolul al XIX-lea, cât și ramura locală a Frăției Musulmane Egiptene, ultraconservatoare Hanabilah.¹⁹

Fig. 7: Iranul / Persia Mare

Așadar, putem spune că Afganistanul este:

- din punct de vedere geopolitic, un spațiu tampon, care a ținut la distanță de Indii puterea pivot rusă;
- din punct de vedere geostrategic, un cap de pod pentru oricare putere non-asiatică interesată să-și proiecteze forța în imediata vecinătate a principalilor jucători asiatici: China, India, Iran, Pakistan și Federația Rusă;
- din punct de vedere geoeconomic, un *hub* și un *nexus* al coridoarelor care unesc Asia Centrală și Caucazul de Asia de Sud.

Potențialul impact geopolitic al retalibanizării Afganistanului

Din datele prezentate este greu de crezut că retragerea americană din Afganistan s-a datorat unei înfrângeri militare în fața unor grupări armate slab înarmate, fără acces la înaltele tehnologii militare, alcătuite din semi-nomazi,

¹⁸ Viktoria Akchurina, Anita Lavorgna, *Islamist movements in the Fergana Valley: a new threat assessment approach*, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17440572.2014.924406>, 05.06.2014.

¹⁹ Alba Iulia Catrinel Popescu, *op.cit.*

unii dintre ei antrenați, ce-i drept, de CIA în anii premergători atentatelor din 11 septembrie 2001, dar care au practicat un îndelungat război de gherilă, favorizați fiind de terenul muntos accidentat și de vecinătățile ostile Americii. Importanța geopolitică a acestei zone și capul de pod stabilit de americani în coasta Rusiei și a Chinei erau mult prea importante pentru ca o superputere militară, care deține supremația tehnologică și își dezvoltă noi categorii de forțe pentru noile teatre de operații, spațial și cibernetic, să se lase înfrântă de o bandă de pseudo-militari, fie ei și „luptători ai lui Allah”. Resorturile acestei retrageri se găsesc în nevoia resetării jocului global și regional în contextul provocărilor de securitate cu care se confruntă America, atât în plan intern, cât și internațional, îndeosebi pe axele cu China, cu Rusia, cu Israel / Iran și Europa. O retragere anunțată cu mult timp înainte, în 2013.²⁰

Pentru ambițiile sale de putere globală, respectiv obiectivele Marii Strategii a „Visului Chinei” de transformare a mării puteri asiatice în hegemonul acestei lumi²¹, statul chinez nu precupețește nici un efort și nici nu se lasă influențat de vreun slogan ideologic. Cu o singură excepție, aceea a respectării de către partener a statutului de „o singură Chină”. Sau, cu alte cuvinte, de a accepta să nu stabilească relații cu Taiwanul. Acest pragmatism chinez a fost extrem de util în relația Beijingului cu state care, la un moment dat, fuseseră trecute pe lista neagră de *rogue states* (state necinstite) de către americani, printre care regimul ayatollahilor din Iran sau regimul lui Omar al-Bashir din Sudan²². Prin urmare, deloc întâmplător, primul stat care a recunoscut statul taliban, în august 2021, a fost China.²³

China reușise să atragă de partea sa regimul președintelui fugar Ghani, care negocia rolul Afganistanului de „inimă a Drumului Mătăsii”, un eufemism pentru rolul de *hub* și de *nexus* al intereselor geopolitice, geoeconomice și geostrategice chineze al statului în care americanii cheltuiseră miliarde de dolari

²⁰ Alexandros Petersen, *China's Strategy in Afghanistan*, The Atlantic, 21.05.2013, <https://www.theatlantic.com/china/archive/2013/05/chinas-strategy-in-afghanistan/276052/>, accesat la data de 16.08.2021.

²¹ Alba Iulia Catrinel Popescu, *op.cit.*

²² „*Rogue States*” and the United States: A Historical Perspective, Wilson Center, 19.09.2011, <https://www.wilsoncenter.org/event/rogue-states-and-the-united-states-historical-perspective>, accesat la data de 16.08.2021.

²³ Hasit Shah, Tripti Lahiri, *The US is evacuating staff from Kabul—Russia and China are not*, 16.08.2021, <https://qz.com/2047680/why-arent-russia-and-china-evacuating-their-staff-from-kabul/>, accesat la data de 16.08.2021.

pentru a-l reconstrui și stabiliza după războiul din 2001. În plus, China se află în spatele proiectului de construcție al gazoductului TAPI²⁴ și urmărește preluarea controlului economic și politic al țării prin investiții în sonde și rafinării în bazinul Amu Daryei, foarte bogat în hidrocarburi, prin achiziționarea câtorva mine, prin investiții în rețeaua locală de telefonie mobilă, prin construcția unei termocentrale, șamd.²⁵ Inclusiv în această cheie trebuie înțelese „negocierile de retragere” începute de fosta administrație americană cu talibanii²⁶, cu valoare de semnal pentru președintele fugar, precum și afirmația fostului șef al CIA, generalul David Petraeus, că americanii nu au evaluat corect nivelul de corupție la care se putea preta societatea afgană.²⁷

În plus, China își implementa nestingherită mega-proiectul geoeconomic și geopolitic al „Drumului Mătăsii”, profitând de stabilitatea regională asigurată de banii și prezența militară americană. A dezvoltat, în paralel, un parteneriat strategic strâns cu Pakistanul, unde a construit baza navală pentru andocare de submarine nucleare în portul strategic de mare adâncime Gwadar și a dezvoltat deja existentul parteneriat cu Iranul, cele două state fiind și fondatoare ale *Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)* - *Banca Asiatică de Investiții în Infrastructură*, organism financiar aservit megaproiectului geoeconomic chinez al „Drumului și Centurii Mătăsii”.²⁸

Retragerea americanilor însă a detonat toate calculele legate de stabilitatea regiunii. Mai mult, „victoria” neașteptată și extrem de rapidă a talibanilor, care au reușit în 10 zile să preia controlul unei mari părți din țară, prin capitularea militarilor afgani sau prin retragerea acestora, a adus cu sine haos, refugiarea afganilor occidentalizați în statele vecine și multă emoție televizată.

Din acest moment se conturează cel puțin trei scenarii probabile.

Primul scenariu, derulat pe termen scurt și mediu

Asistăm la o posibilă repetare a scenariului din 1979, din perioada imediat următoare invaziei sovietice în Afganistan, de data aceasta în formatul

²⁴ Alexandros Petersen, *op.cit.*

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Afghan conflict: US and Taliban sign deal to end 18-year war*, BBC, 29.02.2020, <https://www.bbc.com/news/world-asia-51689443>, accesat la data de 16.08.2021.

²⁷ *Former CIA Director Gen. Petraeus Discusses The Taliban's Resurgence In Afghanistan*, NPR, 13.08.2021, <https://www.npr.org/2021/08/13/1027537415/former-cia-director-gen-petraeus-discusses-the-talibans-resurgence-in-afghanista?t=1629228540585>, accesat la data de 16.08.2021.

²⁸ <https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html>, accesat la data de 16.08.2021

unui război civil internaționalizat. Emoția publică va asigura și legitima sprijinul pentru forțele anti-talibane, de această dată internațional. Într-o primă instanță China, care s-a grăbit să recunoască talibanii, va mai primi o porție de oprobriu public, mai ales dacă talibanii vor începe să aplice pedepsele împotriva apostatilor occidentalizați. Rusia, cel mai probabil, va alege calea neutralității, preferând să se transforme în cureaua de transmisie între părțile aflate în conflict. Iar ceilalți jucători regionali, cu conexiuni cu Frăția Musulmană, dar și cu China – precum Pakistanul, cu Rusia și secundar cu Frăția Musulmană și China – precum Iranul, sau numai cu Rusia și secundar China – precum Tadjikistanul, Uzbekistanul și Turkmenistanul, vor fi vizați de masele de refugiați afgani, dar și de riscurile unui conflict deschis internaționalizat la granițe. Europeanii, deși extrem de critici față de modul în care americanii au gestionat retragerea din Afganistan, este posibil să prefere să nu recunoască regimul talibanilor²⁹ și să sprijine financiar statele asaltate de refugiați.

Ulterior este foarte posibil ca Frăția Musulmană să își mobilizeze rețeaua și să-și activeze Aparatul Special în sprijinul fraților talibani. O rețea foarte puternică, globală, care aduce laolaltă Turcia, Qatarul, Iranul, Pakistanul, palestinienii șamd.³⁰ O rețea care poate reactiva celulele teroriste dispersate global și aflate într-o aparentă „adormire” în perioada pandemiei. Prin urmare, este posibil să asistăm la izbucnirea unui al cincilea val de terorism islamist, care poate acționa fie prin mijloacele clasice ale auto-detonărilor și asasinatelor în plină stradă, fie prin incendierea pădurilor, prin folosirea de bombe murdare, vectori de război biologic diseminați prin drone etc. Este posibil, însă, să asistăm la o fracționalizare a rețelei, întrucât și de partea rezistenței antitalibane sunt foști sau urmași ai foștilor mujahedini. La fel cum, și în conducerea rețelei există agenți ai diferiților jucători geostrategici activi la nivel global.

De partea cealaltă însă, rezistența afgană anti-talibană va beneficia de sprijinul celor care nu doresc un emirat Hanabilah în vecinătate, precum Federația Rusă, care a declarat public acest lucru³¹, și India, care are 160 de milioane de musulmani, mulți educați în seminariile deobandiste, precum și un

²⁹ Lorne Cook, Kirsten Grieshaber, *EU eyes talks with Taliban but no plans to recognize them*, Associated Press, 17.08.2021, <https://www.ctvnews.ca/world/eu-eyes-talks-with-taliban-but-no-plans-to-recognize-them-1.5550548>, accesat la data de 18.08.2021.

³⁰ Vezi Alba Iulia Catrinel Popescu, *op.cit.*

³¹ US, *Russia: 'Will Not Support' an 'Islamic Emirate in Afghanistan*, <https://tolonews.com/afghanistan/us-russia-will-not-support-islamic-emirate-afghanistan>, accesat la data de 17.08.2021.

conflict înghețat cu Pakistanul în privința suveranității asupra provinciei Kashmir³². Va avea și sprijinul celor care nu doresc ca megaproiectul hegemonic chinez în Eurasia să se materializeze, precum rușii, care înțeleg că Marea Strategie chineză sfârșește prin a îndigui Federația Rusă, precum indienii, care se simt amenințați de prezența economică și militară chineză în Oceanul Indian și, evident, americanii, care înțeleg că ascensiunea hegemonică a Chinei este o realitate. Lor li se mai alătură și alți jucători care nu doresc ca Frăția Musulmană să își facă un califat în Afganistan, și să-și construiască o „centură” islamistă, care să pornească din Gaza și teritoriile palestiniene, în Liban și apoi în Turcia, pentru a ajunge în Iran, Afganistan și Pakistan.³³ O centură islamistă care ar arunca în aer echilibrele și așa fragile din Orientul Mijlociu și ar pune în pericol inelul intern de securitate din Asia Centrală al Rusiei, numit și „pântecul său moale”. Și aici se înscriu Rusia, India, Israelul, Egiptul, Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită, Bahrainul, Maldivele etc. Și nu ar fi exclus ca în joc să intre și alți aliați asiatici ai americanilor, interesați să disperseze atenția Chinei de la țintele sale din Pacific. De altfel, riposta talibanilor se așteaptă a fi una susținută, având în vedere că, prin capitularea unor unități militare afgane, islamiștii au intrat în posesia armamentului și a munițiilor deținute de acestea.³⁴

Un astfel de conflict internaționalizat la granița Chinei, în imediata vecinătate a ținutului Uighurilor din fostul Turkestan de Est este posibil să antreneze populația oprimată uighură în revolte împotriva dictaturii comuniste a Beijingului. Pakistanul, la rândul său, s-ar putea confrunta cu un nou episod de insurgență a populației Baluchi, animată de idei secesioniste³⁵, și/sau a populației Sindh unde există, de asemenea, germenii separatismului Sindhudesh³⁶, și/sau a populației din provincia Gilgit-Baltistan unde ființează o

³² Mihaela Simina, *Accent pe istorie: Kashmir - Între India și Pakistan*, RFI, 11.10.2016, <https://www.rfi.ro/politica-90264-accent-pe-istorie-kashmir-india-pakistan>, accesat la data de 17.08.2021.

³³ Alba Iulia Catrinel Popescu, *op.cit.*

³⁴ *Weapon seizures 'massive boon' for Taliban as cities fall*, France 24, 14.08.2021, <https://www.france24.com/en/live-news/20210814-weapon-seizures-massive-boon-for-taliban-as-cities-fall>, accesat la data de 17.08.2021.

³⁵ Yogesh Gattani, *The Resilience of Baloch Insurgencies: Understanding the Fifth Period*, 02.02.2021, <https://www.e-ir.info/2021/02/02/the-resilience-of-baloch-insurgencies-understanding-the-fifth-period/>, accesat la data de 17.08.2021.

³⁶ Iftikhar A. Khan, *JSQM-A, two separatist outfits in Sindh banned*, 12.05.2020, <https://www.dawn.com/news/1556476>, accesat la data de 17.08.2021.

mișcare care militează pentru independența Balawaristanului³⁷, situație în care s-ar crea un coridor de instabilitate care ar putea porni dinspre bazinul Amu Daryei, până înspre Golful Oman. Iar o reîncălzire a conflictului dintre India și Pakistan în privința Kashmirului ar aduce în discuție problema confruntării între două puteri nucleare.

Procese destabilizatoare pot afecta și Iranul, unde există grupări separatiste, dar probabilitatea de succes este mai scăzută, având în vedere sprijinul rusesc solid acordat teocrațiilor de la Teheran. La fel, instabilitatea ar putea antrena și Valea Fergana, întinsă peste estul Uzbekistanului, sudul Kirgîzstanului și nordul Tadjikistanului, unde conflictele etnice și mișcările islamiste au un istoric încă din perioada sovietică. Dar, având în vedere valoarea strategică excepțională a statelor Asiei Centrale pentru securitatea Federației Ruse, este mai puțin probabil ca instabilitatea să se transforme într-un conflict de amploare.

Cu un sud al Asiei în curs de fragmentare, cu „Balcanii Mondiali” amenințați de instabilitate și cu conflicte active în derulare, nici unificarea coastei eurasiatice (*rimland*-ul) sub dominația unei singure puteri regionale (China), și nici mega-proiectele hegemonice ale „podurilor” economice inter și pancontinentale (chineze) nu mai pot fi materializate cu același succes de până acum. Aceeași strategie pe care Federația Rusă a aplicat-o în fostele state sovietice rebele, riverane Mării Negre. Și, cu un focar major de instabilitate la propria graniță, în imediata vecinătate a unei regiuni aparținând propriului teritoriu național, unde insurgența islamistă este cât se poate de posibilă, este greu de crezut că intențiile agresive ale Chinei față de Taiwan și comportamentul dominator față de celelalte state din zona Mării Chinei de Sud se vor mai materializa cu aceeași ușurință.

Iată cum, retragerea americană din Afganistan poate destabiliza grav situația de securitate a „Balcanilor Mondiali”, antrenând într-un potențial conflict civil jucători regionali și extraregionali și confirmând spusele lui Iqbal din *motto*-ul acestui articol, că Afganistanul este „inima” Asiei și că din discordia sa se naște discordia Asiei și, invers, din concordia sa se naște concordia Asiei.

³⁷ Sohaib Bodla, *Making a nation in high mountains: Balawars and Balawaristan nationalism in Ghizer district of Gilgit Baltistan*, *Ethnoscripts* 2014 16 (1): 125-139, https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/61321/ssoar-ethnoscripts-2014-1-bodla-Making_a_nation_in_high.pdf?sequence=1, accesat la data de 17.08.2021.

În plus, retragerea trupelor americane și ale partenerilor din Alianța Nord-Atlantică (NATO) din Afganistan determină scăderea costurilor pentru contribuabilii occidentali, chestiune care vine în sprijinul bugetelor grav afectate de pandemia Covid 19. Și, nu în ultimul rând, America își încheie micile războaie pentru a se pregăti pentru potențialul război hegemonic care ar putea izbucni la un moment dat și pentru a-și reechilibra balanța financiară, sever destabilizată de costurile unor războaie de uzură, transformând zone geopolitice, vitale pentru echilibrul regional al competitorilor săi strategici, în mize de competiție și dominație geopolitică.

Iar europenii se vor alege cu noi și noi refugiați, în condițiile crizei economice generate de pandemia cu virusul gripal chinezesc, chestiune care va contribui la șubrezirea și mai mult a construcției europene și la alimentarea discursului eurofob, aspect valabil pentru toate scenariile puse în joc.

Al doilea scenariu, derulat pe termen scurt și mediu.

Rezistența afgană anunțată de grupul strâns în jurul lui Massoud eșuează. Talibanii preiau puterea și își instaurează regimul ultraconservator. Proclamă emiratul salafit, sprijiniți fiind de uriașă rețea a Frăției Musulmane, care transformă Afganistanul într-un *safe haven* pentru aparatul său secret. Se creează centura islamistă a Orientului Mijlociu, având drept vectori Pakistanul, Afganistanul, Iranul, Turcia, Qatarul și Teritoriile Palestiniene. Urmărind materializarea obiectivelor centrale ale Frăției Musulmane, de clădire a Califatului Global cu capitala în Ierusalim, dar și interese partizane în jocul de putere din cadrul spațiului islamic, Hamasul, Talibanii, Hezbollahul, islamiștii pakistanezi, cărora li se pot alătura foștii și actualii combatanți din DAESH, Al Qa'ida, Lashkar e Tayyiba, milițiile Houthi, islamiștii africani și cei din fostele state sovietice ale Asiei Centrale, islamiștii Sri Lankezi și cei indonezieni etc., ar putea forma un front comun împotriva Israelului, Egiptului, Arabiei Saudite și monarhiilor alinate din zona Golfului, chestiune care ar putea destabiliza major nu doar „Balcanii Mondiali”, ci și întreg Orientul Mijlociu și chiar și state din bazinul Oceanului Indian și din Asia de Sud-Est. Ca și în scenariul precedent, și în acest caz este posibil ca un al cincilea val de terorism islamist să se declanșeze și nu este exclus să asistăm chiar și la o a doua „primăvară arabă”, care să arunce în haos state precum Egipt, Arabia Saudită și altele.

Probabil că regimul taliban nu va fi recunoscut decât de statele afiliate Frăției Musulmane și de China (eventual de Rusia), cu costuri majore de

imagine publică pentru statul asiatic, în contextul haosului și al disperării televizate care au pus stăpânire pe populația afgană occidentalizată la preluarea puterii de către talibani și al acuzațiilor tot mai puțin voalate privind originea de laborator a virusului SARS-COV 2, de care China nu ar fi străină.³⁸ Rusia, îngrijorată de recrudescența islamismului Hanabilah în imediata vecinătate a „pântecului său moale” central-asiatic, va căuta să își întărească prezența militară în regiune și alianțele cu statele interesate de contenția islamiștilor. Relațiile ruso-chineze este posibil să se tensioneze, ca urmare a legăturii dintre chinezi, talibani și frații musulmani iar suspiciunile reciproce privind jocuri și alianțe la două capete să devină tot mai intense. Tensiunile ar putea afecta binomul ruso-chinez care acționează în spații extrem de valoroase geostrategice pentru Rusia, precum este Coridorul Nord-Sud Est-European sau spațiul caucazian. Relațiile ruso-americanе s-ar mai putea îmbunătăți, având în vedere că ambițiile hegemonice ale Chinei deranjează ambele mari puteri, iar sprijinul acordat islamiștilor talibani prin recunoașterea regimului lor și, implicit a emiratului, afectează interesele de securitate ale Rusiei. O Rusie care trebuie să gestioneze și o prezență economică și politică chineză avansată în spațiul arctic, parte a planului strategic a „Drumului Polar al Mătăsii”. Centura islamistă va îngrijora și India, care nu doar că are un conflict înghețat cu Pakistanul, ci mai deține și o largă frontieră cu acesta. Chestiune care ar putea antrena crearea unui sistem de alianțe regionale și extraregionale menite să contracareze emergența islamistă, laolaltă cu emergența chineză. Alianțe în care pot fi cooptate Rusia, India, SUA și Marea Britanie, europenii, Israelul, Egiptul, Arabia Saudită și celelalte state aliniate din regiunea Golfului, state din Asia de Sud-Est. Într-un astfel de mediu de securitate este greu de crezut că megaproiectul „Drumului și al Centurii Mătăsii” va mai putea fi continuat cu același succes ca și până acum, iar riscul de fragmentare a *rimland*-ului crește exponențial. Este, de asemenea, greu de crezut (dar nu imposibil) că statul chinez își va permite să deschidă un front în Pacific, cât timp la granița sa estică există un focar major de instabilitate.

Precum se poate observa, și într-un caz și în celălalt rezultatul strategic final este același: temporizarea „Drumului și Centurii Mătăsii”, împiedicarea coagulării ținutului costier al Eurasiei sub conducerea unui hegemon regional

³⁸ Covid origin: Why the Wuhan lab-leak theory is being taken seriously, BBC, 27.05.2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-57268111>, accesat la data de 16.08.2021.

(China), crearea unui focar de instabilitate și de islamism radical ultraconservator la granița chineză, în imediata vecinătate a regiunii ocupate de uighuri, pentru a disipa atenția Chinei de la situația strategică din Pacific, apariția unui focar major de instabilitate în imediata vecinătate a inelului intern, vital, de securitate al Federației Ruse, tensionarea inevitabilă a relațiilor ruso-chineze prin interesele divergente față de emiratul taliban și interferența Indiei, direct amenințată de un potențial export de insurgență în rândul musulmanilor deobandiști de pe teritoriul său național. O trilaterală asiatică direct vizată de focarul de islamism ultraconservator, care a devenit activ la scurt timp de la preluarea puterii de către talibani.

Al treilea scenariu, pe termen mediu

Și ar mai putea exista posibilitatea ca statul chinez să se angajeze militar în Afganistan, ca urmare a exportului de insurgență islamistă în regiunea Xinjiang. Scenariu puțin probabil, dar nu imposibil, având în vedere riscurile unei astfel de decizii pentru China. Nu atât din punctul de vedere al gestionării militare a Afganistanului, unde militarii chinezi ar putea fi mult mai eficienți ca predecesorii lor ruși și americani ca urmare a disciplinei și austerității native, confucianiste, a stilului de viață, a numărului imens de militari care ar putea fi mobilizați și a forței economice și tehnologice care ar putea asigura logistica unui astfel de demers, cât mai ales prin implicarea într-un război cu rețeaua islamistă globală și riscul internaționalizării acestui conflict, pe modelul războiului din 1979, în contextul în care se află deja într-o competiție tot mai încinsă cu SUA. În plus, nici Rusia nu ar avea de ce să dorească un Afganistan stăpânit de chinezi și transformat de aceștia într-o fortăreață inexpugnabilă, în imediata vecinătate a „pântecului său moale” central-asiatic, direct vizat de planurile strategice chineze. Și nici India nu ar fi foarte confortabilă cu un bloc afgano-pakistanez dominat de China la frontiera sa.

Evident, și în acest caz, planurile strategice ale Chinei în Eurasia nu vor mai avea aceeași dinamică.

Toate aceste scenarii, și altele, mai puțin plauzibile întrucât presupun evenimente neprevăzute de tip „lebede negre”, servesc câtorva dintre imperativele strategice americane în Eurasia:

- împiedicarea unificării zonei costiere a masei continentale sub o conducere unitară regională;
- împiedicarea unificării „Balcanilor Mondiali” sub o putere regională;

- împiedicarea constituirii blocului geopolitic ruso-chinez.

Un exercițiu cinic de *real-politik* care demonstrează că idealismul în relațiile internaționale este doar o utopie.

Observații de final

Desigur, se pune întrebarea de ce administrația Biden a ordonat retragerea militarilor americani cu o asemenea grabă, aducând un prejudiciu grav de imagine SUA prin similitudinile cu evacuarea Saigonului din 30 aprilie 1975, de la sfârșitul războiului pierdut în Vietnam, și neținând cont de faptul că, în acel moment, peste 11000 de americani și mulți alți cetățeni ai statelor partenere se aflau încă în Afganistan?

O explicație ar putea fi legată de nevoia mutării urgente a trupelor în alte teatre. O alta ar putea fi legată de o imensă greșeală, indusă sau nu actualului președinte, care ar putea să-l coste pe acesta însuși fotoliul prezidențial, având în vedere că este suspectat că nu s-ar afla într-o perfectă stare de sănătate. O schimbare care ar aduce-o la Casa Albă pe Kamala Harris, actualul vice-președinte, împreună cu propriul anturaj politic, diferit de cel al președintelui Biden. O schimbare care ar propulsa-o pe Kamala Harris în linia întâi a viitoarelor alegeri prezidențiale americane, în dauna ambițiilor fostelor prime-doamne Michelle Obama și Hillary Clinton. O variantă destul de probabilă, dacă este să analizăm uriașul aparat de propagandă care s-a pornit împotriva lui Joe Biden. Și, o ultima variantă, care nu le exclude pe celelalte două, ar fi că asistăm la un scenariu bine gândit și implementat, la un haos și o emoție publică bine controlate, pentru a reseta atât jocul politic intern american, cât și pe cel extern, global, într-un moment în care costurile prezenței militare americane în Afganistan depășeau avantajele strategice și economice.

Se mai pune întrebarea cât de mult va costa America acest exercițiu de *realpolitik*? Cât de greu se va șterge imaginea de stat înfrânt de o bandă de pseudo-nomazi înarmați cu AKM-uri, pe care a generat-o punerea în scenă a evacuării cu elicoptere a personalului american din Kabul? Și cât de mult va cântări această decizie în viitoarele relații de parteneriat ale Americii cu restul lumii? Dacă ar fi să ne luăm după presa de limba rusă, chineză și o anumită parte a presei americane și europene, va cântări greu. Dacă am înțelege că nici o alianță nu este veșnică, veșnice fiind doar interesul național și geografia, atunci am evita să cădem pradă emoțiilor, rămânând cantonați în sfera analizei reci și trăgând concluziile care se cuvin. Chiar dacă nu ne fac să ne simțim confortabil.

Și, nu în ultimul rând, experiențele militară și politică ale aliaților în Afganistan au reiterat câteva concluzii bine-cunoscute din istoria chiar și recentă a umanității:

- exportul de democrație și de modele civilizaționale occidentale în alte spații civilizaționale este contraproductiv și iluzoriu;
- ideea globalizării culturale prin globalizare economică și consumerism este o utopie;
- ideea unei noi ordini mondiale occidentale non-westphaliene, care să înlocuiască atât ordinea mondială westphaliană acceptată de toate spațiile civilizaționale, cât și propriile ordini, tradiționale, ale spațiilor respective, este, de asemenea, o utopie;
- este absolut necesară înțelegerea profundă și acceptarea culturii și civilizației statului țintă;
- în lipsa unei motivații vitale legate de propria supraviețuire statală, orice război de uzură, dus la mare distanță de propriile frontiere și pentru rațiuni înțelese de foarte puțini, se sfârșește printr-o retragere echivalentă cu o înfrângere a forțelor militare externe angrenate în teren, în absența unor mecanisme eficiente de stabilizare post-conflict;
- în lipsa unei capitulări necondiționate a inamicului, nici o victorie nu poate fi totală;
- terenul muntos și, îndeosebi lanțurile muntoase înalte, accidentate, facilitează războiul de gherilă, război în fața căruia tacticile de luptă convenționale nu sunt eficiente;
- într-un spațiu civilizațional ostil, războaiele care se inițiază trebuie să fie de tip proxy;
- interferența economicului și a politicului în decizia militară este devastatoare;
- calitatea înaltă a informației este rezultatul activității unui întreg lanț de profesioniști, care nu trebuie să fie tributari unor ideologii și slogane corect-politice;
- nu poți transforma în aliat real o națiune/populație ocupată militar.

Conf. univ. dr. Alba Iulia Catrinel Popescu

A DOUA CĂDERE A KANDAHARULUI *REFLECȚII DIN TEREN*

Talibanii au cucerit la 12 august 2021 Kandaharul și Herat-ul, două mari premii în atacul fulger pornit împotriva capitalelor provinciale afgane, soldat într-o săptămână cu cucerirea a 12 din cele 34 de capitale provinciale. Agențiile de știri au anunțat vineri, 13 august, căderea Kandaharului, a doua după cea din 1996. Și o dată cu Kandaharul se prăbușește și iluzia supremației occidentale în Asia Centrală.

Potrivit informațiilor, după lupte grele, talibanii au cucerit Kandaharul (fondat în anul 330 de Alexandru Macedon și amplasat pe valea râului Arghandab) în totalitate. Aceștia au intrat în Piața Martirilor, au capturat biroul guvernatorului și alte clădiri oficiale, reprezentanții guvernului de la Kabul fugind cu un avion, spre capitala țării. Talibanii au luat cu asalt închisoarea din oraș și au eliberat deținuții, mulți dintre ei alăturându-se forțelor de asalt.

Și capitala provinciei Helmand, Lashkar Gah a fost cucerită, talibanii oferind un armistițiu de 48 de ore pentru evacuarea orașului. Heratul a fost atacat susținut timp de două săptămâni. Când au intrat în oraș, talibanii au trecut în grabă pe lângă Marea Moschee din orașul istoric și pe lângă ruinele palatelor lui Alexandru Macedon.

Poate nici o altă capitală provincială nu a stârnit atâta emoție precum Kandaharul. Pe de o parte, pentru că aceasta este capitala *de facto* a regimului taliban și fostul oraș al liderului spiritual, Mollahul Omar. Pe de altă parte, pentru că aproape 20 de ani, majoritatea forțelor românești dislocate în Afganistan au acționat în Kandahar.

*

Sunt surprins de „surprinderea” cu care majoritatea comentatorilor vorbește astăzi în legătură cu revenirea talibanilor! Pentru mine, nu e o surpriză. O spun și o scriu de mai bine de 10 ani, când s-a conturat clar politica greșită derulată în Afganistan, o țară al cărei viitor ar fi trebuit să se bazeze pe ceva mai mult decât producția de droguri! În urmă cu 20 de ani, forțele americane nu i-au învins pe talibani. I-au alungat doar de la putere, obligându-i să intre într-o stare de așteptare specifică afganilor. În urmă cu 19 ani, în septembrie 2002, un tânăr șofer pe care l-am angajat pentru o zi m-a întrebat: „Cât veți sta aici?”

Britanicii au stat o perioadă și au plecat, rușii au stat 10 ani și au plecat. Noi avem răbdare”. Pentru afgani, timpul curge altfel! La fel s-a întâmplat în Irak, când președintele Bush decreta sfârșitul războiului, iar sub geamurile hotelului în care stăteam, mii de militari și polițiști irakieni protestau împotriva desființării armatei și poliției. Atunci am știut că războiul nu s-a terminat, ba mai mult, abia începea! Dar, să revin la Afganistan care, prin inevitabila revenire la putere a talibanilor va schimba multe!

Afganistanul pare un rezervor nesecat de luptă. Cu scurte perioade de acalmie, în care societatea afgană a prosperat peste „limita maximă admisă” de anumite cercuri politice internaționale, „Țara lui Afgan” a fost mereu tărâmul înfruntărilor sângeroase, în ciuda momentelor de diplomatie aparentă...

Despre afgani se spune că sunt prizonierii istoriei. Afganistanul, prin poziția sa în Asia Centrală, a fost permanent în calea invaziilor și migrațiilor. La fel precum Kosovo în Europa, Afganistanul nu este nici la Nord, nici la Sud, nici la Est, nici la Vest, ci exact în centru! Scriitorul Abu-Ifazil scria, în secolul XVI, că din cele mai vechi timpuri, Afganistanul este stâlpul „Hindustanului”! În secolul al XVI-lea, regele Baber descria orașul Kabul, în cartea sa intitulată „Memorii”, ca pe „un excelent centru comercial”. La Kabul se găseau produse din China, Irak, Imperiul Bizantin. Cum era normal, geografia i-a influențat istoria, la fel cum o face și astăzi. Multe imperii s-au întins peste teritoriul de azi al Afganistanului, unul dintre cei mai cunoscuți cuceritori fiind Alexandru Macedon, în 330 î.Ch., influențându-i limba, cultura, religia și chiar etniile ce-l populează în ziua de astăzi. Ultimul imperiu afgan a fost fondat de Ahmad Shas Durani la începutul secolului XVIII, prin unificarea triburilor din regiune. Sunt de notorietate luptele britanicilor în pasul Kyber în războaiele anglo-afgane din secolul XIX și dârzenia luptătorilor afgani.

Afganii trăiesc în văile mărginite de creste aride ce separă comunitățile prin bariere dificil de trecut. De aici și unicitatea fiecărei comunități. Astfel, tribul are preponderență majoră asupra noțiunilor de națiune sau patrie. Afganul de rând este credincios în primul rând tribului, comunității înguste din care face parte, în aceste condiții avem o imagine clară asupra loialității afganilor! Sprijinul acordat luptătorilor talibani, sunniți, este facilitat și de faptul că populația Afganistanului este atât de etrogenă încât nu se poate vorbi cu adevărat despre un popor afgan în sensul clasic al cuvântului. Nici despre stat național nu se poate vorbi! Probabil că cel mai nimerit termen ar fi „confederație etnică” bazată pe o comuniune tribală (*Tribal Commonwealth*),

concept promovat intens de către liderii locali, mai ales pashtuni. Afganii cultivă în principal mac pentru opiu, dar și orez, bumbac, legume și viță de vie. În țară există 35 de milioane de oi, 20 de milioane de capre, 7 milioane de bovine și 3 milioane de măgari și cai. Artizanatul stă la baza industriei, care mai exploatează 3 miliarde de mc de gaz, pe an, exportat până în 1990, în proporție de 97% în Rusia, sare, mică, talc, uraniu, aur, fier și crom (Mario Balint, *Kandahar*, Ed. Miron, 2002, pag. 18).

*

Af-Pak! Afganistan și Pakistan. Deși state complet diferite, totuși, ambele sunt amenințate de aceeași insurgență talibană, provenită din centura paștună, teritoriul tribal neguvernat care traversează granița dintre Afganistan și Pakistan. Paștunistanul, zona tribală despre care vorbeam, împărțită doar teoretic de linia Durand, oferă în sine o excelentă platformă de recrutare pentru insurgența talibană: în jur de 10 milioane de etnici paștuni, dispuși de o parte și de alta a unei granițe imposibil de controlat.

*

Afganistanul de astăzi este mărturia unui trecut cosmopolit. Imaginea oamenilor și culoarea pielii lor poartă urmele invaziilor, dar și ale carnagiilor și resurecțiilor. Etniile și religiile s-au amestecat. Un istoric al secolului al XIX-lea, englezul William Kaye, spunea că inclusiv trupele britanice și-au adus contribuția la mozaicul uman din Afganistan. *„Ofițerii Majestății Sale nu au putut rezista tentațiilor necontrolate. Farmecul femeilor din Kabul era irezistibil. Aproximativ 9.000 de soldați englezi au murit din cauza bolilor venerice”*, scria William Kaye. În Afganistan, majoritatea populației este analfabetă și lipsesc, în general, apa potabilă, electricitatea, infrastructura rutieră, televiziunea, radioul, ziarele. Excepție fac capitala Kabul și câteva orașe importante.

Eșecurile naționalismului și comunismului au păstrat intact nivelul de sărăcie al paștunilor, ceea ce a permis mișcărilor religioase să câștige teren și să se consolideze. Conducerea paștunilor din Afganistan și Pakistan a rămas seculară în ciuda atributului său profund musulman. Vedem însă foarte clar în istoria paștunilor de ce este atât de ușor să fie mințiți în numele religiei – sub sistemul secular nu au cunoscut nici un fel de dreptate sau beneficiu. Revolta talibanilor împotriva facțiunilor mujahedine din Afganistan a unificat țara sub conducerea Kabulului – cu excepția provinciei Panjeer, opusă talibanilor pe motive etnice și nu religioase. Dar au fost striviți brutal de către aliați.

*

După 20 de ani de democrație impusă cu arma, viața afganilor s-a schimbat și locuitorii marilor orașe au sperat la vremurile bune din perioada Regelui. După 20 de ani, chiar dacă în Kabul au apărut clădiri moderne, mulți afgani îi consideră pe militarii din forța NATO aflată sub comanda Statelor Unite drept armată de ocupație, care nu și-a respectat promisiunile de a aduce pacea și prosperitatea. Mulți experți consideră că forțele coaliției au dat dovadă de o încredere excesivă în primii ani după declanșarea campaniei din Afganistan. În Kabul, ajutorul străin aduce o speranță. În provincii, unde șefii de triburi și sărăcia fac legea, ajutoarele și speranța sunt greu de găsit. Corupția generată de sărăcie și disperare a devenit repede endemică.

Micile afaceri au înflorit, tinerii au revenit la școli și universități, mass-media a umplut golurile rămase din perioada Emiratului, luminile colorate proiectate pe cerul nopții au adus iluzia libertății și viitorului luminos etern. Din păcate, în ultimii 20 de ani, situația generală nu s-a schimbat foarte mult față de perioada ocupației sovietice. De exemplu, potrivit unui recensământ al ONU din 1998, speranța de viață era de 45 de ani, 65% dintre afgani suferind de tuberculoză, boala sărăciei și a mizeriei. După 30 de ani de război (în 1998!), 46% din populație avea până în 15 ani și doar 4% peste 65. Această creștere explozivă a generat o populație tânără majoritară, fără speranțe, dar nerăbdătoare, gata să se revolte sau să fie folosită... Un procent ridicat din populație între 20-30 de ani era catalizator pentru mișcările radicale și extremiste, din cauza lipsei perspectivelor de realizare economică individuale și de grup. În aceste condiții, prezența tinerilor afgani în grupări militare diverse, inclusiv în rândul talibanilor, este mai ușor de înțeles.

Astăzi, poporul analfabet, victima guvernării deficitare și a nedreptăților, dorește în mod inconștient victoria talibanilor. Mai mult, părinții săraci, care nu-și pot hrăni copiii, îi trimit în școlile religioase, iar aici sunt transformați în adepți ai jihadului, loiali unor învățători precum Maulana Sami-ul-Haq, Shamizai etc. Nici măcar tineretul educat nu-și găsește alinarea sau dreptatea pe fondul guvernării deficitare și nu are altă alternativă decât să îi sprijine pe talibani, satisfăcuți de rapiditatea cu care aceștia împărțeau dreptatea. Tinerii se consolează prin ideea că, de vreme ce în lumea aceasta nu se pot bucura de recompensele vieții, ar trebui să poarte *jihadul* (războiul sfânt) împotriva necredincioșilor, îmbrățișarea martiriului putând aduce plăcerea bunătăților lumești.

De la alungarea de la putere a talibanilor și instalarea în fruntea țării a lui Hamid Karzai, problemele Afganistanului au persistat, deși exista o urmă de speranță într-o viață mai bună.

*

Talibanii (însemnând studenți), sunt promotorii unei mișcări islamiste radicale, devenită grup politic ce a ajuns să domine o mare parte a Afganistanului, profitând de analfabetismul cronic și de zecile de ani de guvernare deficitară și de nedreptăți. Majoritatea celor analfabeți formează audiența clerului care predică Islamul ca panaceu al tuturor relelor, dar și ca un cod ultim al vieții. Pentru că nu au cunoscut beneficiile unei guvernări eficiente, religia rămâne utopia și opiumul lor.

În Pakistan, talibanii au fost creați și susținuți de generalul Naseerullah Babar – fost guvernator al Provinciei Frontierei de Nord-Vest (1975-1977), de unde era originar, apoi ministru de Interne (1993-1996) în al doilea guvern al lui Benazir Bhutto – pentru apărarea intereselor pakistaneze din Afganistan împotriva celor indiene și pentru înlocuirea mujahedinilor. Armata și agențiile de informații din Pakistan au stimulat apariția atitudinilor talibane sau jihadiste locale, cu scopul de a crea un instrument prin care să descurajeze orice potențial avans indian.

Talibanii provin din etnicii paștuni, reprezentând o expresie a răzbunării și furiei paștune împotriva nedreptăților rezultate pe fondul unei guvernări deficitare sau al incapacității de a beneficia de plăcerile vieții. Originea fenomenului constă în faptul că banii contribuabililor alocați pentru a diminua sărăcia paștunilor nu ajung la aceștia, sifonați de o birocrăție incompetentă și coruptă. Acest lucru generează intoleranță și sentimente de revoltă împotriva guvernelor deficitare. În absența unui *leadership* charismatic, chiar și tineretul este atras de conducătorii talibani, care reușesc să le satisfacă setea de eroism. Toate revendicările politice legitime ale paștunilor, atât în Afganistan, cât și în Pakistan, au fost suprimate cu brutalitate. Mișcările lor politice naționale, comuniste sau religioase au fost într-un fel sau altul strivite fără milă. Paștunii sunt singura națiune din lume în întregime musulmană al cărei profil politic a rămas tot timpul secular.

*

În Afganistan își găsisese refugiu sigur Osama bin Laden, conducătorul Al Qaeda, organizație teroristă fondată în 1988 cu scopul declarat al introducerii Califatului în lumea musulmană și distrugerea „necredincioșilor”. În zona

controlată, talibanii au impus un regim de teroare. Se spune că în perioada statului islamic instaurat de talibani după alungarea forțelor sovietice, exportul de droguri a scăzut la jumătate, cauzând pierderi uriașe băncilor și corporațiilor „onorabile”. Atacul american, alungarea talibanilor și „alegerea” ca președinte a lui Hamid Kharzai, fost director de proiect al Unocal Oil pentru Asia Centrală, a repus lucrurile în făgașul lor normal. Astăzi, 90% din piața americană de droguri este alimentată din Afganistan! Talibanii au reprezentat singurul regim din istoria Afganistanului care a eliminat complet culturile de mac și a dezarmat societatea afgană, lucru altfel de neconceput. Promisiunea reală a securității i-a convins pe afgani să aibă încredere în talibani.

*

Al Qaeda globalistă și brațul armat al studenților paștuni au revenit în forță, după 20 de ani de eforturi militare ale Occidentului. Iar populația Afganistanului, dezamăgită de corupția fără sfârșit de la Kabul, le va acorda același sprijin ca în urmă cu 20 de ani.

Ocupația militară occidentală nu a reușit să transforme societatea afgană: aceeași corupție fără sfârșit, aceeași producție record de droguri, același trafic. În ultimele zile, tinerii afgani educați au luat cu asalt frontierele țării fugind din calea tăvălugului taliban. Sunt estimați aproximativ un milion de refugiați care vor părăsi Afganistanul.

*

Afganii continuă să aibă numeroase probleme nerezolvate. Eu am identificat 7 dintre ele, care mi se par importante:

1) Reconstrucția Armatei Naționale Afgane. Anul trecut, revista *Time* publica un articol savuros intitulat *Armed Farces*. Un camion cisternă a fost deturnat pe șosea, nu departe de Kandahar. Mai mulți militari afgani au pus stăpânire pe combustibil și au început să-l vândă. Povestea ascunde o evidență: nou createle forțe de securitate afgane sunt mâncate, deja, din interior, de corupție și de analfabetism: 9 din 10 recruți sunt incapabili să citească o scrisoare! Or, crearea unor forțe de securitate puternice mi se pare că reprezintă piatra de temelie a întregii reconstrucții afgane! Deși numărul acestora trebuia să fie de 171.600 până în octombrie 2011, încă nu se face nimic în privința recrutării personalului cu un grad de alfabetizare acceptabil. În consecință, rezultă unități sub-calificate profesional și puțin eficiente! Un raport al ISAF, publicat oficial pe pagina de internet, spune că tot acest efort a costat Coaliția peste 27 de miliarde de dolari, dar rezultatul este sub așteptări. La sfârșitul

anului trecut, doar jumătate din forțele armate și puțin peste 35% din forțele de poliție erau capabile să acționeze singure în teren!

2) Corupția endemică. După 30 de ani de război, „relațiile nepotrivite” în toate domeniile, au devenit un mod de viață. *Integrity Watch Afghanistan* a realizat, anul trecut, o anchetă pe 6500 de persoane din 32 din cele 34 de provincii ale țării. 28% dintre ei au declarat că au dat șpagă pentru rezolvarea problemelor. Deși sumele vehiculate sunt destul de mici (aprox 100 de euro pentru coruperea unui polițist și 110 pentru un judecător), rapoartele cifrează totalul banilor negri între 1 și 2 miliarde de dolari anual. Remarcabil, într-o țară în care venitul este de aproximativ 5 dolari pe lună! Spencer Ackerman, scria pe blogul *Danger Room*, că afganii conștientizează faptul că principalele două obstacole în creșterea calității vieții, sunt corupția generalizată (în primul rând!) și... ineficiența guvernului! Interesant este că, în spațiul denumit SF „Zona N2KL” (provinciile Nangarhar, Nuristan, Kunar și Laghman), populația este de părere că doar talibanii au creat o justiție adevărată, religioasă, diminuând corupția și fărdelegile!

3) Evaziunea fiscală. Merge mână în mână cu corupția. Am să spun un truism: o economie robustă nu poate fi creată fără injecții masive de capital. Un raport al serviciilor secrete americane, care citează statistici ale Ministerului afgan de Finanțe, scrie, de exemplu, că între 2007 și iulie 2010 „au dispărut” 4,2 miliarde de dolari, bani lichizi! Banii au părăsit țara legal, prin singurul aeroport internațional, cel din Kabul. Problema e că nu se știe exact de unde provin fondurile! Din deturnarea ajutoarelor internaționale sau din traficul cu droguri?

4) Calendarul politic. Este o altă problemă a Afganistanului contemporan. Anunțul privind retragerea trupelor Coaliției din Afganistan a fost o decizie de natură politică și, după părerea mea, total decuplată de realitatea din teren! Deși comandanții militari din teren raportau că din punct de vedere militar retragerea este echivalentă cu o mare prostie, președintele american trebuia să se țină de cuvânt. Se anticipa că va fi, ca în bancul acela din anii 80: „va fi așa o luptă pentru pace, că nu va mai rămâne OM”!

5) Afganistanul - război american. Este o percepție din teren, întipărită în conștiința partenerilor din NATO!, extrem de periculos.

6) Victimele colaterale ale Coaliției. Populația Afganistanului este, cu siguranță, una dintre cele mai traumatizate din lume. Coaliția Multinațională, oricât de multă „delicatețe” ar avea, nu reușește să elimine victimele colaterale.

Acest fapt îi nemulțumește profund pe localnici și creează dorința de răzbunare, materializată în zeci de atentate împotriva militarilor prezenți în teatrul de operații. O statistică spune că pentru fiecare civil inocent ucis, atentatele cresc cu 0,03 la 1000 de locuitori, în 6 săptămâni. Pare extrem de puțin. Dar studiul spune că la o provincie cu 83.000 de locuitori, două victime inocente se traduc prin creșterea cu 6 atentate a numărului, față de perioada precedentă.

7) Măsura succesului. Ne place să credem că acțiunile militare și de reconstrucție din Afganistan au fost pe drumul cel bun. În definitiv, scopul final al intervenției în această țară era înlăturarea talibanilor, democratizarea și reconstrucția țării. Eu, personal, am fost sceptic, în ciuda asigurărilor date de liderii politici și unii lideri militari! Un lider afgan îmi spunea, în urmă cu câțiva ani: „inamicul așteaptă până plecați voi acasă și apoi se întoarce. El are timp. Voi nu! Timpul curge altfel!” Constat că avea dreptate.

Comunitatea internațională nu este pregătită nici pentru un nou aflux de refugiați și nici pentru consecințele revenirii la putere a talibanilor care înseamnă, de fapt, eșecul democrațiilor occidentale, a instituțiilor (ONU; NATO, guverne etc).

*

Astăzi, după retragerea trupelor occidentale, în fața talibanilor au rămas forțele de securitate afgane care își doresc și pot, într-o măsură foarte mică, să lupte. La Kandahar, forțele armate și poliția s-au retras din fața agresorului, consfințind eșecul misiunilor de instruire a acestora. Teoretic, forțele de securitate afgane numără peste 300.000 de oameni. În realitate, responsabilii militari au făcut eforturi uriașe să atingă țintele de recrutare, în condițiile dezertărilor și corupției generalizate. Precum în Irak, și în Afganistan există soldați-fantomă, doar pe hârtie pentru ca soldele acestora să fie încasate de comandanți. Întregul efort de război al Kabulului se sprijină pe cele 10.000 de forțe speciale afgane, singurii militari care, probabil, vor lupta până la capăt. Un număr, însă insuficient în fața unei forțe talibane estimate între 60.000 și 200.000 de luptători.

Mario Balint, redactor Radio România Actualități

NOTE DE LECTURĂ ȘI EVENIMENTE

SORIN APARASCHIVEI: SERVICIUL BRITANIC DE INFORMAȚII ÎN ROMÂNIA (1916-1950), EDITURA MILITARĂ, BUCUREȘTI 2021

Neobositul cercetător Sorin Aparaschivei revine în fața cititorilor cu un volum incitant, care pune în valoare o bogată bibliografie și vine să demonstreze, cu forța argumentelor bazate pe fapte și documente, rolul esențial pe care serviciile de informații îl au în procesul de făurire a istoriei pe care o cunoaștem din manuale.

Sursele primare de arhivă dezvăluite cititorului relevă problematica activității informative desfășurate de serviciile britanice în România primei jumătăți a secolului XX, cu accent asupra relațiilor oficiale și informale dintre aceste servicii și structurile informative ale statului român de atunci. Nu trebuie uitat că, la momentul respectiv, amenințarea comună reprezentată de Rusia țaristă, apoi de statul bolșevic a stat la baza colaborării româno-britanice pe toate planurile (economic, politic, cultural etc.). Așa cum Marea Britanie avea nevoie de România pentru prezervarea intereselor sale strategice în bazinul Dunării inferioare, Mării Negre și Mediteranei de est, România avea nevoie de un aliat puternic și credibil în fața tendințelor expansioniste ale vecinilor, în special celor rusești.

Lucrarea prezintă pe larg aspecte mai puțin cunoscute despre amplul parteneriat construit de serviciile britanice pentru contracararea ofensivei noului stat sovietic vizând impunerea comunismului în Europa centrală și de est, parteneriat în care serviciile românești au avut un rol esențial. În cadrul acestei relații speciale, statul român a acordat structurilor informative britanice inclusiv dreptul de a constitui rezidențe pe teritoriul țării, de a recruta agentură și de a efectua misiuni de trecere clandestină a frontierei spre și dinspre spațiul sovietic. De asemenea, partea română a asigurat unele activități de protecție

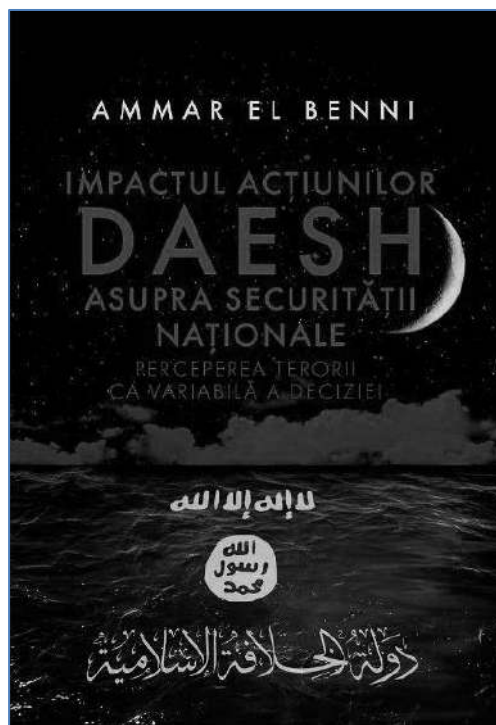

contrainformativă și verificare a surselor informative ale britanicilor. Colaborarea cu serviciile britanice în problematica antisovietică a determinat contraspionajul român să devină ofensiv, în sensul de a acționa și în afara teritoriului României, asupra centrelor spionajului sovietic din vestul Europei, balcani și estul Mediteranei.

Nu în ultimul rând – și acesta este un meritoriu element de noutate al lucrării – cititorului îi sunt înfățișați câțiva dintre oamenii care s-au angrenat în activitățile operative ale celor două servicii. Sunt personaje cunoscute în istorie – cel puțin până acum – sub cu totul alte „figuri”: politicieni, oameni de afaceri, intelectuali, artiști, personalități cunoscute, unele celebre în epocă, dar despre care cu greu s-ar fi putut crede că aveau nu doar preocupări, dar și talent pentru munca de informații. (Maria Ilie)

AMMAR EL BENNI: IMPACTUL ACȚIUNILOR DAESH ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE – PERCEPEREA TERORII CA VARIABILĂ A DECIZIEI, EDITURA CREATOR, BRAȘOV, 2021

Lucrarea – elaborată în baza tezei de doctorat susținută de autor în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” – se înscrie în

contextul preocupărilor specialiștilor în problematica acțiunilor terorismului de a identifica noi tactici, tehnici, proceduri și metode de a detecta și neutraliza atacurile teroriste, precum și de a eficientiza programele de contrateroriste ale unei societăți menite să protejeze cetățeanul și statul.

Lucrarea validează și completează unele informații privitoare la caracteristici ale lumii islamice: bogăția Orientului Mijlociu în resurse energetice, puternica divizare socială pe criterii etnic-religioase și ideologice, ruptura dintre guvernanți și mase în unele dintre statele arabe, înstrăinarea individuală

ca reacție față de tratamente abuzive din partea autorităților, rolul comunităților locale în raport cu organizațiile teroriste, nivelul scăzut de educație pentru segmente mari de populație și corelarea acestor aspecte cu stări comportamentale preponderent violente, îndobrocarea religioasă puternică a maselor, asociată cu atitudini de supunere oarbă, necritică față de lideri politici sau religioși.

Volumul este proiectat pe patru capitole care corespund demersului științific prefigurat. În primul capitol, intitulat *Contextul politic internațional care a facilitat formarea și evoluția Daesh* (pg. 25-58), autorul prezintă apariția organizației pe fondul vidului de autoritate apărut în urma intervenției americane în Irak, a fenomenului migrației musulmane în Europa și al Primăverii Arabe.

Cel de-al doilea capitol intitulat *Apariția și evoluția Daesh* (pg. 65-110) înfățișează tabloul zonei în care s-au născut și activează foarte multe organizații cu profil terorist, inclusiv Daesh, consecință a stării de permanentă instabilitate din punct de vedere politic, care la rândul ei s-a răsfrânt sub forma unor raporturi sociale inechitabile, generatoare de nemulțumiri și revoltă.

Al treilea capitol intitulat *Caracteristicile Daesh* (pg. 113-174) este o radiografie a tuturor elementelor structurale ale organizației teroriste, analizată ca entitate pretins statală, așa cum de altfel, în mod pur propagandistic s-a autointitulat și a mecanicii interne de funcționare a acesteia, care i-a conferit, cel puțin pentru scurt timp, forță și dinamism în acțiune și i-a permis să-și extindă zona pe care a administrat-o.

Capitolul al patrulea, *Percepția amenințării Daesh* (pg. 177- 246) problematizează și selectează informațiile referitoare la situația de criză cvasipermanentă din Orientul Mijlociu, analizând în profunzime fenomenul *Daesh 2.0* și posibilitățile de evoluție în formula „Califatului virtual”. Acest ultim capitol are pretenția de a se constitui într-un demers de utilitate educațional-instructivă pentru un public cât mai larg, prin oferirea unei imagini integrate a spectrului terorismului mondial, plecând de la analiza Daesh.

Remarcăm problematica socială, proiecția, fundamentarea metodologică, tipul de cercetare, întrebările de genul: *Cum sunt percepute de decidenții români în domeniul politicilor de securitate cauzele apariției Daesh*

și efectele organizației asupra securității regionale și asupra securității naționale? (pg. 186), dar și alte aspecte ale cercetării, între care *Perceperea cauzelor conflictelor și terorismului din Orientul Mijlociu* (pg. 193) sau *Apariția fenomenului Daesh și proclamarea Califatului Islamic* (pg. 211), dar și *România ca posibilă țintă a atacurilor Daesh* (pg. 241).

Elementele de noutate prezentate în această lucrare au condus la concluzia că peisajul amenințărilor teroriste este într-o continuă dezvoltare, în care se aplică noi tehnici de radicalizare, de manipulare informațională și psihologică, nefolosite anterior.

Autorul susține că, pornind de la această lucrare, pot fi evaluate produse diferite ale organizațiilor teroriste în raport cu efectele prognozate, în analize particulare, care țin de diferite câmpuri ale cunoașterii științifice (pg. 259).

Valoarea științifică a cărții constă în identificarea unor soluții pentru viitoarea societate la care aspirăm, în propuneri de modernizare a sistemelor de securitate națională de adaptare a serviciilor de *intelligence* și aducere a acestora la un nivel optim de răspuns în fața amenințărilor la care sunt supuse lumea și cetățenii planetei. Col. (r) dr. Tiberiu Tănase

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS, VOL. XIV / 2021

Volumul de studii și comunicări al Diviziei de Istoria Științei din cadrul Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, publicat recent la Editura Mega din Cluj-Napoca, abordează – ceea ce nu se întâmplă prea frecvent în domeniul istoriei științei – problematica unei științe a *intelligence*-ului.

Această interesantă problematică este abordată în două

interesante studii. Primul, intitulat „*Să înțelegem intelligence-ul în secolul XXI: studiul intelligence-ului în teorie și practică*” îi aparține colegului nostru col. (r) dr. Tiberiu Tănase, membru titular al Diviziei de Istoria Științei (DIS) a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române. Este o încercare – reușită, am spune – de prezentare sintetică a principalelor trei abordări ale încă puținelor studii de teorie a *intelligence-ului* disponibile în prezent. Al doilea îi aparține cercetătorului Narcis Zărnescu și este intitulat *Etică și Intelligence*, cuprinzând o documentată argumentare a unui categoric răspuns afirmativ la întrebarea dacă „*se poate vorbi despre o Science of Intelligence*”.

Adăugăm celor două articole amplul studiu al domnului general Stan Petrescu, intitulat *Serviciile militare de informații și contrainformații românești în războiul de reîntregire națională și recunoașterea internațională a Marii Uniri (1919-1920)*, pentru a recomanda revista cititorilor pasionați de teoria științei și nu numai.

SUCURSALA ARGEȘ: ACTIVITĂȚI DE PROMOVARE A CULTURII DE SECURITATE

În cursul acestei toamne, publicul argeșean interesat de problematica securității naționale și internaționale a avut de ales între câteva interesante evenimente dedicate acestor tematici.

- La 9 octombrie, postul de televiziune Antena 3 – Pitești l-a invitat la emisiunea „Din culisele Istoriei” pe președintele Sucursalei Argeș, colonel (r) Dumitru Șovar, ocazie cu care, pe lângă prezentarea revistei „Vitrallii – Lumini și umbre”, s-a discutat și despre „Evoluții și transformări în structurile române de informații”.

- Sucursala Argeș a organizat, în coordonarea colonelului (r) Dumitru Șovar, la 12 octombrie simpozionul „Manifestări teroriste în societatea contemporană”, la Muzeul județean în colaborare cu Universitatea din Pitești și Muzeul județean Argeș. A participat primarul municipiului Pitești, Cristian Genta, care a reliefat importanța evenimentului, evidențiind, în cuvânt, și câteva riscuri în domeniu.

Au conferențiat: prof. univ. dr. Cristian Barna, Facultatea de sociologie, Universitatea București, reputat specialist în problematica terorismului; conferențiar univ. dr. Dumitru Chirleşan, rectorul Universității Pitești; dr. Vasile Simileanu, președintele Asociației de geopolitică „Ion Conea” și lector universitar dr. Cornel Popescu, directorul Muzeului județean Argeș.

Au fost prezente circa 50 de persoane (istorici, studenți, cadre militare active și în rezervă, ziariști). Evenimentul a fost mediatizat în publicații locale, între care cotidianul „Argeșul”, sub semnătura lui G. Lixandru, precum și postul TV Antena 3 Pitești.

- La 19 octombrie, președintele Sucursalei, colonel (r) Șovar Dumitru a participat, la invitația postului local de televiziune Curier TV, la emisiunea „Curier politic”, unde a fost dezbătută tema culturii de securitate în mod general, în particular fiind abordat fenomenul terorist, cu accent pe atacul din 13 noiembrie 2015 de la Paris.

***Poate fi lupta cu un
balaur. Poate fi o
pasăre preistorică sau
un cal înaripat. Sigur
este o lance. Un zbor.
Este fragment de
viață. Dorința noastră
de a depăși limitele –
odgoanele cerului.***

„Paginile Literare” cuprind contribuții ale membrilor ACMRR și ale veteranilor din serviciile de informații care au preocupări și prezențe publicistice în acest domeniu.

IOAN FLORIAN

ANUL PIERDUT

Anul plecat e un an pierdut
 Cel venit pare înghețat
 În noi speranțele s-au rupt
 Și nu știm cum s-a întâmplat
 Încet-încet, uităm cum am trăit
 De libertatea de a fi zâmbind
 Aceasta-a devenit un fruct oprit
 Și vezi adolescenți la geam plângând
 Înbrățișările au fost uitate
 Înstrăinarea rece-și face loc
 Singuri ieșim pe înserate
 Să ne plimbăm în jurul unui bloc
 La joacă nu mai ies copii
 Bunicii stau cu ei în izolare
 În parcuri băncile au devenit pustii
 Castanii n-au mai pornit spre floare

MIRCEA DORIN ISTRATE

EROU VITEAZ

Erou necunoscut ce zaci sub glie,
 Cu tine-alături poate sunt o mie
 De bravi ostași, ce fost-au ca să fie
 Paloș și scut, la vremi de barbarie.
 Îți facem azi cununi din flori de laur,
 Te îmbrăcăm în mantia de aur
 A bravului martir căzut pe plai
 Prea timpuriu, ca seceratul pai.
 Puține sunt și mici cele cuvinte
 Ce le rostim de-aducere aminte
 Spre tine, frate drag, ori scump părinte,
 Ce-acuma ești erou, dar în morminte.

P
A
G
I
N
I
L
I
T
E
R
A
R
E

CONSTANTIN VĂRĂȘCANU

BRÂNCUȘI

Fericitule Brâncuși,
Piatra Pasăre făcuși,
Și-ai trimis-o-n cer să cânte
Și-n luceferi să descânte;
Cumințenia gregară
Ai urcat-o în Fecioară,
Și-ntr-o rugă ascultată
Ai stors lacrima din piatră;
Pe Poarta Brâncovenească
Stă sărutul să pocnească,
Lângă îngerii tăcerii,
De la Masa Învierii,
Infinitizând alpine
Universuri poganyne,
Și esența Frumuseții,
În Oul Eternității.
Pietrele se minunară
Și Destinul și-l sculptară
Tainele desăvârșirii,
În Miracolul Iubirii.

CONSTANTIN GH. MATEI

ÎNGĂDUIȚI TĂCERII SĂ RESPIRE

Lăsați tăcerea liniștii, că ea
e cea care absorbe sărutarea
a celor ce își caută o stea
și își visează-aproape depărtarea.

Îngăduiți tăcerii să existe,
în cei ce vor un vis să descifreze,
în cei ce stau în inimile triste
și vor în suflet să se lumineze.

Îngăduiți tăcerii să respire
prin propriul ei destin, abandonat,
să-și caute o clipă de iubire
în tot ce fiecare a meritat.

DE CU SEARĂ

De cu seară mă așez
lângă deal, înspre apus
unde soarele s-a dus
unde-i tainicul meu crez.

De cu seară stau aici
gol de ziua ce s-a dus
și aștept dinspre apus
clipociri de licurici.

Stau aicea către noapte,
să îmbrac un alt veșmânt,
să descopăr alt pământ,
și s-ascult atâtea șoapte.
De cu seară stau privind
un apus ce va să fie
clipă într-o veșnicie,
alte clipe-n zori venind.

IOAN GRIGORAȘ

CAD FRUNZELE...

Pe-aleea de castani, sub vânt nebun,
Cad frunzele rotindu-se în cerc,
De ce se duc? Nu știu și nici nu spun -
Să le-nțeleg, nu vreau să mai încerc.

Chemate sunt de iarna timpurie
Și de povești pierdute-n primăveri...
Să stea? Să zboare? Cine să mai știe?
Că sufletul e plin doar de poveri.

Pe-aleea de castani cad frunze gri
Și vântul plânge trist în urma lor,
Când toamna nudă le va ponegri
În alb se vor ascunde - până mor.

CORIN BIANU

COPILĂRIA CĂRȚII

În fața casei de demult,
Cotețul câinelui în lanț,
Ca efigie a veșniciei rurale.

Mai departe se înșiră acareturi sărmene,
Drept mărturii că în spatele oglinzii
Pulsează totuși, viața.
Încerci să scoți din biografie
Imaginea devenită jenantă,
Dar rămâne scrijelită
Pe fruntea ta.

O LUMINĂ NEMĂRGINITĂ

Eroii sunt o formă a timpului,
Alt mod al patriei
De a-și dura veșnicia

Pe un itinerar de glorii
Vîltoarele istoriei
Presară din loc în loc
Pecetea eroilor,
Luminoase pietre de hotar

O lumină nemărginită
Se lasă asupra noastră
Călăuzindu-ne pașii

BISERICĂ PE DEAL

Valuri încremenite în somnul de milenii
Sunt dealurile cu coame rotunjite,
Și numai mersul meu
Îngrijorat și grăbit,
Le face să pară alergând la infinit.

Peste verdele vegetal stins de toamna pustie
Turla aurie a unei biserici
Împrăștie în seninul zării
Tremurător dăngăt de clopote,
Ca un clopot ea însăși,
Pe pământul făgăduinței.

ALEXANDRU ENE

IUBIREA CA O POEZIE

Cândva ne-am întâlnit în poezie,
Ne-am cunoscut pe țărmul unui vis,
Orchestra cânta o sublimă simfonie,
Veghind un înger dinspre Cer trimis.

Timid ți-am dăruit prin poezie,
Iubindu-ne păgân și ilegal,
Clădeam iubirea sacră-n nebunie,
Din săruturi, absurdul ideal.

Subit ne-am despărțit prin poezie,
Crâncene vorbe, ce tristă simfonie,
Lumini de jar plângeau pe cel plecat.

GEORGE VLAICU

să-ți sărut genele

citesc spre smaraldul
ochilor tăi fascinați
tandre visări și insomnii
răvășite-n dezordinea
ideii de ordine absolută

simfonii și arii celebre
se-aud în irisul lor
din care

se plămădește lumina
să-ți sărut genele
clipirea lor demonică
vrăjește și-nfioară
parfumul seducător al lacrimii
vărsate de poet în tăcere

ce sentimente ciudate
dar nici un regret
că-am rămas și voi fi
romantic visător
al unei imposibile iubiri

GHEORGHE TRIFU

EFEMERIDE

Te aștept pe alea dintre cuvinte
Sub zâmbet diamantin de chiparoși
Tăcerea lor s-o ascultăm înainte
De spusele ochilor tăi frumoși.

Nedumerite cuvintele ne vor privi
Căutări vor face în inimile noastre
Triste, încet își vor reaminti
De zborul gândurilor printre astre.

Reci otrăvuri curg,ucid lumina
Corăbii spre un alt anotimp
Duc sentimente, cum clepsidra
Macină bulgări celești de timp.

DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA ACMRR-SRI

CRONOLOGIE: AUGUST - NOIEMBRIE 2021*

- *24-27 august:* membri ai **Sucursalei Dâmbovița** au efectuat o excursie în Parcul Național Bucegi, unde au vizitat obiectivele turistice ale zonei, în organizarea președintelui Sucursalei, gl. bg. (r) Adrian Prundurel și a col. (r) Vasile Buzea.
- *01-10 septembrie:* un grup de membri ai **Sucursalei Cluj** a efectuat o excursie în cursul căreia au fost vizitate Delta Dunării, stațiunea Sărata Monteoru, Vulcanii Noroioși, Cetatea Rupea, domeniul Viscri.
- *17 septembrie:* la sediul **Sucursalei Cluj** a fost organizată o întâlnire a conducerii Direcției Regionale de Informații Transilvania vest, cu foștii comandanți ai instituției de informații clujene și biroul de conducere al Sucursalei. În cadrul întâlnirii au fost propuse proiecte pentru rezerviștii clujeni, conducerea regională manifestându-și disponibilitate în acest sens.
- Începând cu *1 octombrie*, cu sprijinul conducerii SRI, al Direcției Medicale și al Direcțiilor regionale a fost organizată și s-a desfășurat etapa a III-a a procesului de vaccinare anti-Covid 19 pentru cadrele în rezervă care doresc acest lucru și care au efectuat schema de vaccinare de cel puțin 6 luni.

UN DOCUMENTAR NECESAR:

EROII ANTITERORISMULUI ROMÂNESC

Documentarul ***Eroii Antiterorismului Românesc***, elaborat cu rigoare și devotament de **colonel (r) Adrian Nițoi**, reprezintă un act de consemnare și restituire pentru prezent și viitorime a unei tulburătoare pagini de istorie profesională pe frontul antiterorist, acoperind o perioadă fierbinte generată de numeroasele acțiuni violente comise de grupuri teroriste în diferite zone ale lumii cu reverberații și consecințe în spațiul românesc.

* Precizăm că activitățile s-au desfășurat cu respectarea strictă a reglementărilor privind prevenirea răspândirii virusului Sars-Cov 2.

Antiterorismul a devenit o profesie la nivel mondial la mijlocul secolului XX, ca urmare a includerii de către ONU a terorismului între crimele internaționale. După cum se cunoaște, profesiunea de luptător antiterorist implică un ridicat nivel de pericolozitate, presupunând asumarea totală a riscurilor pe care le implică acțiunile de ripostă antiteroristă.

Documentarul constituie un vibrant omagiu adus luptătorilor antiteroriști, deveniți eroi, care s-au angajat, în mod conștient, cu hotărâre în acest „front”, cunoscând dintr-un început că, în contexte și situații imprevizibile în executarea misiunilor, pot să ajungă la jertfa supremă.

Ceea ce s-a și întâmplat.

Documentarul se vrea a fi și un act de conștiință al autorului, colonel (r) Adrian Nițoi, care, unora dintre eroi le-a călăuzit primii pași în profesiune, cu alții a executat numeroase misiuni de-a lungul anilor, i-au fost colegi, iar altora le-a fost comandant. – Col. (r) Gheorghe Trifu

EVENTIMENT ANIVERSAR

August 1971 – august 2021: o jumătate de veac în care absolvenții promoției Școlii de ofițeri Băneasa au desfășurat activitate specifică în apărarea intereselor naționale. Motiv suficient de persuasiv pentru a organiza, cu participarea celor doritori, întâlnirea jubiliară.

Prin grija domnului lt. col. (r) Profir Constantin, locul doi în promoție după media de la absolvire, s-a obținut accesul la complexul turistic aflat în administrarea așezământului mănăstiresc „Acoperământul Maicii Domnului” din Vatra Dornei – Arini.

Dat fiind cadrul în care se petrecea sărbătoarea, ni s-a părut firească prezența, la prima cină, a Înalt Preasfințitului arhiepiscop Teodosie, ctitorul așezământului, care a binecuvântat masa și prezența noastră în frumoasa Bucovina. Din program nu putea lipsi un periplu în Maramureșul istoric. Vizita a cuprins un popas la Moisei, unde remarcabile sunt Casa Memorială a eroilor țărani jertfiți pentru libertatea neamului și monumentul celebrului sculptor Vida Gheza, o binevenită vizită la Săpânța, cu accent pe celebrul „cimitir vesel” sau la minunata mănăstire de pe valea Izei de la Bârsana, fără a ocoli locul de obârșie al întemeietorului Moldovei, comuna Bogdan Vodă, care-i poartă numele.

Interesantă s-a dovedit a fi și vizita la frumoasa mănăstire din Izvoarele – Piatra (Bistrița-Năsăud), așa încât ne puteam întreba: dacă am început sejurul ca turiști în nordul țării, ne putem considera pelerini la plecare?

Vremea a fost, pe alocuri, vitregă, determinând deturnări de la programul inițial, dar la plecare am luat cu noi, fiecare în parte, minunata energie și magia proprie melagurilor bucovinene. – *Col. (r) Viorel Pop*

ÎNTRU CINSTIREA MEMORIEI EROILOR

Col. (r) Voicu Șichet, președintele Sucursalei Satu Mare, și col. (r) ing. Ștefan Coșarca, fost șef al DJI Satu Mare, au continuat să se implice în implementarea proiectului – elaborat în vara anului 2020, în plină pandemie – la care participă cele trei asociații ale rezerviștilor militari sătmăreni (din M.Ap.N., M.A.I. și S.R.I.) și Consiliul Județean pentru Problemele Persoanelor Vârstnice, **de cinstire a eroilor neamului la mormintele și cimitirele acestora din localitățile sătmărene, cel puțin o dată pe an.**

Scopul acestui program este de a întreține locurile de veci ale militarilor români căzuți în cele două războaie mondiale și de a **păstra memoria sacrificiului acestora în mentalul colectiv**, inclusiv al tinerei generații.

După evenimentele din 16 aprilie 2021 (Hodod și Lelei), 7 mai 2021 (Mădăras, Ardud și Gerăușa), 21 mai 2021 (Cean comuna Săuca) și 11 iunie 2021 (Sărăuad oraș Tășnad), noi manifestări comemorative au fost organizate la **8 septembrie** pe raza comunelor **Căuaș și Terebești**, la **14 septembrie** în localitățile **Sânmiclăuș și Moftin**, la **21 septembrie** la **Babța**, la **29 septembrie** la **Urziceni**, la **19 octombrie** la **Ansamblul Monumental și curtea Bisericii Romano – Catolice din Socond**, precum și în **cimitirele din Soconzel și Cuța**, la **21 octombrie în U.A.T. Viile Satu Mare (în curtea Bisericii Greco Catolice din Cionchești și la Monumentul Eroilor din Tătăraști).**

La evenimente au participat, pe lângă coordonatorii proiectului, reprezentanți ai autorităților județene și locale, ai instituțiilor culturale sătmărene, reprezentanți ai unităților din cadrul M.Ap.N. și M.A.I. și ai Ministerului de Justiție, precum și ai asociațiilor de rezerviști din M.A.I., S.R.I. și M.Ap.N.

După oficierea serviciilor religioase și alocuțiunile legate de comemorarea eroilor cunoscuți și necunoscuți din localitățile menționate,

evenimentele au cuprins emoționante momente artistice de evocare a faptelor de arme petrecute în localitățile menționate, în care s-au remarcat artiști și formațiuni artistice locale, îndeosebi tineri, ceea ce constituie o dovadă elocventă a succesului de care se bucură acest proiect.

PREZENȚI ÎN VIAȚA ȘI CULTURA CETĂȚII

- **Col. (r) dr. Tiberiu Tănase a participat**, în perioada 17-18 septembrie 2021, la **Ediția a XVII-a a Sesiunii de comunicări și dezbateri științifice „Retrăiri istorice în veacul XXI”** organizată de Asociația Națională a Cavalerilor de Clio, Filiala Maia-Catargi (Ialomița). În cadrul sesiunii, colegul nostru a prezentat lucrarea *„Eroii frontului secret românesc - Colonel Gheorghe Ioan Popescu - Șeful « Frontului Sud » al Serviciului Special de Informații”*, elaborată în colaborare cu conf. univ. Alba Catrinel Popescu.
- **Col. (r) Voicu Șichet, președintele Sucursalei Satu Mare a organizat**, în calitate de președinte al *„Asociației Fiii Satului Tătărești”*, **cea de-a șasea ediție a sărbătorii „Fiii satului Tătărești”**. De precizat că Asociația a obținut pentru actualul proiect o finanțare de la Consiliul Județean Satu Mare prin Concursul de proiecte cu finanțare nerambursabilă, conform Legii 350/2005 – Domeniul „Cultură 2021”.

Evenimentul – care s-a desfășurat cu respectarea strictă a măsurilor de protecție impuse de pandemie – a cuprins un serviciu religios, urmat de lansarea volumului *„Parohia Ortodoxă Română Tătărești între trecut și prezent. Studiu monografic”*, semnat de preotul paroh Florin Libotean, și un miniconcert de pricesne.

La dezbaterile moderate de col. (r) Voicu Șichet au participat doamna dr. Daniela Bălu, director la Muzeul Județean Satu Mare, care a prefătat volumul, domnul Marius Horșia, profesor de istorie la Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Satu Mare, dr. Viorel Câmpean, de la Biblioteca Județeană Satu Mare, istoric, cercetător, documentarist și scriitor. La eveniment au participat doamna Cecilia Marinescu de la Consiliul Județean Satu Mare, primarul comunei Viile Satu Mare, Szucs Szabolcs și consilierul local Alin Naghi.

Organizatorii și-au propus să includă în Sărbătoarea „Fiii Satului Tătărești”, an de an, acțiuni cultural-spirituale cu participarea unor oameni

de cultură de prim rang ai Sătmăruului și artiști care promovează valorile autentice românești.

- **Col. (r) Sorin Boldea**, din Sucursala București, împărtășește cititorilor pasiunea sa pentru călătorii, dar și pentru trecutul eroic al umanității, prin **seria de albume „Hoinărind prin...”**. Cele mai recente lucrări sunt *„Hoinărind prin Lucerna”*, *„Hoinărind prin Ticino”*, precum și un album dedicat celor șase state liliputane europene (Andorra, Liechtenstein, Malta, Monaco, San Marino, Vatican).

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE” – PREZENȚĂ ȘI ECOURI

Prezentăm în cele ce urmează unele dintre ecourile recepționate la redacție care relevă interesul cu care revista *„Vitrallii – Lumini și umbre”* este primită în mediile instituționale preocupate de problematica securității naționale, în presa de specialitate și în rândul marelui public.

- Cotidianul **„Evenimentul Zilei”** a continuat să prezinte, la **rubrica „Istoria Secretă”**, articole preluate din revistă. De asemenea, revista **„Evenimentul Istoric”** a publicat, în numerele **42 (august)** și **44 (octombrie)** studiul colegului nostru gl. bg. (r) Vasile Mălureanu referitor la opoziția oamenilor de cultură față de regimul Ceaușescu prin transmiterea unor mesaje în străinătate, studiu apărut în numărul 34 al revistei.
- Ziarul **„Crai Nou”** din **Suceava** a publicat în ediția sa din 17 august o amplă prezentare a numărului 46 al revistei, semnată de jurnalistul Adrian Popovici, care relevă, printre altele, că *„deși, aparent, este o publicație adresată unui public-țintă de specialitate (istorici și arhiviști), revista merită a fi citită și de cei neinițiați în tainele Muzei Clio”*.

Ne face plăcere să prezentăm în acest număr interesantele lucrări ale colegei noastre **Mariana David**, din **Sucursala București**, care își prezintă mai jos devenirea artistică:

„În perioada 1976-1979 am absolvit cursurile Școlii Populare de Artă, clasa «pictură». N-am avut niciodată atât de mult timp la dispoziție cât să încep lucrări de mari dimensiuni. Anul 2020 ne-a adus, printre altele, timp. Cred că l-am folosit eficient. Când am trecut în rezervă, mi-am propus să scriu.

Îmi era cel mai la îndemână, fiind absolventă de filologie. Am publicat până acum cinci cărți. Toate, mai ales cea de proză scurtă, mi-au reamintit ce reconfortant e să construiești imagini. Pictura în ac”.

Lucrările Mariane David sunt executate în punct tradițional (cruciuliță sau muscă), având ca sursă de inspirație păretarele care împodobeau zidurile văruiate ale caselor din satele românești.

Motivele populare sunt redată simplu, fără exagerare sau „alunecare” în sfera existențialismului, cu ajutorul geometriei florale. Seria de lucrări aduce în casă câmpul, florile, ramurile, spicele de grâu sau păsările, fiind îmbogățite cu mici reflecții ce relevă și talentul scriitoricesc al colegei noastre. Sperăm să vă bucure ochiul și sufletul!

oooOOOooo

**ACMRR-SRI UREAZĂ MEMBRILOR
ASOCIAȚIEI ȘI TUTUROR CITITORILOR
REVISTEI „VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE”
UN AN NOU CU SĂNĂTATE, PLIN DE
BELȘUG ȘI FERICIRE**

LA MULȚI ANI !